

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

Річний звіт

2002

Шановні пані і панове!
Шановні колеги!

2002 року Національний банк України лишився вірним традиціям, виробленим упродовж одинадцяти років свого існування. Банк наполегливо діяв за усіма напрямками, зміцнюючи макроекономічну стабільність держави, з одного боку, і позиції української банківської системи, з іншого.

І зусилля Нацбанку України обернулися значними позитивними результатами, якими ми пишаємося і які вселяють добрі надії на майбутнє. Адже гривня зберігає внутрішню та зовнішню стабільність. Задовільними були й інфляційні процеси. Відзначу, що сукупність лише цих двох факторів вже підвищувала інвестиційну активність підприємств та розгортала можливості внутрішнього кредитування.

Власне банківська система також демонструвала зростання: банки активно нарощували масштаби діяльності, капітал, диверсифікували операції, розширювали спектр послуг, що надаються. Словом, 2002 року українські банки стали надійнішими.

Тому з певністю можна визнати, що економічне піднесення України значною мірою підтримане саме позитивним розвитком банківської системи.

Приємно відзначити, що за перше півріччя 2003 року всі позитивні тенденції попереднього року суттєво посилились. Отже, економічне зростання в Україні неодмінно набуде сталих високих темпів, що стане головним чинником зміцнення державності України, підвищення добробуту народу.

Ми з оптимізмом дивимось у майбутнє, оскільки сьогодні Національний банк України має необхідний організаційний, інтелектуальний і технологічний потенціал для подальшого розвитку і успішної роботи банківського сектору.

З повагою,

Голова

Національного банку України   Сергій Тігіпко

РАДА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Голова Ради –
радник Президента України
А. С. ГАЛЬЧИНСЬКИЙ

Член Комітету з питань фінансів і
банківської діяльності
Верховної Ради України
Е. Е. Галієв

Посол України у Великобританії
І. О. Мітюков

Член Комітету з питань правової
політики Верховної Ради України
С. Г. Осика

Міністр економіки та з питань
європейської інтеграції
В. І. Хорошковський

Член Комітету з питань бюджету
Верховної Ради України
І. Ф. Шаров

Голова Чернігівської обласної
державної адміністрації
М. П. Бутко

Голова
Національного банку України
С. Л. Тігіпко

Голова Комітету з питань бюджету
Верховної Ради України,
заступник Голови Ради
Національного банку України
П. О. Порошенко

Перший заступник Голови Комітету у
справах пенсіонерів, ветеранів та
інвалідів Верховної Ради України
В. Б. Альошин

Голова Комітету з питань фінансів і
банківської діяльності
Верховної Ради України
С. В. Буряк

Член Комітету у справах
пенсіонерів, ветеранів та інвалідів
Верховної Ради України
І. О. Плужников

Радник Президента України
І. О. Юшко

Член Комітету з питань фінансів і
банківської діяльності
Верховної Ради України
Ф. І. Шпиг

Член Комітету з питань правової
політики Верховної Ради України
Ю. В. Тимошенко

СКЛАД ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Голова Національного банку
України
С. Л. ТІГІПКО

Перший заступник Голови
А. П. Яценюк

Заступник Голови
О. В. Шлапак

Заступник Голови
В. Л. Кротюк

Заступник Голови
П. М. Сенищ

Директор Департаменту
монетарної політики
Н. І. Гребеник

Директор Департаменту
валютного регулювання
С. О. Яременко

Директор Департаменту
бухгалтерського обліку
В. І. Ричаківська

Директор Генерального
департаменту
банківського нагляду
В. В. Пушкарьов

Директор Фінансового
департаменту
О. М. Кандибка

Директор Юридичного
департаменту
В. В. Пасічник

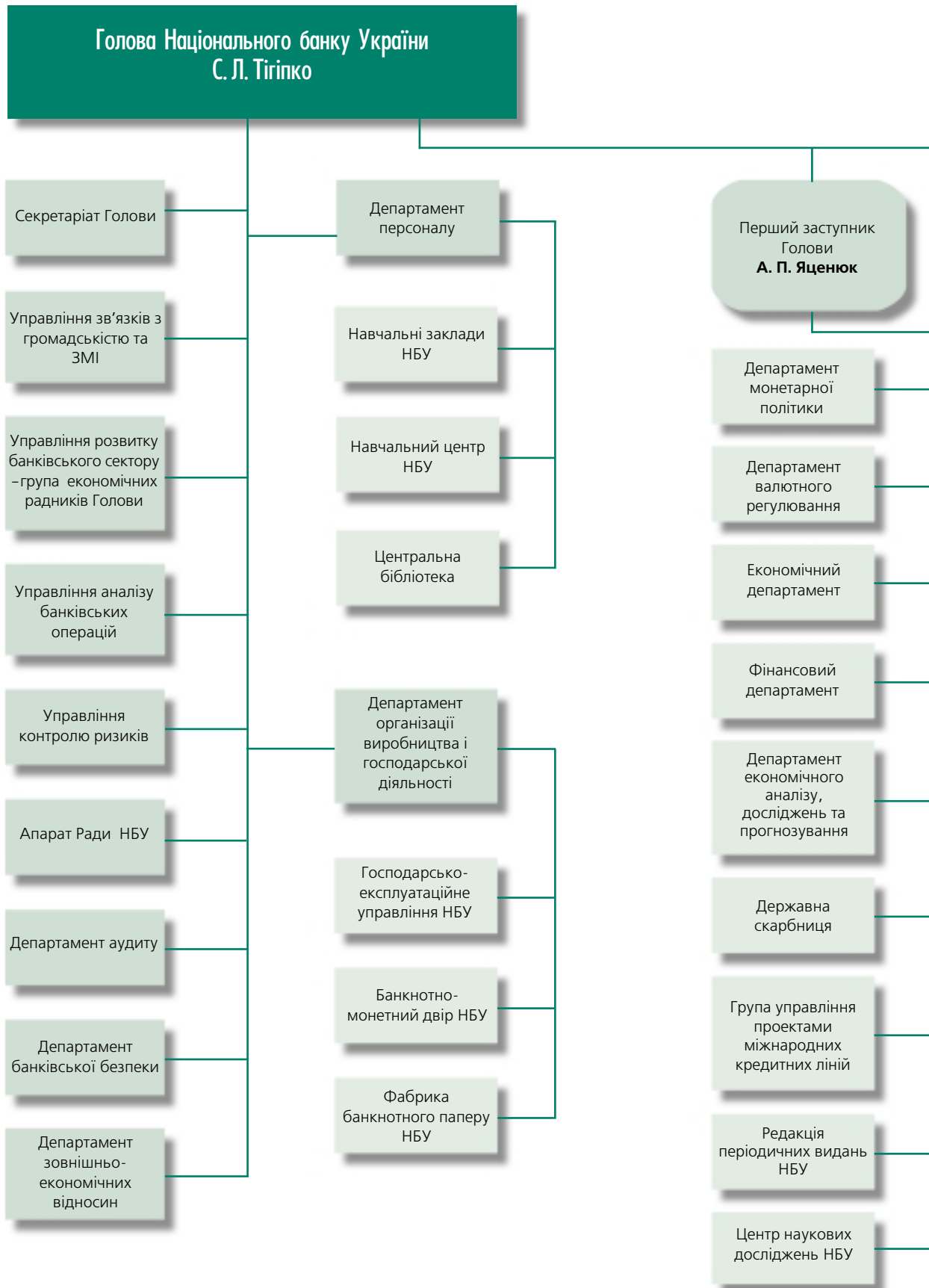
Директор Департаменту
інформатизації
А. С. Савченко

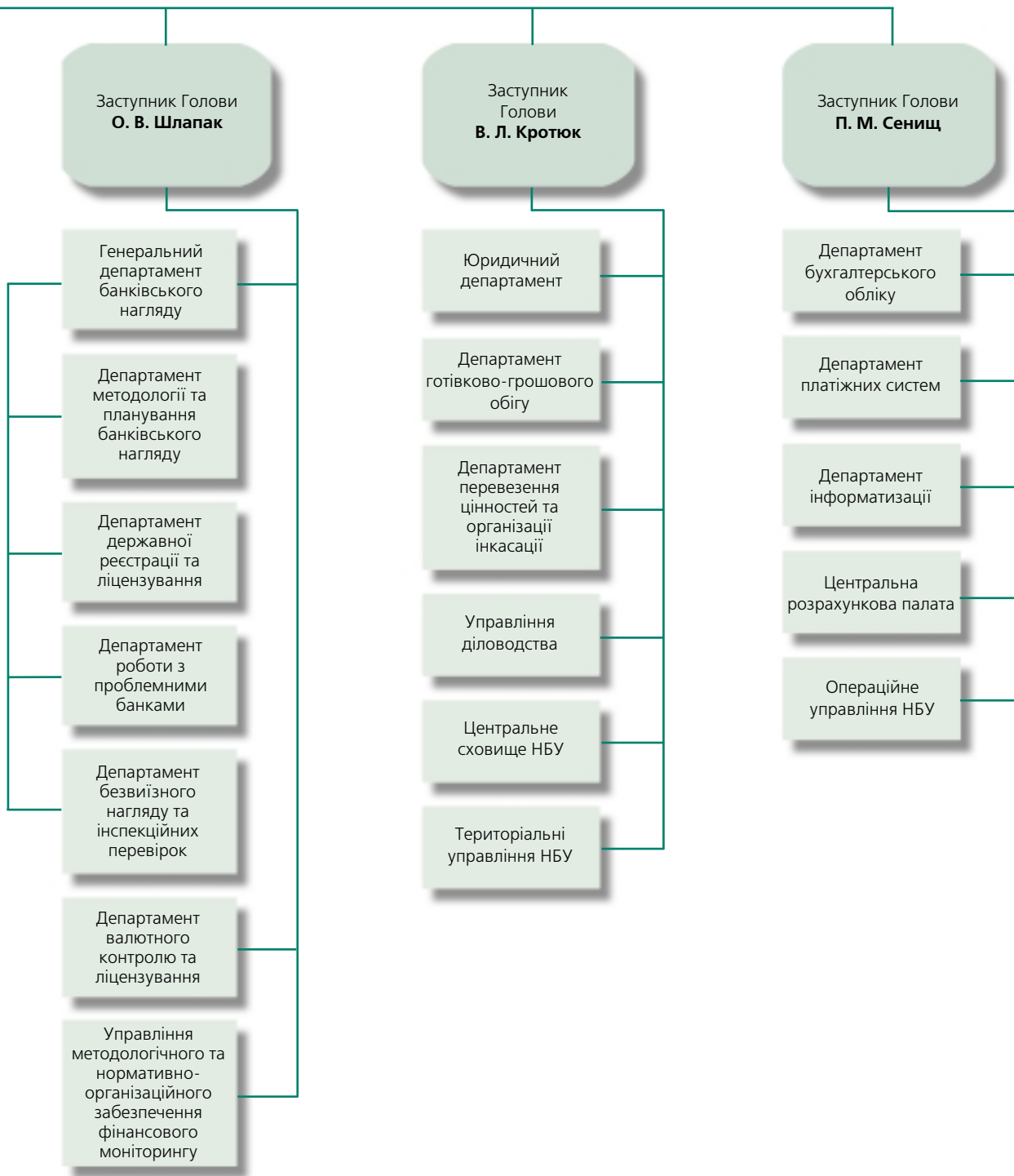
Начальник Головного
управління НБУ по
м. Києву та
Київській області
А. І. Степаненко

Директор Департаменту
персоналу
І. М. Іванюк

Начальник Головного
управління НБУ в
Автономній республіці
Крим
А. Ф. Бурдюгов

СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Розділ 1
ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА
СИТУАЦІЯ

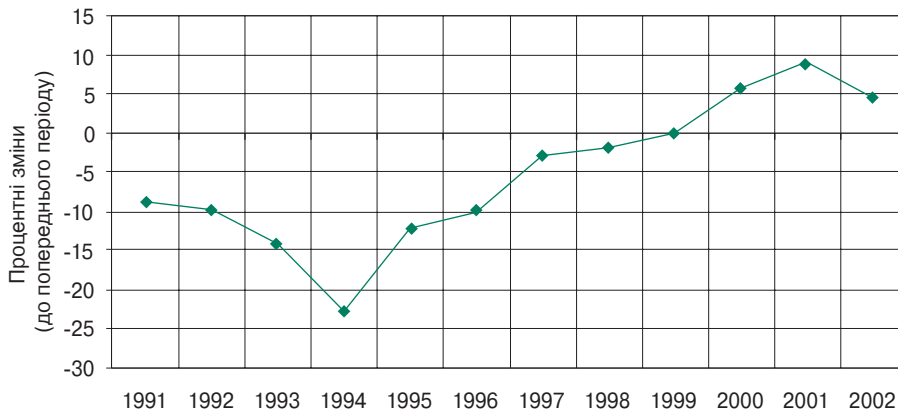
1.1. РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

В Україні зберігалася тенденція до економічного зростання, яка намітилась у 2000 році. Основні макроекономічні показники засвідчили зростання ВВП, збільшення промислового виробництва і надання послуг, підвищення реальних наявних доходів населення.

У 2002 році відбулось уповільнення динаміки економічного зростання: реальний ВВП, за попередніми даними, становив 4.8% проти 9.2% у 2001 році, темп промислового виробництва – 7% порівняно з 14.2% у 2001 році, сільського господарства – 1.9% проти 10.2% у 2001 році. Одним із чинників уповільнення темпів зростання було погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури для експортоорієнтованих галузей.

У номінальному вираженні обсяг ВВП за 2002 рік становив 220932 млн. грн., що в розрахунку на душу населення становило 4583 грн., або було на 388 грн. більше, ніж у 2001 році.

Реальний валовий внутрішній продукт України в 1991–2002 роках

Приросту ВВП у звітному році було одержано завдяки зростанню валової доданої вартості за всіма видами економічної діяльності, крім будівництва, де вона знизилася на 1.4%. Унаслідок поживлення внутрішнього попиту на кінцеву продукцію найвищі темпи приросту валової доданої вартості спостерігалися в обробній промисловості (8.9%), в оптовій та роздрібній торгівлі; торгівлі транспортними засобами, наданні послуг з ремонту (8.1%).

У структурі ВВП, розрахованому за виробничим методом, найбільша (20.3%) частка валової доданої вартості створювалась у зорієнтованій на кінцеву продукцію обробній промисловості, 13.4% – у сільському господарстві, мисливстві і лісовому господарстві та 11.7% – на транспорті.

Частка чистих податків на продукти становила 12.3%, або підвищилася на 0.7 процентного пункту порівняно з попереднім роком, і зумовлювалась посиленням податкового навантаження на суб'єкти господарювання, що не сприяло підвищенню ділової активності.

Частка проміжного споживання в загальному обсязі випуску товарів та послуг становила 57%, або зменшилася на 0.8 процентного пункту порівняно з 2001 роком, що свідчило про відсутність кардинальних зрушень у напрямі зменшення витратомісткості виробництва, а це не сприяло поліпшенню економічних результатів виробничої діяльності.

Структура випуску товарів та послуг

Показники	2000 рік	2001 рік	2002 рік
Обсяг випуску товарів та послуг			
млрд. грн.	400	484.2	513.9
у %	100	100	100
Проміжне споживання			
млрд. грн.	230	280	293
у %	57.5	57.8	57.0
Валова додана вартість разом з чистими податками на продукти			
млрд. грн.	170	204.2	220.9
у %	42.5	42.2	43.0

Найвитратнішими видами діяльності з високою питомою вагою проміжного споживання у складі випуску товарів і послуг залишалися обробна промисловість (75.5%), добувна промисловість (64.4%) та будівництво (59.8%).

Структура ВВП за категоріями використання

(у фактичних цінах)

Показники	2001 рік		2002 рік	
	загальний обсяг, млрд. грн.	питома вага, % до підсумку	загальний обсяг, млрд. грн.	питома вага, % до підсумку
Валовий внутрішній продукт	204.2	100.0	220.9	100.0
у тому числі:				
кінцеві споживчі витрати	156.3	76.6	168.9	76.5
валове нагромадження	44.4	21.8	42.1	19.0
чистий експорт товарів і послуг	3.3	1.6	9.9	4.5

Аналіз структури ВВП за використанням свідчить про те, що питома вага кінцевих споживчих витрат у 2002 році знизилася проти попереднього року на 0.1 процентного пункту й становила 76.5%. Найбільшу частку в кінцевих споживчих витратах становили витрати домашніх господарств – на рівні 54.3%, що на 0.7 процентного пункту менше порівняно з попереднім роком. Частка споживчих витрат сектору загального державного управління зросла порівняно з 2001 роком на 0.8 процентного пункту й становила 20.4%.

Негативним у структурі ВВП за категоріями кінцевого використання (з огляду створення інвестиційних передумов економічного зростання) було зменшення частки валового нагромадження основного капіталу з 21.8% у 2001 році до 19.0% у звітному, що є вкрай недостатнім, виходячи з високого (близько 50%) ступеня зносу основних фондів і необхідності реструктуризації підприємств. Унаслідок погіршення фінансового стану підприємств уповільнилися порівняно з попереднім роком і темпи зростання валового нагромадження основного капіталу: у звітному році вони становили 104.9% (у 2000 році – 112.4%, у 2001 році – 106.2%).

У структурі ВВП за категоріями кінцевого використання частка чистого експорту збільшилася порівняно з 2001 роком на 2.9 процентного пункту і становила 4.5%. Така динаміка зумовлена збільшенням у 3 рази позитивного сальдо балансу товарів і послуг порівняно з попереднім роком.

Структура ВВП за категоріями доходу

(у відсотках до підсумку)

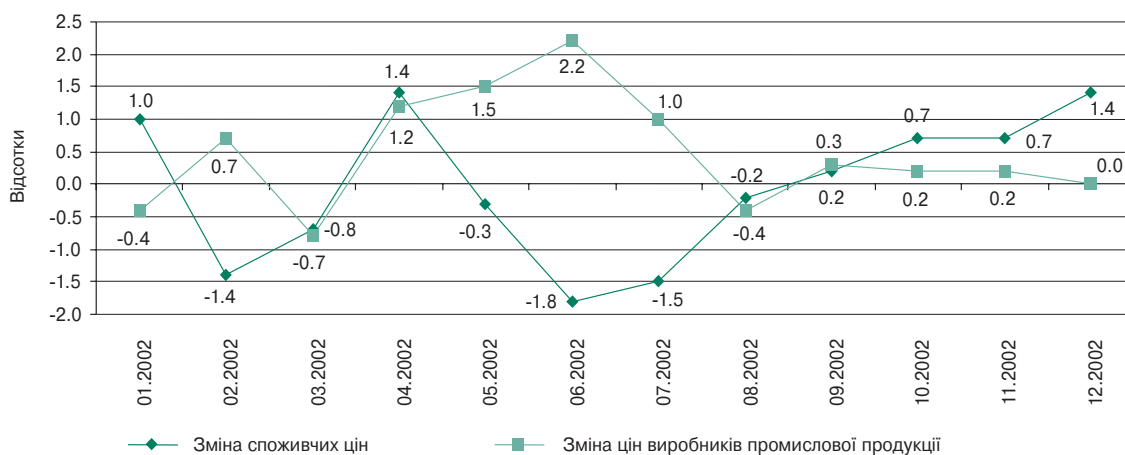
Показники	2000 рік	2001 рік	2002 рік
ВВП	100	100	100
у тому числі:			
Оплата праці найманих працівників	42.3	42.3	43.7
Валовий прибуток, змішаний дохід	40.9	44.3	42.7
Чисті податки на виробництво та імпорт	16.8	13.4	13.6

Аналіз структури ВВП за доходами свідчить про зміну порівняно з 2001 роком тенденцій у перерозподілі доходів між секторами економіки. Так, питома вага валового прибутку і змішаного доходу знизилася з 44.3% у 2001 році до 42.7% у 2002 році, а частки оплати праці найманих працівників і чистих податків на виробництво та імпорт збільшилися на 1.4 та 0.2 процентного пункту. Відповідно до перерозподілу доходів формувалася і попит: споживчі витрати домашніх господарств зростали вищими темпами, ніж інвестиції в реальний сектор.

Дефлятор ВВП у 2002 році становив 103.2 порівняно з 109.9% у 2001 році.

1.2. ДИНАМІКА ЦІН

Аналізуючи розвиток інфляційних процесів, слід відзначити, що 2002 рік був винятковим та непередбачуваним роком з точки зору перебігу інфляційних процесів. На споживчому ринку упродовж більшої частини року спостерігалася тенденція до зниження цін. Уперше в Україні зафіксовано дефляцію на рівні 0.6%.

Зміни споживчих цін та цін виробників промислової продукції
(темпи приросту до попереднього місяця, %)

Зниження рівня споживчих цін зумовлено значним падінням цін на продовольчі товари внаслідок хорошого врожаю, стабільністю валютного курсу і відповідно зниженням інфляційних очікувань, жорсткішою фіскальною політикою та профіцитом Зведеного бюджету.

На зниження споживчих цін у 2002 році вплинуло розширення пропозиції споживчих товарів, досягнуте насамперед за рахунок суттєвого нарощування випуску промислової про-

дукції (приріст виробництва в обробній промисловості становив 8.9%), збільшення обсягу виробництва сільгосппродукції (на 1.9%) унаслідок прискорення структурних реформ в аграрному секторі, зниження бартеризації виробництва (частка бартеру зменшилася на 3.8 процентного пункту). Необхідно зазначити, що, незважаючи на суттєве зростання реальних доходів населення за останні 3 роки, купівельна спроможність переважної частини населення все ще залишалася досить низькою, і вагома частка отриманих доходів витрачалася цією частиною населення на споживчому ринку.

У розрізі кварталів індекс споживчих цін становив за I квартал 98.9%, за II – 99.3%, за III – 98.5% і за IV квартал – 102.8%.

Розвиток дефляційних процесів зумовлювався адміністративним втручанням у процес формування цін на основні групи продовольчих товарів, а саме: посилення контролю за порядком формування цін на основні продукти харчування та рівнем торговельних надбавок на них з боку облдержадміністрацій разом з регіональними органами Антимонопольного комітету на виконання доручення Президента України від 29.01.2002 р.

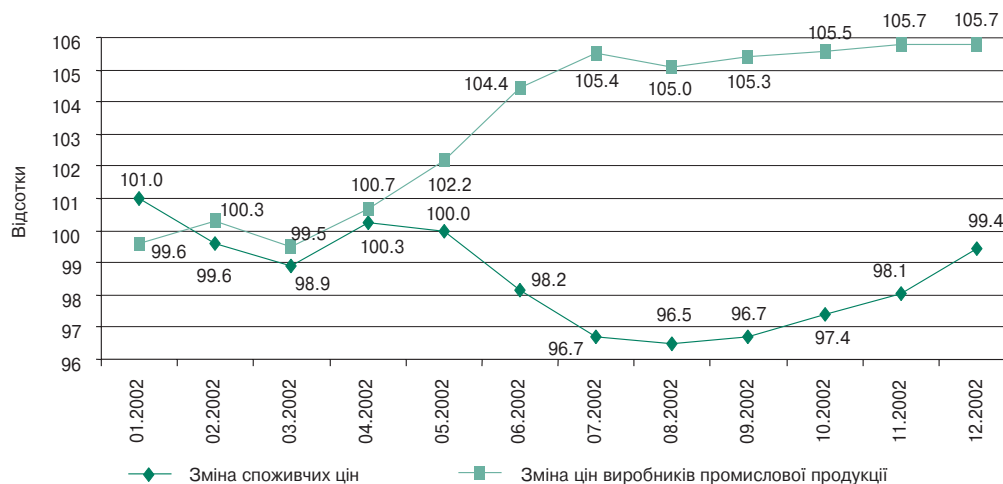
Аналізуючи динаміку рівня інфляції протягом року, необхідно відзначити наявність дефляції в лютому, березні, травні та червні. На відміну від попередніх років у зазначених місяцях спостерігалась інфляція.

У літні місяці динаміка зниження споживчих цін визначалася сезонним здешевленням плодоовочевої продукції: у червні – на 1.8%, у липні – на 1.5% і в серпні – на 0.2%.

У вересні дефляція змінилася інфляцією на 0.2%, у жовтні та листопаді – на 0.7%, що зумовлювалося сезонним підвищення цін на молочну й плодоовочеву продукцію та яйця.

У грудні сезонне подорожчання продовольчих товарів і підвищення платоспроможного попиту населення внаслідок значних передноворічних виплат спричинило підвищення індексу споживчих цін до 101.4%.

Зміни споживчих цін та цін виробників промислової продукції (темпи приросту до грудня попереднього року, %)

Споживчі ціни на продовольчі товари знизилися на 2.3% у розрізі груп товарів за 2002 рік, ціни на непродовольчі товари підвищилися на 1.6%, а вартість послуг зросла на 3.4% унаслідок підвищення тарифів на зв'язок (на 9.5%), проїзд у міському транспорті (на 1.5%), комунальні послуги (на 1.5%). Зважаючи на те, що індекс споживчих цін залежить передусім від змін цін на продовольчі товари, оскільки їх питома вага в структурі споживчого кошика становить майже 64%, зростання цін на непродовольчі товари та послуги не компенсувало зниження індексу споживчих цін за рахунок продовольчих товарів.

Ціни виробників на відміну від індексу споживчих цін у 2002 році зросли на 5.7% проти 0.9% у 2001 році. Найбільше ціни виробників зросли з квітня по липень – на 6.0%, а в

розрізі місяців – відповідно на 1.2, 1.5, 2.2, 1.0%. У цей період відбулося суттєве підвищення цін на продукцію добувної промисловості, виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, унаслідок чого підвищилися ціни виробників на електроенергію і тарифи на передачу електроенергії деяких розподільчих компаній. Крім того, зростання світових цін на нафту та експортного мита на нафту в Росії сприяло підвищенню ціни на нафтопродукти. Зниження випуску продукції за цей період чи незначний його приріст у вищезгаданих галузях було одним із факторів підвищення цін виробників.

1.3. ІНВЕСТИЦІЇ

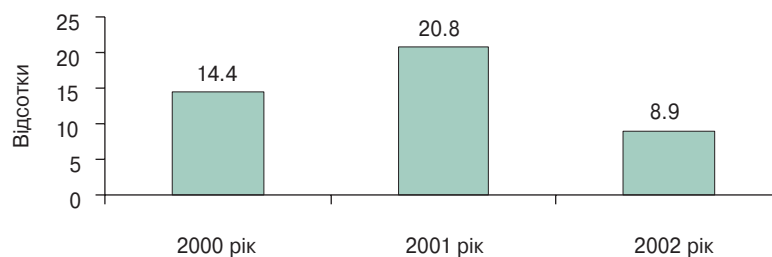
Одним із завдань макроекономічної політики є забезпечення переходу до інвестиційної моделі економічного зростання.

У 2002 році капітальні інвестиції на створення та відновлення основних засобів становили 46.6 млрд. грн., із них капітальні вкладення – 37.2 млрд. грн. Вартість основних фондів, уведених у дію впродовж року, становила 34.5 млрд. грн., що в 1.5 раза більше, ніж у 2001 році.

Найвища інвестиційна активність спостерігалась у м. Севастополі та Житомирській області, де обсяг капітальних вкладень зріс на 76.7 та 54.9%.

У структурі джерел фінансування інвестицій в основний капітал найбільшу частку становили власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2002 році було освоєно 65.8% від загального обсягу вкладень (у 2001 році – 66.3%). Частка державних інвестицій в основний капітал становила 5% (у 2001 році – 6.4%), місцевих бюджетів – 4%, за рахунок коштів іноземних інвесторів – 5.6% (у 2001 році – 4.5%). Із загального обсягу інвестицій в основний капітал 5.3% освоєно за рахунок кредитів банків, інших позик та джерел фінансування (10.1%) (інвестиційних фондів, приватних коштів тощо). У загальному обсязі вкладень частка коштів населення, використаних на індивідуальне житлове будівництво, становила 4.2% (у 2001 році – 5.2%).

Темпи приросту інвестицій в основний капітал

За видами економічної діяльності в 2002 році найбільшу (40.7%, або 15.1 млрд. грн.) частку від загального обсягу інвестицій в основний капітал освоєно промисловими підприємствами, з яких 55.8% становлять підприємства обробної промисловості. Привабливими для інвестування залишалися підприємства харчової промисловості та з перероблення сільськогосподарських продуктів, якими освоєно 8.3% від загального обсягу інвестицій в основний капітал. Підприємствами з виробництва електроенергії, газу й води освоєно 7.7% від загального обсягу інвестицій. Незначною (5% від загального обсягу) залишалася частка інвестицій у розвиток підприємств сільського господарства, мисливства та пов'язаних з ним послуг.

У 2002 році позитивна динаміка зростання обсягів інвестицій в основний капітал була характерною для підприємств більшості видів економічної діяльності. Значно зросли темпи капітальних вкладень на підприємствах авіаційного транспорту (на 72.8%), фінансової діяльності (на 62.5%), будівництва (на 56.6%), торгівлі (на 51.3%). Привабливими для інвесторів залишалися підприємства зв'язку, на розвиток яких було направлено на 16.9% інвестицій більше, ніж у 2001 році. Обсяги капітальних вкладень в освіту зросли на 30.8%, а в охорону здоров'я – на 12%.

Чистий приріст прямих інвестицій в економіку України за 2002 рік (без урахування надходжень від приватизації у 2001 році) становив 0.7 млрд. дол. США, що на 26.9% більше, ніж у попередньому році.

Загальний обсяг залучених інвестицій в акціонерний капітал (з урахуванням приватизації) на кінець 2002 року становив 5.6 млрд. дол. США, або 13.5% від ВВП.

Найбільшу зацікавленість до України продовжували виявляти інвестори з США, які внесли до статутних фондів вітчизняних підприємств за станом на кінець 2002 року 1 млрд. дол. США, Кіпру – 0.6 млрд. дол. США, Великобританії – 0.5 млрд. дол. США, Російської Федерації – 0.4 млрд. дол. США.

Пріоритетними видами економічної діяльності для іноземних інвесторів у 2002 році були оптова торгівля та посередництво в торгівлі (27.3% від загального обсягу надходжень), фінансова діяльність (9.9%), операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам (9.2%), машинобудування (5.9%), харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів (5.6%).

1.4. ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО

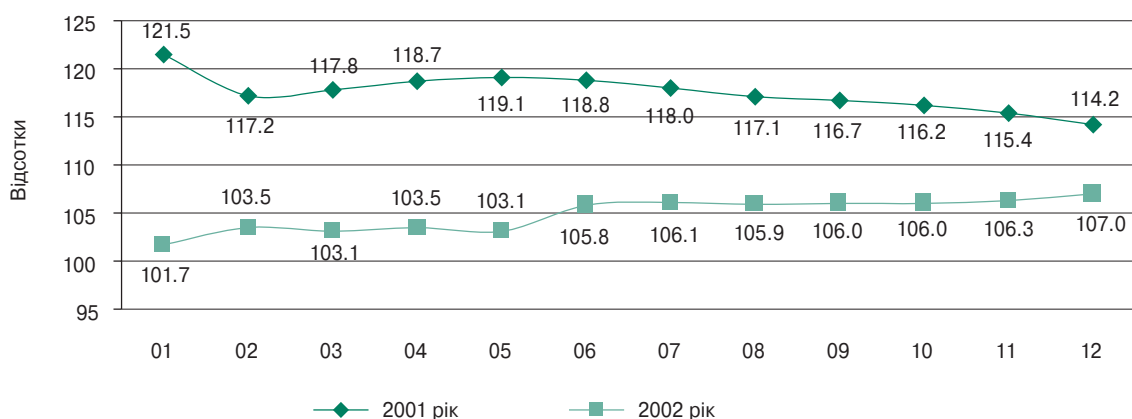
У цілому за 2002 рік промисловістю України вироблено продукції та надано послуг на суму 171.2 млрд. грн., що на 7% більше, ніж у 2001 році. Приросту обсягів виробництва було досягнуто за всіма основними видами промислової діяльності.

В обробній промисловості, де було зосереджено 73.7% від усього обсягу промислового виробництва, приріст виробництва порівняно з 2001 роком становив 8.9%. У базових галузях промисловості після періоду спаду виробництва (з серпня 2001 року по квітень 2002 року) спостерігалось нарощування щомісячних обсягів виробництва продукції. За 2002 рік на підприємствах з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення досягнуто приросту виробництва на 25.5%, хімічної та нафтохімічної промисловості – на 6.5%, металургії та оброблення металу – на 3.9%. Обсяги виробництва машинобудування в 2002 році порівняно з 2001 роком зросли на 11.3% (торік – на 18.8). Суттєве зростання обсягів виробництва спостерігалось в наукомістких галузях транспортного машинобудування, де приріст виробництва становив 29.6%. У залізничному машинобудуванні виробництво зросло на 64.1%, у виробництві автомобільного транспорту – на 23.3%. Проте відбулося скорочення обсягів виробництва сільськогосподарських машин (на 8.9%), обладнання для металургії (на 6.4%) та для переробки сільгосппродуктів (на 6%).

Стійка зростаюча динаміка виробництва спостерігалась в галузях, продукція яких безпосередньо надходила на споживчий ринок, а саме: у виробництві деревини та виробів з неї – на 23.4%, у харчовій промисловості та переробці сільськогосподарських продуктів – на 8.4%, целюлозно-паперовій та поліграфічній промисловості – на 8.4%.

У добувній промисловості, частка якої в загальному обсязі промислового виробництва становила 11.6%, приріст виробництва порівняно з 2001 роком дорівнював 2.3% (у 2001 році – 3.3%). Скорочення виробництва на 1 процентний пункт відбулося за рахунок зменшення видобутку енергетичних матеріалів (на 0.8%).

**Темпи зростання обсягів промислової продукції в порівнянних цінах
(наростаючим підсумком, у % до відповідного періоду попереднього року)**

На підприємствах з виробництва і розподілення електроенергії, газу та води за 2002 рік порівняно з 2001 роком зростання становило 1.1% (у 2001 році – 2.6%). За 2002 рік вироблено 172.8 млрд. кВт-год електроенергії, що на 0.4% більше, ніж за 2001 рік. Приросту виробництва електроенергії одержано на атомних (2.4%) та теплових (1.6%) електростанціях. Виробництво електроенергії гідроелектростанціями скоротилося на 20.1%.

У регіональному аспекті в 2002 році порівняно з 2001 роком обсяги виробництва промислової продукції скоротилися лише в Автономній Республіці Крим (на 6.5%).

1.5. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Унаслідок подальшого реформування агропромислового комплексу в 2002 році вдалося зберегти позитивні тенденції розвитку попередніх двох років.

Обсяг валової сільськогосподарської продукції в номінальному вираженні становив 64.4 млрд. грн. і порівняно з 2001 роком зріс на 1.9%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності він скоротився на 1.1%, а в господарствах населення – зріс на 3.9%.

Упродовж звітного року кількість фермерських господарств збільшилася на 1.4 тис. одиниць і на 01.01.2003 р. становила 43 тис. одиниць. Однак через нестачу сучасної техніки і технологій фермерські господарства мало сприяли розвитку аграрного сектору. Їх частка у виробництві валової продукції сільського господарства становила лише 5%, незважаючи на значно вищий потенціал фермерів. Більшу частину фермерських господарств не було забезпечено кредитами з боку банків через відсутність у них ліквідної застави.

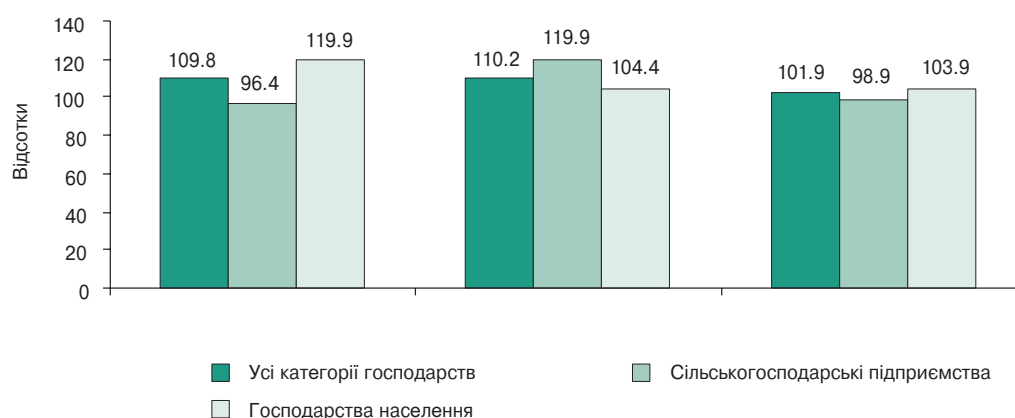
Частка бартерних операцій у загальному обсязі реалізації сільгосппродукції зменшилася з 7.6% у 2001 році до 4.4% у 2002 році.

Використання пільгових кредитів та істотне скорочення бартерних операцій сприяли певному поліпшенню фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва в 2002 році становив 5.3% (за попередніми даними) порівняно з 6.1% за попередній рік.

У 2002 році порівняно з 2001 роком обсяг валової продукції рослинництва зменшився на 1.5% за рахунок його скорочення на 5.5% у сільськогосподарських підприємствах, тоді як у господарствах населення він зріс на 2.5%. Було одержано 38.8 млн. т зернових культур, з яких продовольче зерно становило 58% (22.5 млн. т), решта – фуражне. Порівняно з 2001 роком рівень виробництва всіх зернових культур знизився на 2.3% унаслідок скорочення на

2.8% (0.4 млн. га) площ збирання зернових, хоча рівень їх урожайності (27.2 ц з 1 га зібраної площі) перевищив на 0.1 ц рівень 2001 року і був найвищим за останні 8 років. Так, менше, ніж у попередньому році, зібрали проса (на 58.1%), гречки (на 45.7%), жита (на 17.2%), вівса (на 15.6%) та пшениці (на 3.7%). Проте обсяги зібраного врожаю кукурудзи на зерно зросли на 14.6%, ячменю – на 1.7%, а рису – на 9.4%.

Зміни обсягів сільськогосподарського виробництва (у % до попереднього року)

Під майбутній урожай 2003 року в усіх категоріях господарств озимі на зерно і зелений корм було посіяно на площі 8.4 млн. га, що становило 93.9% до прогнозу та 92.2% від рівня 2001 року.

За підсумками 2002 року, рослинництво було прибутковим і рівень його рентабельності становив 27.8% (у 2001 році – 35.8%).

Обсяг виробництва валової продукції тваринництва в 2002 році порівняно з 2001 роком зріс на 7.2%, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 11.8% і в господарствах населення – на 5.4%. За рік у всіх категоріях господарств збільшилися обсяги виробництва яєць (на 16.8%), м'яса (на 7.6%), молока (на 5.2%) та вовни (на 3.8%). У всіх категоріях господарств зросла чисельність поголів'я свиней (на 7.9%), овець і кіз (на 3%) та птиці (на 8%). Поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 2.5%, у тому числі корів – на 3.8%.

За підсумками 2002 року, тваринництво залишилося збитковим, і рівень його рентабельності становив мінус 12.6% (у 2001 році – мінус 6.6%). Для підтримки цієї галузі сільськогосподарськими підприємствами отримано від держави дотацій та доплат у сумі 307.7 млн. грн.

У 2002 році порівняно з 2001 роком загальний обсяг реалізації сільськогосподарської продукції зріс на 11% за рахунок збільшення обсягів реалізації яєць на 33.6%, худоби та птиці – на 16.3%, зернових культур – на 4.8%.

Середні ціни продажу сільськогосподарської продукції за всіма напрямками реалізації у звітному році порівняно з попереднім роком зменшилися на 13%, у тому числі на продукцію рослинництва – на 12% та на продукцію тваринництва – на 14%.

1.6. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

У 2002 році фінансовий стан підприємств та організацій залишався незадовільним. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування за 2002 рік зменшився на 13.4% і становив 14.8 млрд. грн. (загальна сума прибутку становила 31.5 млрд. грн. та збитків – 16.7 млрд. грн.).

Упродовж 2002 року збитково працювало 43% підприємств, що на 4.8 процентного пункту більше, ніж у 2001 році. Найбільше збиткових підприємств було на транспорті (57%), у промисловості (52%) та в будівництві (50%). Погіршення фінансового стану підприємств стало наслідком зростання витрат на виробництво, що пов'язано з суттєвим подорожчанням енергетичних матеріалів, підвищенням заробітної плати тощо.

У 2002 році зросли обсяги грошових розрахунків між підприємствами і відповідно зменшилися обсяги товарообмінних операцій. На бартерних умовах за цей період було реалізовано 4.1% (7.4 млрд. грн.) промислової продукції, що на 3.8 процентного пункту менше, ніж у 2001 році. Частка розрахунків між підприємствами в грошовій формі за відвантаженою продукцією становила 86% (155.8 млрд. грн.), або збільшилася порівняно з попереднім роком на 7 процентних пунктів.

Позитивна динаміка скорочення частки бартеру та збільшення грошових надходжень за відвантаженою продукцією спостерігалася за всіма видами промислової діяльності. Істотно зросла частка грошових надходжень на підприємствах з виробництва та розподілення електроенергії, газу і води (на 17.7 процентного пункту), коксу та продуктів нафтоперероблення (на 11.4 процентного пункту), деревини й виробів з неї (на 9.8 процентного пункту). Грошові надходження за відвантаженою продукцією становили в целюлозно-паперовій промисловості 96.1%, виробництві деревини та виробів з неї – 93%, металургії та обробленні металу – 92.8%, легкій промисловості – 91.5%.

Понад 90% відвантаженої промислової продукції було сплачено в грошовій формі в Одеській, Чернігівській, Волинській, Тернопільській, Дніпропетровській, Черкаській, Житомирській, Кіровоградській областях та м. Києві.

Зростання обсягів грошових розрахунків зумовило скорочення практики нееквівалентного товарного обміну та сприяло призупиненню накопичення взаємної заборгованості підприємств.

Загальний обсяг кредиторської заборгованості всіх суб'єктів господарювання (крім малих підприємств та бюджетних установ) за 2002 рік збільшився на 7.1% (за 2001 рік – на 9.3%) і на 1 січня 2003 року становив 302.7 млрд. грн., а дебіторської – на 8.8% (за 2001 рік – на 18.9%) і становив 239.8 млрд. грн. На 1 січня 2003 року обсяг кредиторської заборгованості перевищив обсяг номінального ВВП за 2002 рік на 37.2%, а дебіторської – на 8.7% (торік – відповідно на 39.7 та 8%).

У структурі кредиторської та дебіторської заборгованості найбільшу частку, як і у попередньому році, становила заборгованість за внутрішніми розрахунками між підприємствами – 86.3 і 95.5% відповідно, з торговельними партнерами країн – республік колишнього СРСР – 6.1 та 1.3%, за розрахунками із суб'єктами господарювання інших держав світу – відповідно 7.6 та 3.1%.

У структурі розрахунків між підприємствами України найбільшими були обсяги заборгованості за товари, роботи, послуги – 142.5 млрд. грн., або 47.1% від загальної суми кредиторської заборгованості, та 133.2 млрд. грн., або 55.6%, – дебіторської заборгованості; у розрахунках з бюджетом – відповідно 17.9 млрд. грн., або 5.9% від кредиторської заборгованості, та 9.8 млрд. грн. (4.1% від дебіторської заборгованості); з оплати праці – 4.8 млрд. грн., або 1.6% від загальної суми кредиторської заборгованості.

У структурі кредиторської заборгованості за видами економічної діяльності найбільшою була питома вага кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання

промисловості – 43.6 % (131.9 млрд. грн.) від загальної суми. Найбільші суми неплатежів у промисловості були у виробництві та розподіленні електроенергії, газу і води – 61.4 млрд. грн. (46.5%) та в обробній промисловості – 53.4 млрд. грн. (40.4%).

Значною була частка простроченої заборгованості, яка в загальній сумі кредиторської та дебіторської заборгованості становила відповідно 38.3 та 37.9%. За 2002 рік прострочена кредиторська заборгованість збільшилася на 4.9%, а дебіторська – на 1%. У структурі простроченої заборгованості основну частку становили розрахунки за товари (роботи, послуги) між підприємствами – 51.6% від простроченої кредиторської та 58.4% від простроченої дебіторської заборгованості.

Сума несплат суб'єктами господарювання платежів до бюджету на 1 січня 2003 року дорівнювала 17.9 млрд. грн., з якої 72.1% становили прострочені платежі.

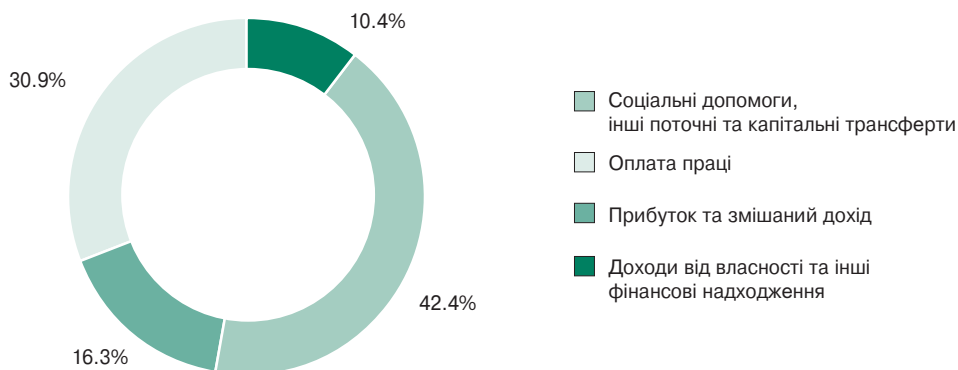
1.7. ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ

У 2002 році нарахування доходів та витрат населення здійснювалося згідно з міжнародними стандартами складання системи національних рахунків.

Активізація економічної діяльності, підвищення розмірів виплати пенсій і заробітної плати позитивно вплинули на зростання в 2002 році номінальних доходів населення, які збільшилися порівняно з попереднім роком на 20.7% і становили 191.9 млрд. грн., із них 163.3 млрд. грн. – грошові доходи, які зросли на 23.3%. Наявні доходи, які використовувалися населенням на придбання споживчих товарів та оплату послуг, збільшилися за рік на 22.1%, а реальні наявні – на 21.2%.

Середньомісячний грошовий дохід у розрахунку на душу населення в 2002 році становив 282.4 грн., або зріс на 50.8% порівняно з 2001 роком.

Структура доходів населення України в 2002 році

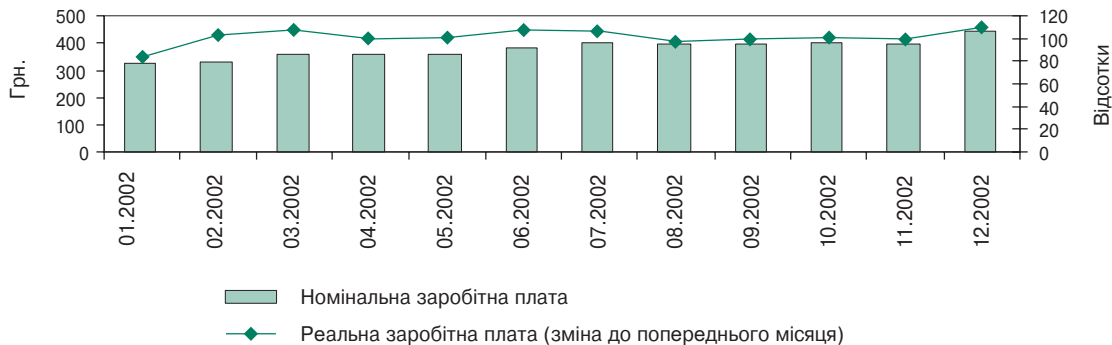
Основним джерелом формування доходів населення в 2002 році була заробітна плата, частка якої у структурі доходів населення становила 42.4%. Питома вага соціальних допомог, інших поточних та капітальних трансфертів становила 30.9% (у тому числі соціальної допомоги – 49.8%), доходів від прибутку та змішаного доходу – 16.3%, доходів від власності та інших фінансових надходжень – 10.4% (з них від продажу іноземної валюти – 24.9%).

Упродовж 2002 року зберігалася тенденція попереднього року до зростання заробітної плати населення. Так, номінальна середньомісячна заробітна плата, нарахована на одного

штатного працівника, за 2002 рік порівняно з 2001 роком зросла на 21% і становила 376.38 грн. за рахунок підвищення на 17.9% рівня мінімальної заробітної плати (з 140 до 165 грн.).

Середній розмір реальної заробітної плати в 2002 році перевищував відповідний минулорічний показник на 18.2%.

Динаміка номінальної та реальної середньомісячної заробітної плати в 2002 році

Підвищення рівня середньомісячної заробітної плати в 2002 році порівняно з попереднім роком відбулося на підприємствах усіх видів діяльності. Найвищими темпами зростала заробітна плата в працівників органів державного управління (на 24.9%), транспорту (на 24.5%), установ охорони здоров'я та соціальної допомоги (на 22.3%), лісового господарства (на 21.1%), промисловості (на 19.5%), а також освіти (на 19.3%).

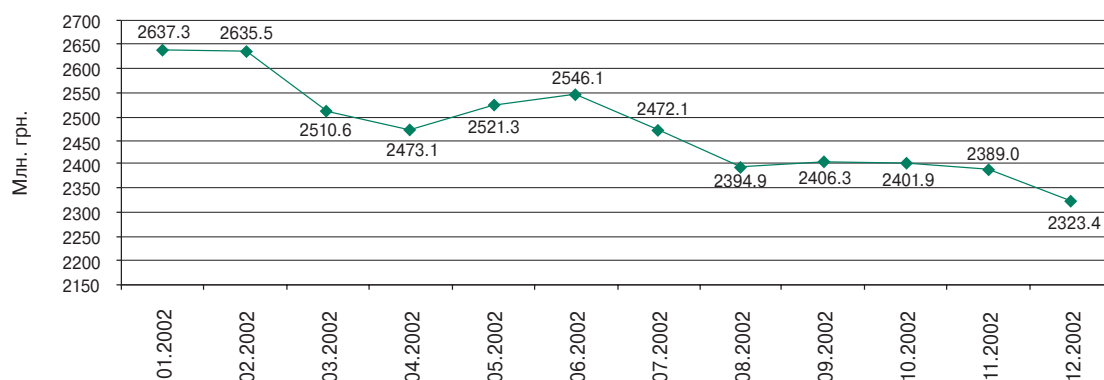
За видами промислової діяльності рівні заробітної плати в працівників авіаційного транспорту, допоміжних транспортних послуг, працюючих на виробництві коксу й продуктів нафтоперероблення та у фінансових установах були вищими від середнього рівня по економіці в 1.9–2.6 раза. Як і в 2001 році, найнижчою була заробітна плата в працівників сільського та рибного господарства, установ охорони здоров'я та соціальної допомоги, сектору культури та спорту, а також текстильної промисловості, виробництва шкіри та шкіряного взуття, рівень якої становив 47.2–72.1% від середнього показника по економіці.

У розрізі регіонів найвищою була заробітна плата працюючих у м. Києві, центральних і південних регіонах. Різниця між рівнями максимальної та мінімальної заробітної плати по Україні становила 2.7 раза. Середньомісячна заробітна плата працюючих у регіонах з високим рівнем зайнятості населення в сільському господарстві (Волинська, Житомирська, Хмельницька, Вінницька, Чернівецька області) була майже на третину нижчою, ніж у середньому по країні. У Дніпропетровській, Запорізькій, Донецькій областях рівень заробітної плати перевищував середній на 16.3–20%.

Аналіз тенденцій стану виплати заробітної плати в 2002 році свідчить про уповільнення темпів погашення заборгованості з виплати заробітної плати порівняно з 2001 роком. Упродовж 2002 року сума заборгованості зменшилася на 6.5% (за 2001 рік – на 43.9%) і на 01.01.2003 р. становила 2.3 млрд. грн.

Протягом 2002 року сума заборгованості з виплати заробітної плати, що утворилася внаслідок недостатнього фінансування з бюджетів усіх рівнів, зменшилася на 12.7% і на 1 січня 2003 року становила 42 млн. грн.

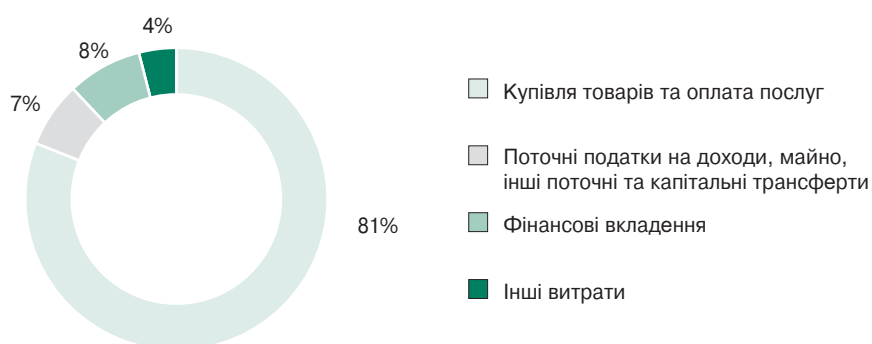
Заборгованість із виплати заробітної плати працівникам небюджетної сфери на 01.01.2003 р. становила 2281.4 млн. грн., або скоротилася за рік на 6.4%.

Динаміка заборгованості з виплати заробітної плати в 2002 році

За 2002 рік обсяг витрат і заощаджень населення становив 196.7 млрд. грн. Порівняно з 2001 роком витрати й заощадження населення збільшилися на 14.6%, що позитивно позначилося на зростанні сукупного внутрішнього попиту. За 2002 рік оборот роздрібною торгівлі становив 65.6 млрд. грн., або був на 16.4% більше від обсягів 2001 року. У структурі обороту роздрібною торгівлі на організовані та неформальні ринки припадало 33.6%.

Упродовж 2002 року найбільша частина коштів населення (81.1%) була направлена на споживчі витрати, пов'язані з придбанням товарів та послуг.

У цілому за 2002 рік витрати населення перевищили доходи на 4.8 млрд. грн.

Структура витрат та заощаджень населення України в 2002 році

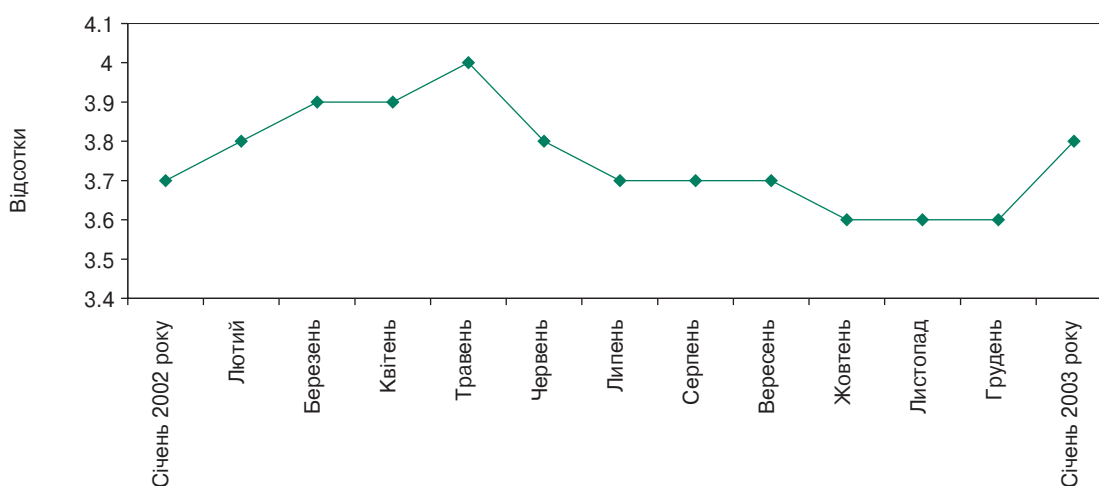
1.8. СТАН РИНКУ ПРАЦІ

У 2002 році стан зареєстрованого ринку праці характеризувався скороченням чисельності вивільнення працівників, зниженням рівня безробіття в містах при одночасному його зростанні в сільській місцевості, зменшенням навантаження на вільні робочі місця та зростанням чисельності працевлаштованого незайнятого населення.

За даними підприємств, установ та організацій, упродовж звітного року порівняно з 2001 роком чисельність звільнених осіб скоротилася на 20.5%, у тому числі на підприємствах та в організаціях державної форми власності – на 24.5%, а на підприємствах приватної форми власності – зросла на 36.3%.

До Державної служби зайнятості упродовж року звернулося 1.8 млн. громадян, що на 12.6% більше, ніж у 2001 році. За рік чисельність незайнятих громадян, що перебували на обліку в Державній службі зайнятості, збільшилася на 2.6% і становила на 01.01.2003 р. 1 млн. осіб, з яких статус безробітних отримали 98%.

Динаміка зареєстрованого рівня безробіття в 2002 році (у % на початок місяця)

Із кожних 100 безробітних, які перебували на обліку на 1 січня 2003 року, 48 осіб раніше були робочими, і лише 28 – займали посади службовців.

На 1 січня 2003 року рівень зареєстрованого безробіття становив 3.8%, у тому числі в сільській місцевості – 6.5%, а в міській – 2.9%. При цьому чисельність безробітних, що проживали в сільській місцевості, зросла на 36.1%, а у міській – зменшилася на 12.4%.

Спостерігалася значна диференціація рівня безробіття за регіонами від 6.9% у Рівненській і Тернопільській областях до 0.5% в м. Києві. Крім того, на показник рівня безробіття протягом року впливали сезонні коливання та інші чинники, унаслідок чого найвищим рівень безробіття був на початку травня (4%), а найнижчим – на початку листопада (3.6%).

Середня тривалість безробіття за рік скоротилася на 1 місяць і на 1 січня 2003 року становила 8 місяців.

Аналіз динаміки вільних робочих місць свідчить про те, що їх кількість за рік збільшилася на 27.9% і становила на початок січня 2003 року 123.9 тис. Унаслідок цього чисельність громадян, що претендували на одне робоче місце, зменшилася з 11 до 9 осіб.

При цьому навантаження на одне вільне робоче місце відповідних категорій працівників за означений період також зменшилося: на місця робітників – з 8 до 6 осіб, на посади службовців – з 13 до 9 осіб, на місця, що не потребують спеціальної підготовки, – з 31 до 28 осіб. Навантаження на одне вільне робоче місце працівника сільського господарства збільшилося з 31 до 33 осіб.

У розрізі областей найбільше навантаження в середньому на одне вакантне робоче місце було в Рівненській і Тернопільській (по 33 особи), а також в Івано-Франківській (25 осіб) областях.

За сприяння Державної служби зайнятості за 2002 рік було працевлаштовано 0.8 млн. осіб, що на 7.6% більше, ніж за 2001 рік. Для забезпечення тимчасової зайнятості та соціального захисту непрацюючого населення впродовж року службами зайнятості було направлено на громадські роботи 345.2 тис. осіб, що на 14.3% більше, ніж упродовж попереднього року. На професійне навчання для набуття нової спеціальності було направлено 119.8 тис. осіб, або на 16.8% більше, ніж у 2001 році.

Із Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на допомогу з безробіття за 2002 рік було виплачено 0.8 млрд. грн. Середній розмір отриманої в грудні допомоги з безробіття становив 105.98 грн., що дорівнювало 64.2% від законодавчо встановленого на той час мінімального рівня заробітної плати.

1.9. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

Законом України "Про Державний бюджет України на 2002 рік", прийнятим Верховною Радою України 20.12.2001 р. № 2905-III (зі змінами та доповненнями), затверджено доходи Зведеного бюджету в сумі 61.1 млрд. грн. (24.8% до ВВП) та видатки в сумі 65.2 млрд. грн. (24.6% до ВВП), а також граничний розмір дефіциту в сумі 4.1 млрд. грн. (1.9% до ВВП).

Незважаючи на сприятливу макроекономічну ситуацію, заплановані показники Державного бюджету не було виконано. Серед причин, що зумовили недовиконання бюджету, було подовження дії режиму пільгового оподаткування підприємств, скорочення кількості прибуткових підприємств, невиконання запланованих надходжень від приватизації державного майна, недонадходження відрахувань від сплати за транзит природного газу через територію України, зростання рівня податкової заборгованості.

Виконання Зведеного бюджету України

Упродовж 2002 року до Зведеного бюджету надійшло 60.8 млрд. грн. (27.6% до ВВП), що становило 95% від визначеного обсягу надходжень. Видатки Зведеного бюджету дорівнювали 59.1 млрд. грн., або 90.6% від запланованого рівня, що становило 26.8% до ВВП. За результатами 2002 року, профіцит Зведеного бюджету становив 1.7 млрд. грн., або 0.8% до ВВП.

Показники виконання Зведеного бюджету України у 2002 році

(млрд. грн.)

Показники	2001 рік (звіт)	Зведений бюджет		виконання (%)
		заплановано	фактично виконано	
Доходи	52.3	61.1	60.8	99.5
у % до ВВП	25.6	24.8	27.6	111.3
у тому числі:				
податкові надходження	36.7	46.1	45.4	98.2
Видатки	55.5	65.2	59.1	90.6
у % до ВВП	27.2	26.4	26.8	101.5

Аналіз структури доходів Зведеного бюджету свідчить про те, що бюджет було сформовано в основному за рахунок податкових надходжень, частка яких становила 74.7% від загального обсягу доходів. Обсяг податкових надходжень до Зведеного бюджету збільшився на 8.7 млрд. грн., або на 23.6% порівняно з 2001 роком, і становив 45.4 млрд. грн. Рівень виконання податкових надходжень становив 98.2%.

Основними джерелами податкових надходжень були податок на додану вартість – 13.4 млрд. грн. (22.2%), прибутковий податок з громадян – 10.8 млрд. грн. (17.8%), податок на прибуток підприємств – 9.4 млрд. грн. (15.5%).

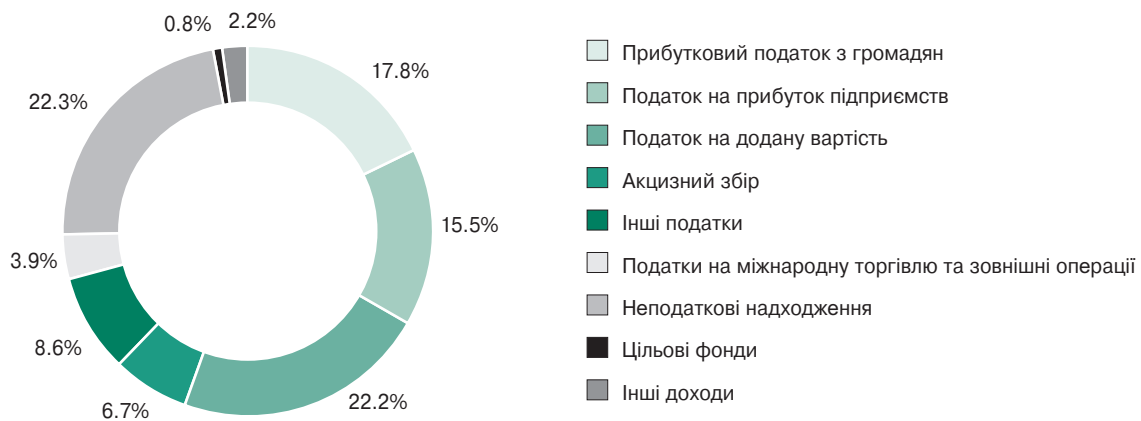
Неподаткові надходження становили 13.5 млрд. грн. (22.3% від загального обсягу), з яких найбільший обсяг (10.6 млрд. грн., або 78.5%) припадав на інші неподаткові надходження. У структурі неподаткових надходжень доходи від власності та підприємницької діяльності становили 1.8 млрд. грн. (13.3%), адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного й побічного продажу – 1.0 млрд. грн. (7.4%), надходження від штрафів і фінансових санкцій – 0.1 млрд. грн. (0.7%).

У 2002 році дещо зменшився (на 0.3 млрд. грн.) обсяг неподаткових надходжень до Зведеного бюджету, рівень виконання річного завдання якого становив 81.4%.

Річне завдання з мобілізації надходжень від акцизного збору було виконано на 109.8% і до Зведеного бюджету залучено 4.1 млрд. грн. Частка цих надходжень у загальному обсязі була незначною і становила 6.7%.

За рахунок коштів цільових фондів та інших доходів було сформовано надходжень до Зведеного бюджету в сумі 1.9 млрд. грн., або 3.1% від загальних надходжень.

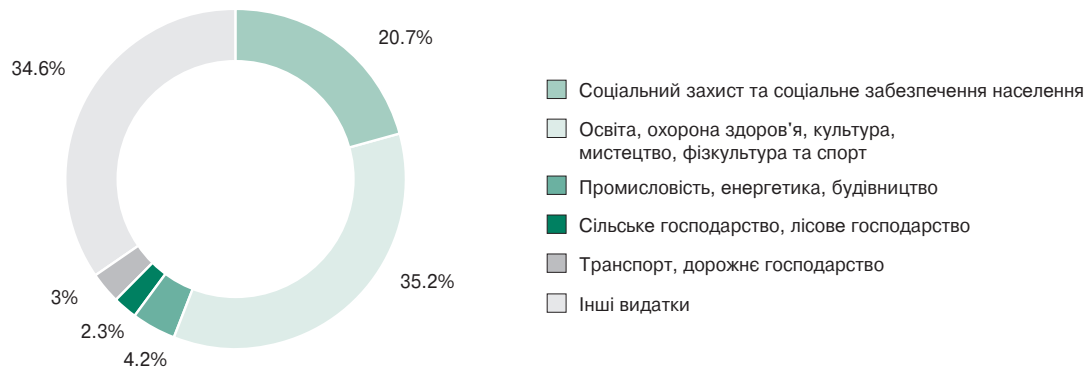
Структура надходжень до Зведеного бюджету України в 2002 році

Видатки Зведеного бюджету протягом 2002 року збільшилися на 3.8 млрд. грн. і становили 59.1 млрд. грн. (завдання з видатків виконано на 90.6%).

Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2002 рік" першочергово здійснювалися видатки на виплату заробітної плати, пенсій, стипендій та інші соціальні виплати. Витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, освіту, охорону здоров'я, культуру та мистецтво становили 33 млрд. грн. (55.9% від загального обсягу) і збільшилися порівняно з 2001 роком на 9.9 процентного пункту.

Структура видатків Зведеного бюджету України в 2002 році

Обсяг витрат на фінансування економіки України становив 5.7 млрд. грн. (9.5%), у тому числі на промисловість, енергетику та будівництво – 2.4 млрд. грн. (4.2%), сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство і мисливство – 1.4 млрд. грн. (2.3%), на транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатику – 1.8 млрд. грн. (3%). Частка видатків на зазначені цілі в загальній структурі видатків Зведеного бюджету на 2002 рік зменшилася на 2.6 процентного пункту. Інші видатки становили 34.6% від загального обсягу. Із запланованих статей видатків Зведеного бюджету в 2002 році жодну не було виконано повністю.

1.10. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ

Характерною ознакою розвитку ситуації в зовнішньому секторі економіки в 2002 році було суттєве збільшення позитивного сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу до рівня, що становить 7.7% до ВВП проти 3.7% у 2001 році.

У 2002 році сальдо поточного рахунку становило 3.2 млрд. дол. США, або перевищило минулорічний рівень у 2.3 раза. Така динаміка зумовлена збільшенням позитивного сальдо балансу товарів та послуг у 3 рази та чистих надходжень за статтею "Поточні трансферти" в 1.3 раза.

Торговельний баланс зведено з позитивним сальдо в розмірі 1.86 млрд. дол. США проти 613 млн. дол. США в 2001 році. Поліпшення стану зовнішньоторговельного балансу відбулось як за рахунок товарного балансу, сальдо якого збільшилось у 3.6 раза, так і балансу послуг, сальдо якого збільшилось у 2.8 раза.

Експорт товарів та послуг у 2002 році становив 23.35 млрд. дол. США і збільшився порівняно з минулим роком на 10.7% (за 2001 рік – на 8%). Імпорт товарів та послуг становив 21.49 млрд. дол. США, збільшившись відносно минулого року на 5% (за 2001 рік – на 14.1%).

Скорочення попиту на українські товари, пов'язане з погіршенням зовнішньої кон'юнктури та проведенням захисних дій торговельними партнерами, на початку року призвело до суттєвого скорочення темпів зростання експорту. Проте зазначену тенденцію вдалося подолати в II півріччі за рахунок збільшення поставок зерна, машинобудівної продукції та поліпшення кон'юнктури ринків металопродукції. У II півріччі експортні поставки товарів

зросли на 17.8% порівняно з відповідним періодом минулого року, тоді як за I півріччя – лише на 0.4%. У цілому за рік темпи зростання експорту товарів (9.2%) перевищили темпи зростання імпорту (6.3%).

Нарощування експорту в 2002 році відбувалося переважно за рахунок зростання обсягів поставок продовольчих товарів, продукції паливно-енергетичного комплексу (в 1.3 раза) та продукції металургійної промисловості (на 6%). Лише завдяки цим групам товарів вартісні обсяги експорту за рік збільшилися майже на 1.4 млрд. дол. США.

Високі врожаї зернових на Україні на тлі несприятливих погодних умов і повені в Європі зумовили збільшення обсягів експорту зерна в 2002 році вдвічі порівняно з 2001 роком. За 2002 рік було експортовано 12.2 млн. тонн зернових на суму 1 млрд. дол. США.

Наступною щодо впливу на обсяги експорту групою товарів була продукція паливно-енергетичного комплексу, частка якої в загальному обсязі експорту зросла в 2002 році до 11.2% проти 9.4% у 2001 році. Обсяги експорту нафтопродуктів зросли в 1.5 раза й становили 1.13 млрд. дол. США.

Поліпшення кон'юнктури зовнішніх ринків продукції металургії, зокрема чорних металів, дозволило подолати негативну тенденцію до падіння обсягів експорту за цією групою, яка спостерігалася на початку року. У цілому за рік експортні поставки продукції металургійної промисловості, домінуючої в структурі експорту (38.2% від загального обсягу), збільшилися на 6%.

Аналіз свідчить про те, що структура експорту залишалася переважно сировинною, де доля сировини, напівфабрикатів та матеріалів з низьким рівнем доданої вартості становила понад 70% від загального експорту. Така ситуація в поєднанні з неринковими методами ціноутворення та непрямим державним субсидуванням виробництва провокувала введення антидемпінгових та інших заборонних заходів, спрямованих на обмеження доступу українських товарів на ринки інших країн. На кінець звітної року проти експортерів України проводилося 25 антидемпінгових розслідувань у 13 країнах світу, більше половини яких проводилося щодо експортерів продукції металургійної та хімічної промисловості.

Минулий рік для виробників хімічної продукції був рекордним за кількістю розслідувань та обмежувальних санкцій. Обсяги експорту продукції хімічної промисловості за 2002 рік скоротилися на 2.8%, частка цієї групи в загальному обсязі експорту скоротилася з 10.9% у 2001 році до 9.7% у 2002 році.

Істотний вплив на динаміку експорту справило поступове збільшення протягом року поставок машинобудівної продукції, обсяги якої в цілому за рік зросли на 12.4%, а частка в загальному обсязі становила понад 14%. Слід відзначити прискорення темпів зростання експорту за цією групою, що спостерігалось протягом останніх місяців року. Зокрема, в IV кварталі експорт машинобудівної продукції збільшився в 1.5 раза порівняно з відповідним періодом минулого року. Найвагомішими залишалися обсяги машинобудівної продукції, що експортувалися до Російської Федерації (42% від експорту цієї групи).

У 2002 році спостерігалось суттєве скорочення темпів зростання імпорту порівняно з попереднім роком. Протягом року імпорт товарів збільшився на 6.3% проти 13% у 2001 році. Така динаміка була зумовлена як зменшенням енергоємності економіки, так і зрушеннями в структурі внутрішнього попиту. У 2002 році розширення внутрішнього попиту відбувалося за рахунок зростання витрат сектору домашніх господарств, поряд з цим спостерігалось уповільнення темпів зростання інвестицій в основний капітал, що свідчить про споживчий характер економічного розвитку країни. Оскільки приріст споживчого попиту стимулював імпорт значно меншою мірою, ніж приріст інвестиційного попиту, темпи зростання неенергетичного імпорту в 2002 році (6.3%) були значно нижчими, ніж у 2001 році (18.9%).

За 2002 рік вартісні обсяги імпорту енергоносіїв збільшилися на 6.4% порівняно з відповідним періодом минулого року за рахунок нарощування імпорту сирої нафти в Ук-

раїну, поставки якої в Україну збільшилися в 1.4 раза порівняно з 2001 роком і становили 18.9 млн. тонн (за 2001 рік було імпортовано 13.1 млн. тонн). Завдяки нижчим цінам на початку року вартісні обсяги зросли тільки на 17%. Обсяги імпорту природного газу практично не змінилися порівняно з відповідним періодом минулого року.

Протягом звітного періоду імпорт засобів наземного транспорту збільшився в 1.5 раза, паперу та виробів з нього – у 1.3 раза, фармацевтичних товарів – на 25%, добрив – у 1.7 раза. Після відчутного зростання обсягів імпорту продукції АПК у 2001 році (на 24%) у звітному періоді імпорт цієї групи товарів зменшився на 1.1% в основному за рахунок скорочення надходжень м'яса, цукру, пшениці та продукції борошномельного виробництва. Обсяги імпорту продукції металургійної промисловості зменшилися на 1.2%.

У 2002 році спостерігалися істотні зміни в географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами. Тривав процес скорочення обсягів торгівлі з країнами СНД і Балтії: за 2002 рік експортні поставки до цих країн зменшилися на 5.6%, обсяги імпорту залишилися на рівні минулого року. Частка країн цієї групи в загальному товарообігу скоротилася з 44.9 до 40.9%. Така динаміка пояснюється погіршенням торговельних стосунків з Росією, яка залишається основним торговельним партнером України. Обсяги експортних поставок до Росії скоротилися на 13.3%. Частка Росії в загальному обсязі експорту скоротилася з 21.5 до 17.1%.

Торгівля з країнами далекого зарубіжжя, навпаки, розвивалася вищими темпами. Так, обсяги експорту до цих країн збільшилися на 16.8% порівняно з відповідним періодом минулого року, імпорту – на 13.5%. Нині експорт до країн далекого зарубіжжя становить 71% від загального обсягу експорту.

Експортні поставки продукції до країн Азії зросли на 27.7%, до країн ЄС – на 18.6%, Африки – на 20.3%. Поставки товарів до Туреччини збільшилися на 22.5%, Китаю – на 29%, Єгипту – в 1.6 раза, Іспанії і Таїланду – в 1.5 раза, Тайваню – в 1.9 раза.

Позитивне сальдо балансу послуг за 2002 рік збільшилось у 2.8 раза і становило 1.15 млрд. дол. США проти 415 млн. дол. США за 2001 рік. Збільшення позитивного сальдо відбулося за рахунок зростання експорту послуг на 17.2% на тлі незначного скорочення імпорту на 1.3%.

Від'ємне сальдо за статтею "Доходи" зменшилося порівняно з попереднім роком на 9% і становило 606 млн. дол. США. Показник нарахованих відсотків із зовнішнього боргу відносно експорту товарів та послуг зменшився до 2.7% проти 3.3% у минулому році.

У 2002 році зберігалася тенденція до збільшення обсягів поточних трансфертів. Основними чинниками, що зумовлюють збільшення надходжень за цією статтею, є зростання обсягів приватних грошових переказів та надходження коштів з Німеччини та Австрії для виплати компенсації жертвам нацистських переслідувань. У звітному періоді одержано коштів для виплати остарбайтерам на суму 289 млн. дол. США.

Чистий приріст прямих інвестицій в економіку України за 2002 рік становив 0.7 млрд. дол. США, що на 26.9% вище від рівня попереднього року (без урахування надходжень від приватизації у 2001 році). Пріоритетними видами економічної діяльності для іноземних інвесторів в 2002 році були: оптова торгівля та посередництво в торгівлі (27.3% від загального обсягу надходжень); фінансова діяльність (9.9%), операції з нерухомістю; здавання під найм та послуги юридичним особам (9.2%); машинобудування (5.9%); харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів (5.6%).

У 2002 році обсяги залучення кредитів під гарантію уряду залишалися незначними й становили 118 млн. дол. США. Кредити надходили від Світового банку, ЄБРР та за міжнародними кредитними лініями. У 2002 році було завершено реструктуризацію боргу України перед Паризьким клубом кредиторів і здійснено заміну деяких боргових зобов'язань на облигації зовнішньої державної позики 2000 року на суму 55 млн. дол. США.

Вихід України в 2002 році на зовнішні ринки запозичень дозволив додатково залучити 0.5 млрд. дол. США, з них урядом – 0.4 млрд. дол. США, компаніями, які вперше вийшли на цей ринок, – 0.1 млрд. дол. США.

Приплив валюти за поточними операціями, надходження коштів від продажу на міжнародних ринках державних цінних паперів і помірні обсяги виплат з погашення та обслуговування довгострокового зовнішнього боргу дозволило нарощувати золотовалютний резерв країни. Рівень резервних активів, який сформувався на кінець 2002 року в розмірі 4.4 млрд. дол. США, забезпечував фінансування імпорту товарів та послуг упродовж 10.7 тижня.

Однак за умови значного (більш як у 2 рази) збільшення позитивного сальдо поточного рахунку обсяги інтервенцій Національного банку України з купівлі валюти на міжбанківському ринку в цілому за 2002 рік становили 1.7 млрд. дол. США проти 2.1 млрд. дол. США в 2001 році. З точки зору платіжного балансу одним із чинників такого явища було зростання обсягів відпливу капіталу, в тому числі за статтею "Портфельні інвестиції".

У 2002 році активізувався процес зворотного викупу акцій вітчизняних підприємств, що знаходились у власності нерезидентів. За ці папери нерезидентам у 2002 році було сплачено 2.2 млрд. дол. США, в тому числі – 1.1 млрд дол. США в IV кварталі, що в 2.5 рази перевищує рівень попереднього року. При цьому надходження коштів від нерезидентів у звітному році становили тільки 0.3 млрд. дол. США (у 2001 році – 0.2 млрд. дол. США).

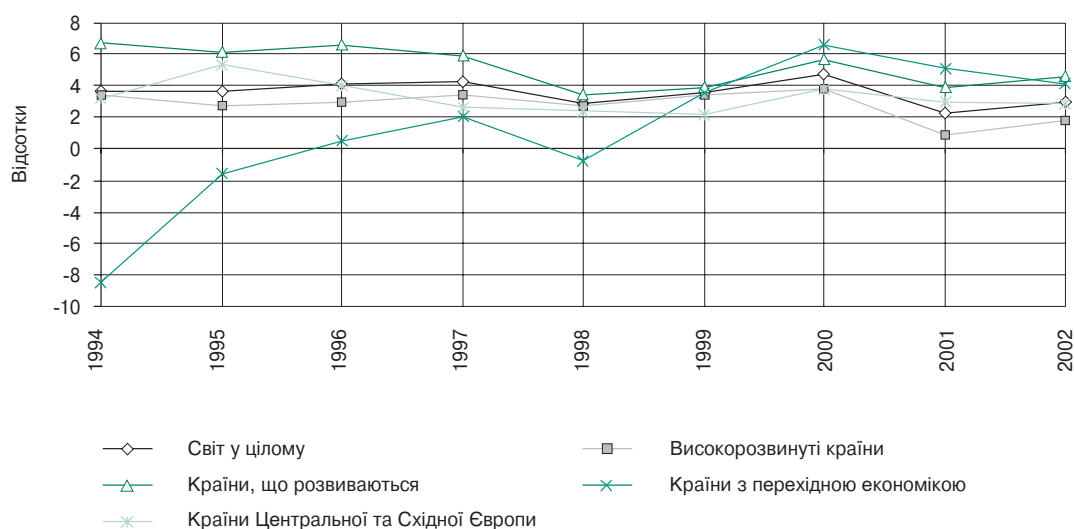
Стале від'ємне значення статті "Помилки та упущення" в платіжному балансі України, що фіксується з року в рік, свідчило про наявний постійний відплив коштів з країни, який не враховується в інших статтях платіжного балансу. Величина від'ємного сальдо за цією статтею в 2002 році становила 885 млн. дол. США проти 231 млн. дол. США в 2001 році, що підтверджує наявність тенденції до зростання обсягів прихованого відпливу коштів.

1.11. РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

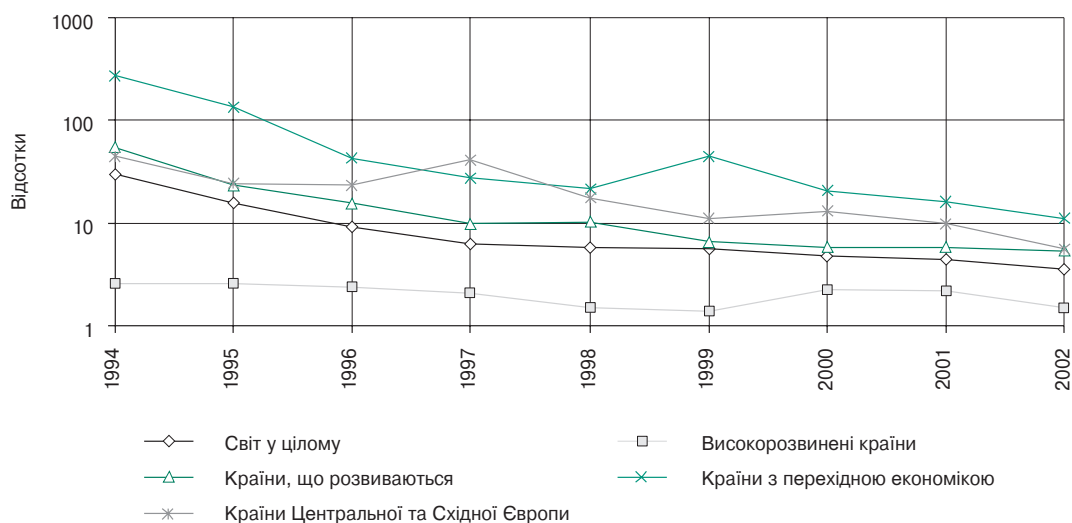
Розвиток світової економіки в 2002 році характеризувався різними темпами зростання економіки окремих країн. За попередніми даними, темп приросту світового ВВП за 2002 рік становив 3.0% порівняно з 2.3% у 2001 році за рахунок зростання економіки високорозвинутих країн, насамперед економіки США, Канади, Австралії, Кореї та країн, що розвиваються, в першу чергу Китаю та Індії. У країнах з перехідною економікою, навпаки, після піку економічного зростання в 2000 році (6.6%) тривало уповільнення темпів приросту, за попередніми даними воно становило близько 4.1%.

Темпи зміни реального ВВП

Показник інфляції продовжував помірно знижуватися і, за попередніми даними, у 2002 році становив 3.6% порівняно з 4.3% у 2001 році.

Інфляція (темпи зміни споживчих цін)

Розвиток світової економіки тісно пов'язаний зі світовою торгівлю. У 2002 році за рахунок піднесення економіки США та Південно-Східної Азії зростання світової торгівлі становило 2.0%. У 2001 році при зниженні приросту світового ВВП до 2.3% обсяги світової торгівлі вперше з 1982 року скоротилися на 1.5%.

Протягом 2002 року рівень облікових ставок провідних країн залишався на стабільно низькому рівні. Унаслідок проведення політики поступового зниження офіційного рівня ставок у 2001 році темпи зростання економіки залишилися позитивними. Проте економічний та фінансовий стан, як і раніше, був складним, і в кінці 2002 року з'явилися ознаки погіршення економічної ситуації, що зумовило продовження застосування політики зниження відсоткових ставок.

Облікові ставки центральних банків США, Японії, країн зони євро

(% річних, на кінець кварталу)

	2001 рік				2002 рік			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
США	5.00	3.25	2.50	1.75	1.75	1.75	1.75	1.25
Японія	0.25	0.25	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10	0.10
Країни зони євро	4.75	4.50	3.75	3.25	3.25	3.25	3.25	2.75

Слід зазначити, що за умов економічної невизначеності щодо подальшого світового економічного розвитку, з одного боку, знизився попит на інвестиційні та кредитні ресурси, а з іншого, – банки обмежували надання кредитів, намагаючись мінімізувати кредитні ризики.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РОЗВИНУТИХ ДЕРЖАВ СВІТУ

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ. У середині 2002 року щорічний аналіз даних офіційної статистики США свідчить про те, що основні економічні показники значно знизилися. Показник приросту реального ВВП за 2000 рік знизився з 4.1 до 3.8%, а за 2001-й – з 1.2 до 0.3%.

У I кварталі 2002 року темпи приросту реального ВВП становили 5%. У II кварталі після обвалу курсів акцій на фондових біржах та серії корупційних скандалів темпи приросту ВВП знизилися до 1.1%. У III та IV кварталах темпи зросли відповідно на 4 та 2.6%. За попередніми даними, темпи приросту реального ВВП за 2002 рік становили 2.4%.

Споживчий попит населення, який є основою розвитку американської економіки, набув нової якості, а саме: він був основою зростання і стабільності економіки й одночасно головним чинником ризику і невизначеності, а темпи приросту економіки і перспективи розвитку ситуації в цілому залежали не лише від економічних дій уряду, а й від рівня дохідності державних акцій із забезпечення внутрішньої безпеки та успіхів антитерористичної політики й конкретних заходів у цій сфері.

Економічні труднощі й уповільнення розвитку країн – головних торговельних партнерів США поряд із сильним долларом впливали на збереження високого рівня дефіциту поточного рахунку платіжного балансу, що, за попередніми даними, становить 4.5% до ВВП. У 2002 році дефіцит державного бюджету збільшився до 2.6% порівняно з 0.2% у 2001 році, безробіття зросло до 5.9% порівняно з 4.8% у 2001 році.

Низка показників економічної кон'юнктури (курси акцій, рівні прибутковості, споживчі очікування, інвестиційна активність, стан ринку праці тощо) зазнавали значних коливань.

ЯПОНИЯ. Структурні проблеми, з якими зіткнулася Японія в кінці XX століття, неможливо було вирішити в останні 2–3 роки. Єдиним фактором зростання її економіки залишилися зовнішньоекономічні відносини. Приватні інвестиції в основний капітал та портфель замовлень у машинобудуванні з середини 2001 року безперервно скорочуються. Очікувані темпи приросту інвестицій у 2002 році становили –12.3%. За минулий рік реальний ВВП Японії, за попередніми даними, збільшився на 0.3% порівняно з 0.4% у 2001 році.

Із 1996 року Японія проводила широкомасштабні економічні реформи, але залишаються невирішеними проблеми щодо боргового тягаря корпорацій, а також неповернених кредитів банкам. Сумарна величина неповернених боргів у 2002 році перевищувала 22% від сукупного обсягу кредитів, наданих банками, що становило 27% до ВВП (у поточних цінах).

Протягом останнього часу Центральний банк Японії знижував комерційним банкам норму резервування на своїх рахунках і збільшував грошову масу на 3.5–3.7% за рік. Облікова ставка знизилася до 0.1%, але банки продовжують зменшувати кредитування реального сектору, яке скоротилося на 4.0–4.2%, намагаючись мінімізувати кредитні ризики, пов'язані з неповерненням грошей. За рахунок отриманих прибутків банки погашають борги, але існувала небезпека порушення норми достатності капіталу, встановленої законом на рівні 8%. Тому економіка країни з середини 90-х років перебувала у стані дефляції: у кінці 2002 року індекс споживчих цін становив 99.1% порівняно з 99.3% у 2001 році. За дефляції як у компаній, так і в населення зменшуються стимули до інвестування (обсяг нового житлового будівництва скорочується в середньому на 1.4% щомісяця).

У 2002 році державний борг Японії перевищував розмір ВВП на 142%, а дефіцит державного бюджету до ВВП становив 7.2%. Поступово зростає рівень безробіття, який становив 5.4% у 2002 році порівняно з 5.2% у 2001 році.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ. У 2002 році в країнах Західної Європи тривало уповільнення темпів економічного зростання. За попередніми даними, в країнах Європейського Союзу темпи приросту ВВП становили 1.0% порівняно з 1.6% у 2001 році. Темпи приросту ВВП у 12 країнах зони євро становили 0.8% порівняно з 1.4% у 2001 році. У найрозвинутіших країнах Західної Європи зареєстровано такі показники приросту реального ВВП: у Німеччині – 0.2% порівняно з 0.6%, у Франції – 1.2% порівняно з 1.8%, в Італії – 0.4% порівняно з 1.8%, у Великобританії – 1.6% порівняно з 2.0%. Загалом серед країн Європейського Союзу зростання темпів приросту ВВП зафіксовано лише в трьох країнах: Швеції, Фінляндії і Данії.

Інфляція в країнах Європейського Союзу була на рівні 2.3% порівняно з 2.5% у 2001 році. У країнах зони євро минулого року зафіксовано інфляцію, що становила 2.3% порівняно з 2.6% у 2001 році, у Німеччині – 1.3% порівняно з 2.4%, у Франції – 1.9% порівняно з 1.8%, в Італії – 2.6% порівняно з 2.7%, у Великобританії – 2.2% порівняно з 2.1%.

Стан державних фінансів у країнах Економічного і Валютного союзу (ЕВС) погіршився. Майже в усіх країнах зафіксовано зростання дефіциту державного бюджету (лише в Фінляндії та в Люксембурзі державний бюджет зведено з профіцитом) та збільшення державного боргу (відношення сукупного боргу країн ЕВС до їх сукупного ВВП зросло з 69.2% у 2001 році до 69.8% в 2002 році).

Рівень безробіття в країнах Європейського Союзу дещо підвищився і становив 7.7% порівняно з 7.4% у 2001 році. У країнах зони євро рівень безробіття становив 8.4% порівняно з 8.0% у 2001 році. Найвищий рівень безробіття в 2002 році зафіксовано в Іспанії (10.7% порівняно з 10.5% у 2001 році) та Греції (10.2% порівняно з 10.4% у 2001 році). Найбільше зростання рівня безробіття зафіксовано в Нідерландах (2.9% порівняно з 2.0% у 2001 році), в Австрії (4.3% порівняно з 3.6% у 2001 році), у Португалії (4.7% порівняно з 4.1% у 2001 році) та Ірландії (4.5% порівняно з 3.9% у 2001 році). Зменшення рівня безробіття зафіксовано лише в двох країнах: Італії (9.3% порівняно з 9.5%) та Греції (10.2% порівняно з 10.4% у 2001 році).

Несприятлива кон'юнктура в 2002 році стала результатом одночасної дії двох негативних факторів – незначного зростання експорту і стагнації внутрішнього споживання. Прискорення темпів економічного зростання слід очікувати не стільки від експорту у ВВП, скільки від розширення внутрішнього споживання.

КРАЇНИ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

На разі частка країн, що розвиваються, у сукупному обсязі світового ВВП становить близько 43%. За попередніми даними, темпи зростання ВВП цих країн у 2002 році становили 4.6% порівняно з 3.9% у 2001 році. Рівень інфляції дорівнював 5.4% порівняно з 5.8% у 2001 році.

Найвищими показники економічного зростання були в Китаї, де темпи зростання ВВП становили 8.0% порівняно з 7.3% у 2001 році. У 2002 році Китай залучив 52.7 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій, що на 12.5% більше, ніж у 2001 році.

ВВП Китаю становить 1.3 трлн. дол. США, зовнішньоторговельний оборот перевищив 470 млрд. дол. США, що визначає 7-ме місце цієї країни у світовій торгівлі (після США, Канади, Німеччини, Японії, Франції та Великобританії). Такий результат має значний потенціал продовження індустріального розвитку. Про це свідчить наявність факторів зростання зовнішнього та внутрішнього попиту. Обидва чинники сприяли в цілому зростанню за умов активної глобалізації китайської економіки зі вступом країни у Світову організацію торгівлі.

Після уповільнення темпів зростання ВВП у 2001 році в країнах Південно-Східного азіатського регіону відновилися тенденції до зростання. Залишається однією з найдинамічніших економіка Індії. За попередніми даними, темпи зростання ВВП становили 4.9% порівняно з 4.2% у 2001 році.

Економічна криза в Аргентині, через її тривалість, залишалась основною причиною уповільнення темпів економічного розвитку всього регіону країн Латинської Америки. За попередніми даними, ВВП знизився на 0.1% порівняно зі зростанням на 0.6% у 2001 році. Зафіксовано зростання інфляції в країнах Латинської Америки від 6.4% у 2001 році до 8.7% минулого року. Основні показники Аргентини зафіксовано на такому рівні: реальний ВВП знизився на 11.0% порівняно зі зменшенням на 4.4% у 2001 році, рівень інфляції становив 25.9% порівняно з дефляцією 1.1% у 2001 році. У Бразилії темпи зростання реального ВВП становили 1.5% порівняно з 1.4% у 2001 році, показник інфляції зафіксовано на рівні 8.4% порівняно з 6.8% у 2001 році, а курс бразильського реала щодо долара США знизився на 35%.

Політичне протистояння у Венесуелі паралізувало видобуток головного експортного продукту країни – нафти, а також призвело до загального падіння обсягів виробництва. За попередніми даними, спад обсягу ВВП цієї країни в минулому році становив 8.9% порівняно зі зростанням у 2001 році (2.8%).

За попередніми даними, у країнах Африки зафіксовано уповільнення темпів зростання ВВП до 3.4% порівняно з 3.6% у 2001 році та зменшення рівня інфляції до 9.3% порівняно з 13.0% у 2001 році. Водночас у Південно-Африканській Республіці темпи зростання ВВП становили 3.0% порівняно з 2.8% у 2001 році. Рівень інфляції становив 10.0% порівняно з 5.7% у 2001 році.

КРАЇНИ З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Загалом у країнах з перехідною економікою, а саме: Центральної та Східної Європи, країнах Співдружності незалежних держав та Монголії, за попередніми даними, зафіксовано уповільнення темпів приросту ВВП до 4.1% порівняно з 5.1% у 2001 році. Рівень інфляції становив 11.1% порівняно з 16.3% у 2001 році.

КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

У країнах Центральної та Східної Європи, за попередніми даними, зафіксовано уповільнення темпів приросту ВВП до 2.9% порівняно з 3.0% у 2001 році. Рівень інфляції становив 5.6% порівняно з 9.7% у 2001 році.

Зростання темпів приросту ВВП серед країн Центральної та Східної Європи, за попередніми даними, зафіксовано в Польщі, Хорватії, Македонії та Словаччині на 1.3, 5.0, 0.1 і 4.4% відповідно. На рівні 2001 року темпи зростання ВВП зафіксовано лише в Болгарії, які становили 4.0%. У всіх інших країнах було зафіксовано уповільнення темпів приросту ВВП.

У країнах Балтії темпи зростання ВВП за 2002 рік були найбільшими серед країн Центральної та Східної Європи і становили в Латвії 6.1%, в Естонії – 5.0% та в Литві – 5.9%.

Для всіх країн Центральної та Східної Європи в 2002, як і в 2001 році, характерним було зменшення темпів зростання індексу споживчих цін (у Болгарії – 5.8% порівняно з 7.5%, у Польщі – 1.9% порівняно з 5.5%, у Румунії – 22.5% порівняно з 34.5%, у Словаччині – 3.3% порівняно з 7.3%, у Чехії – 1.8% порівняно з 4.7%). В Албанії інфляція підвищилась і становила 5.3% порівняно з 3.1% за попередній рік.

Індекс споживчих цін у країнах Балтії становив: у Естонії – 4.3% (5.8% у 2001 році), у Литві – 0.3% (1.3% у 2001 році), у Латвії – 1.9% (2.5% у 2001 році).

У всіх країнах Балтії, країнах Центральної та Східної Європи в 2002 році зафіксовано ревальвацію національної валюти щодо долара США порівняно з попереднім роком. Найбільшу ревальвацію зафіксовано в Угорщині (19.3%), у Словаччині (17.4%), у Литві (17.2%), в Естонії (15.6%) та Болгарії (15.1%). Лише в Румунії курс леї щодо долара США знизився на 6.0% порівняно з 2001 роком.

Рівень безробіття в країнах Центральної та Східної Європи залишався досить значним і в 2002 році становив: у Польщі – 18.1%, у Болгарії – 17.8%, у Словенії – 11.1% та Румунії – 10.2%.

КРАЇНИ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

РОСІЯ. Зростання світової економіки і сприятливіша, ніж очікувалося, зовнішньоекономічна кон'юнктура допомогли зберегти позитивні загальноекономічні тенденції. Внутрішній попит, незважаючи на зменшення обсягу інвестицій, сприяв досить високій економічній активності. Таким чином, збільшення обсягу ВВП у 2002 році порівняно з 2001 роком становило, за оцінками, 4.1–4.3% порівняно зі зростанням на 5% у 2001 році.

Промислове виробництво в 2002 році збільшилося на 3.7% порівняно з 4.9% у 2001 році. Основним чинником зростання економіки залишалося збільшення обсягу випуску продукції експортними виробництвами. Їх стан і розвиток визначають направленість не тільки внутрішніх, а й зовнішніх вкладень капіталу, а також іноземних інвестицій. Загалом це сприяло продовженню сировинної орієнтації економіки і збереженню залежності динаміки цін на внутрішньому ринку від зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Порівняно з попереднім роком уповільнилась інфляція. Індекс споживчих цін у 2002 році становив 16.0% порівняно з 20.7% у 2001 році. Зміцнення рубля в реальному вираженні становило 6.2% (грудень до грудня попереднього року), що значно менше, ніж у 2001 році. Таким чином, через грошово-кредитну та курсову політику було створено передумови не тільки для виконання цільового орієнтиру щодо інфляції, а й умови для збереження та підтримки стабільного зростання економіки.

Збереження зростання економіки закріпило тенденції до збільшення чисельності зайнятих у економіці та зниження рівня безробіття. За попередніми даними, чисельність економічно активного населення в 2002 році становила 71.9 млн. чоловік, з яких 66.4 млн. чоловік (92.4%) були зайняті в економіці. Рівень безробіття становив 5.5 млн. чоловік (7.6%). У 2001 році чисельність економічно активного населення становила 70.9 млн. чоловік, зайнятих у економіці – 64.5 млн. чоловік (91%), загальна чисельність безробітних становила 6.4 млн. чоловік (9%).

Динаміка показників ринку праці визначалася переважно розвитком виробничої діяльності підприємств. У 2002 році обсяги виробництва збільшилися в усіх основних галузях економіки: у промисловості, будівництві, сільському господарстві, на транспорті; значно зросли обсяги роздрібної та оптової торгівлі. Обсяг продукції та послуг базових галузей збільшився порівняно з 2001 роком на 3.9%.

Протягом 2002 року інвестиційна активність підприємств залишалася на відносно невисокому рівні. За підсумками 2002 року, порівняно з 2001 роком інвестиції в основний капітал збільшилися на 2.6%, що значно менше, ніж у 2001 році (в 2001 році порівняно з 2000 роком інвестиції збільшилися на 8.7%). Основним фактором, що стримував зростання інвестиційної активності, було погіршення порівняно з попереднім роком фінансового стану підприємств і організацій, передусім за рахунок зменшення прибутку та рентабельності виробництва внаслідок випереджаючого зростання витрат порівняно з обсягом виробництва.

Збереження економічного зростання, уповільнення темпів інфляції в 2002 році сприяли збільшенню реальних грошових доходів населення. За підсумком 2002 року, порівняно з 2001 роком реальні грошові доходи населення зросли на 9.2%. Заробітна плата в 2002 році підвищилася в цілому на 35%, в реальному обчисленні – на 16.6%.

ІНШІ КРАЇНИ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

У країнах СНД 2002 року зберігалася тенденція до відносної стабілізації економіки, про що свідчить зростання основних макроекономічних показників: реального валового внутрішнього продукту, випуску промислової та сільськогосподарської продукції, роздрібного товарообороту, інвестицій в основний капітал. Фінансове становище країн СНД характеризувалося достатньою стабільністю, зумовленою помірною інфляцією, відносно стабільним валютним курсом національних валют.

За оцінками, реальний валовий внутрішній продукт у країнах СНД 2002 року зріс на 4.8% (у 2001 році – на 6.3%).

Найбільшого приросту було досягнуто у Вірменії (12.9%), в Азербайджані (10.6%) та Казахстані (9.5%). У Білорусії реальний ВВП порівняно з 2001 роком збільшився на 4.7%, у Грузії – на 5.4%, у Молдові – на 7.2%, у Росії – на 4.3% та в Узбекистані – на 2.8%. У Киргизстані зафіксовано уповільнення темпів приросту реального ВВП на 0.5% порівняно зі зростанням у 2001 році (5.3%).

Темпи зростання промислового виробництва в 2002 році порівняно з попереднім роком уповільнилися: в Молдові – на 10.6% порівняно з 13.7%, у Казахстані – на 9.8% порівняно з 13.5%, у Вірменії – на 9.0% порівняно з 3.8%, в Узбекистані – на 6.0% порівняно з 8.1%, у Білорусії – на 4.3% порівняно з 5.9%, у Росії – на 3.9% порівняно з 5.7% та в Азербайджані – на 3.6% порівняно з 5.1%. Лише в Киргизстані зафіксовано зменшення промислового виробництва на 15.0%.

Індекс цін виробників у країнах СНД 2002 року порівняно з попереднім роком зріс: у Білорусії – на 42.7% (грудень до грудня попереднього року), у Росії – на 17.1%, у Казахстані – на 11.9%, у Молдові – на 6.7%, у Грузії – на 5.4%, у Киргизстані – на 4.8%. В Азербайджані ціни виробників промислової продукції знизилися на 2.3%.

Тривало уповільнення темпів зростання споживчих цін. Рівень інфляції в країнах СНД становив 14.5% порівняно з 20.4% у 2001 році, де лідером знову була Білорусь. Індекс споживчих цін у Білорусії збільшився на 42.6% порівняно з 61.1% у 2001 році. Індекс споживчих цін 2002 року в країнах СНД становив: в Узбекистані – 38.8% порівняно з 48.9%, у Росії – 16.0% порівняно з 20.7%, у Таджикистані – 12.2% порівняно з 38.6%, у Казахстані – 5.9% порівняно з 8.3%, у Грузії – 5.6% порівняно з 4.7%, у Молдові – 5.3% порівняно з 9.8%, у Киргизстані – 2.1% порівняно з 7.0%, у Вірменії – 1.1% порівняно з 3.1%, в Азербайджані – 2.8% порівняно з 1.5%. Лише в Україні зафіксовано дефляцію 0.6% порівняно з інфляцією 6.1% у 2001 році.

У всіх країнах СНД 2002 року зафіксовано девальвацію національної валюти щодо долара США порівняно з 2001 роком. Найбільшим рівень девальвації національної валюти був в Узбекистані – 38.3%, у Білорусії – 21.5%, а у Молдові, Росії, Вірменії був відповідно 5.6, 5.4, 4.1%. Лише в Киргизстані киргизський сом щодо долара США ревальвував на 3.4%.

Таблиця 1

Основні показники розвитку світової економіки

(у % до попереднього періоду)

Регіони, групи країн, країни	2000	ВВП 2001	2002 ¹	2000	Інфляція 2001	2002 ¹
Світовий	4.7	2.3	3.0	4.7	4.3	3.6
Промислово розвинуті країни	3.8	0.9	1.8	2.3	2.2	1.5
Країни "Група семи"	3.5	0.7	1.6	2.3	2.1	1.3
США	3.8	0.3	2.4	3.4	2.8	1.6
Японія	2.8	0.4	0.3	-0.9	-0.7	-0.9
Німеччина	2.9	0.6	0.2	2.1	2.4	1.3
Франція	4.2	1.8	1.2	1.8	1.8	1.9
Італія	3.1	1.8	0.4	2.6	2.7	2.6
Великобританія	3.1	2.0	1.6	2.1	2.1	2.2
Канада	4.5	1.5	3.4	2.7	2.5	2.0
Інші розвинуті країни	5.0	1.5	2.9	2.4	2.8	2.4
Країни Європейського Союзу	3.5	1.6	1.0	2.3	2.5	2.3
Країни зони євро	3.5	1.4	0.8	2.3	2.6	2.3
Австралія	2.8	2.7	3.8	4.5	4.4	2.8
Країни, що розвиваються	5.7	3.9	4.6	5.8	5.8	5.4
Азія	6.8	5.7	6.5	1.8	2.7	1.9
Корея	9.3	3.0	6.1	2.3	4.1	2.7
Китай	8.0	7.3	8.0	0.4	0.7	-0.8
Індія	5.4	4.2	4.9	4.0	3.8	4.3
Індонезія	4.9	3.4	3.7	3.8	11.5	11.9
Африка	2.8	3.6	3.4	14.2	13.0	9.3
Південна Африка	3.5	2.8	3.0	5.4	5.7	10.0
Країни Середнього Сходу	5.8	1.4	4.5	19.5	17.1	16.4
Країни Латинської Америки	4.0	0.6	-0.1	6.8	6.4	8.7
Аргентина	-0.8	-4.4	-11.0	-0.9	-1.1	25.9
Бразилія	4.4	1.4	1.5	7.1	6.8	8.4
Чилі	4.4	2.8	2.0	3.8	3.6	2.5
Венесуела	3.2	2.8	-8.9	16.2	12.5	22.4
Мексика	6.6	-0.3	0.9	9.5	6.4	5.0
Країни з перехідною економікою	6.6	5.1	4.1	20.7	16.3	11.1
Країни Центральної і Східної Європи	3.8	3.0	2.9	12.9	9.7	5.6
Болгарія	5.4	4.0	4.0	10.4	7.5	5.8
Естонія	7.1	5.0	5.0	4.0	5.8	4.3
Латвія	6.8	7.9	6.1	2.6	2.5	1.9
Литва	3.8	5.9	5.9	1.0	1.3	0.3
Польща	4.0	1.0	1.3	10.1	5.5	1.9
Румунія	2.1	5.7	4.9	45.7	34.5	22.5
Словаччина	2.2	3.3	4.4	12.0	7.3	3.3
Словенія	4.6	3.0	2.9	8.9	8.4	7.5
Угорщина	5.2	3.8	3.3	9.8	9.2	5.3
Чехія	3.3	3.1	2.0	3.9	4.7	1.8
Країни СНД	8.4	6.3	4.8	25.8	20.4	14.5
Азербайджан	11.1	9.9	10.6	1.8	1.5	2.8
Білорусь	5.8	4.7	4.7	168.6	61.1	42.6
Вірменія	6.0	9.6	12.9	-0.8	3.1	1.1
Грузія	1.9	4.5	5.4	4.0	4.7	5.6
Казахстан	9.8	13.2	9.5	13.3	8.3	5.9
Киргизстан	5.4	5.3	-0.5	18.7	7.0	2.1
Молдова	2.1	6.1	7.2	31.3	9.8	5.3
Росія	9.0	5.0	4.3	20.8	20.7	16.0
Таджикистан	8.3	10.2	7.5	32.9	38.6	12.2
Туркменистан	18.0	20.5	...	8.0	11.6	...
Узбекистан	3.3	3.8	2.8	50.7	48.9	38.8
Україна	5.9	9.2	4.6	25.8	6.1	-0.6

¹ Попередня оцінка.

Окремі соціально-економічні показники країн Співдружності, Балтії та деяких інших держав світу¹

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівняннях цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівняннях цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Високорозвинуті країни							
США							
2000	103.8	104.7	105.8	103.4	1.5	4.0	—
2001	100.3	95.7	101.1	102.8	-0.2	4.8	—
2002	102.4	99.3	97.7	101.6	-2.6	5.9	—
Японія							
2000	102.8	105.9	100.4	99.1	-7.3	4.7	114.90
2001	100.4	89.8	97.6	99.3	-7.1	5.2	131.80
2002	100.3	103.1	98.3	99.1	-7.2	5.4	119.90
Країни єврозони							
2000	103.5	105.0	105.5	102.3	0.1	8.8	1.07469
2001	101.4	101.7	102.2	102.6	-1.6	8.0	1.13469
2002	100.8	99.5	99.6	102.3	-1.9	8.4	0.95356
Великобританія							
2000	103.1	101.7	102.5	102.1	4.0	5.6	0.6702
2001	102.0	97.8	100.2	102.1	0.2	5.2	0.6895
2002	101.6	96.5	100.3	102.2	-0.8	5.2	0.6204
Німеччина							
2000	102.9	106.2	103.4	102.1	1.1	7.9	1.07469
2001	100.6	100.5	103.0	102.4	-2.8	7.9	1.13469
2002	100.2	98.7	99.6	101.3	-2.9	8.3	0.95356
Країни Східної та Центральної Європи							
Болгарія							
2000	105.4	102.0	117.2	110.4	-0.4	18.0	2.1019
2001	104.0	100.7	104.5	107.5	-0.8	17.5	2.2193
2002	104.0	102.2	108.0	105.8	-1.3	17.8	1.8850
Македонія							
2000	104.5	103.5	107.9	106.2	0.1	...	66.3281
2001	95.9	91.5	...	105.3	-6.0	...	69.1718
2002	100.1	95.0	...	102.4	-4.1	...	58.5980
Польща							
2000	104.0	107.1	107.8	110.1	-2.2	15.1	4.1432
2001	101.0	99.8	101.6	105.5	-4.6	17.5	3.9863
2002	101.3	101.5	101.0	101.9	-5.6	18.1	3.8388
Румунія							
2000	102.1	108.7	153.4	145.7	-3.6	10.5	25926
2001	105.7	108.5	141.0	134.5	-3.3	8.6	31597
2002	104.9	106.0	124.6	122.5	-3.1	10.2	33500
Словаччина							
2000	102.2	108.6	109.8	112.0	-3.1	17.9	47.389
2001	103.3	106.9	106.5	107.3	-4.6	18.6	48.467
2002	104.4	106.0	102.0	103.3	-3.0	18.5	40.036

Продовження

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівняннях цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівняннях цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Словенія							
2000	104.6	106.2	107.6	108.9	-1.4	13.8	227.38
2001	103.0	100.2	109.0	108.4	-2.0	11.8	250.95
2002	102.9	103.5	105.2	107.5	-2.7	11.1	221.07
Угорщина							
2000	105.2	118.3	111.6	109.8	-2.9	8.7	284.73
2001	103.8	104.1	105.2	109.2	-2.8	5.6	279.03
2002	103.3	104.5	98.6	105.3	-4.5	5.8	225.16
Хорватія							
2000	102.9	101.7	109.7	106.2	-5.1	22.6	8.155
2001	103.8	106.0	103.6	106.2	-2.3	23.1	8.356
2002	105.0	105.5	99.6	102.2	...	...	7.146
Чехія							
2000	103.3	105.7	104.9	103.9	-2.3	8.4	37.813
2001	103.1	106.8	102.9	104.7	-3.1	8.7	36.259
2002	102.0	98.9	99.5	101.8	-2.2	9.8	30.141
Країни Балтії							
Естонія							
2000	107.1	112.8	104.9	104.0	-0.7	13.7	16.820
2001	105.0	107.6	104.4	105.8	1.0	12.7	17.692
2002	105.0	108.0	100.4	104.3	2.4	...	14.936
Латвія							
2000	106.8	103.2	101.0	102.6	-2.8	7.8	0.613
2001	107.9	108.4	101.8	102.5	-1.8	7.7	0.638
2002	106.1	105.0	102.0	101.9	-2.0	...	0.594
Литва							
2000	103.8	110.0	118.0	101.0	-2.8	11.5	4.000
2001	105.9	115.7	98.7	101.3	-1.9	12.5	4.000
2002	105.9	107.0	98.9	100.3	-1.6	...	3.311
Співдружність незалежних держав							
Азербайджан							
2000	111.1	106.9	127.4	101.8	-1.0	1.2	4565
2001	109.9	105.1	101.8	101.5	-0.4	...	4775
2002	110.6	103.6	97.7	102.8	-1.5	...	4893
Білорусь							
2000	105.8	107.8	268.0 ³	207.5 ³	0.2	2.1	1180
2001	104.7	105.9	139.1 ³	146.1 ³	...	2.3	1580
2002	104.7	104.3	142.7 ³	134.8 ³	...	2.5	1920
Вірменія							
2000	106.0	106.4	100.8	99.2	-4.9	10.9	522.18
2001	109.6	103.8	99.6	103.1	-4.6	9.9	561.81
2002	112.9	109.0	103.5	101.1	-4.0	...	584.89
Грузія							
2000	101.9	106.1	104.6	104.0	-3.2	10.3	1.975
2001	104.5	98.9	103.4	104.7	-2.5	5.5	2.060
2002	105.4	101.0	105.4	105.6	-3.1	...	2.090

Країни	У відсотках до попереднього періоду				Дефіцит (-), профіцит (+) державного бюджету (у % до ВВП)	Рівень безробіття (у % на кінець періоду)	Курси національних валют щодо долара США (на кінець періоду)
	Індекси валового внутрішнього продукту (у порівняннях цінах)	Індекси обсягів промислової продукції (у порівняннях цінах)	Індекси цін виробників промислової продукції	Індекси споживчих цін			
Казахстан							
2000	109.8	114.6	119.4 ³	109.8 ³	-0.6	3.7	144.5
2001	113.2	113.5	85.9 ³	106.4 ³	-0.4	2.9	150.2
2002	109.5	109.8	111.9 ³	106.6 ³	0.2	2.6	154.6
Киргизстан							
2000	105.4	106.0	123.3	118.7	-1.9	3.1	48.304
2001	105.3	105.4	111.2	107.0	0.4	3.2	47.719
2002	99.5	85.0	104.8	102.1	-1.0	...	46.095
Молдова							
2000	102.1	108.0	128.5	131.3	-1.0	8.5	12.3833
2001	106.1	113.7	112.0	109.8	0.0	7.3	13.0909
2002	107.2	110.6	106.7	105.3	0.5	6.7	13.8220
Росія							
2000	109.0	110.2	131.6	120.8	1.4	10.2	28.16
2001	105.0	105.7	110.7	120.7	3.0	9.0	30.14
2002	104.3	103.9	117.1	116.0	1.4	7.6	31.78
Таджикистан							
2000	108.3	110.3	134.0	132.9	-0.1	...	2.2 ²
2001	110.2	114.8	126.8	138.6	...	...	2.55
2002	107.5	...	...	112.2	...	...	3.00
Туркменистан							
2000	118.0	129.0	102.0	108.0	...	...	5200
2001	120.5	...	...	111.6	...	...	...
2002	...	...	...	...	...	...	...
Узбекистан							
2000	103.3	106.4	157.0	150.7	-1.0	0.4	321
2001	103.8	108.1	...	148.9	-0.4	0.4	687
2002	102.8	106.0	...	138.8	2.0	...	950
Україна							
2000	105.9	112.4	120.8	125.8	0.6	4.22	5.4345
2001	109.2	114.2	100.9	106.1	0.3	3.68	5.2985
2002	104.6	107.0	105.7	99.4	0.8	3.80	5.3324

¹ Джерела інформації – дані країн СНД, збірник МВФ "Міжнародна фінансова статистика", березень 2003 року, мережа Інтернет.

² Деномінованих одиниць національної валюти.

³ До грудня попереднього року.

Розділ 2
ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО
БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

Упродовж 2002 року діяльність Національного банку України була спрямована на забезпечення стабільності гривні. Грошово-кредитна політика Національного банку України в 2002 році здійснювалася відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на 2002 рік, затверджених Радою Національного банку України, і сприяла економічному зростанню.

Динаміка основних грошових агрегатів та низки якісних відносних показників щодо взаємозв'язку монетарних параметрів з макроекономічними показниками свідчить про адекватність грошово-кредитної політики процесам, що відбувалися в економіці держави. Перехід від повільного розвитку економіки на початку року до похвального виробництва в II півріччі звітного року зумовлювало збільшення обсягу фінансових ресурсів, що позначилося на обсягах пропозиції грошової маси, темпи зростання якої прискорились у другій половині звітного року.

У вересні 2002 року було скориговано монетарні показники, що характеризують Основні засади грошово-кредитної політики, у бік зростання монетарної бази до 32–36% та грошової маси до 30–36%. Упродовж 2002 року монетарна база зросла на 33.6%, а грошова маса – на 41.7%.

Враховуючи зменшення впливу цінового чинника на зростання ВВП, розширення грошової маси протягом 2002 року відбувалося значною мірою за рахунок суттєвого уповільнення швидкості обігу грошей – з 5.26 до 4.01 оборота. Це свідчило про те, що процес ремонетизації економіки триває. Розрахунковий рівень монетизації підвищився за рік з 19.01 до 24.96%. Водночас уповільнення швидкості обертання грошей у звітному році було наслідком високих темпів зростання готівки поза банками (на 35.8%).

Попит на гроші у 2002 році задовольнявся як за рахунок абсолютного зростання монетарної бази шляхом проведення операцій на валютному ринку та збільшення обсягів рефінансування банків, так і через створення умов для мультиплікації грошей. Національний банк України здійснював випуск в обіг коштів через різні канали, регулюючи їх загальне надходження на ринок за допомогою монетарних механізмів та інструментів. Основним каналом випуску коштів були операції на валютному ринку.

Важливим напрямом грошово-кредитної політики в 2002 році було вжиття заходів щодо підвищення стабільності ресурсної бази банків. Загальне збільшення протягом року депозитних вкладень фізичних осіб на 70.1% (у тому числі в національній валюті – на 76.5%) позначилося на зростанні співвідношення обсягу вкладів населення до номінального ВВП (з 5.5% у 2001 році до 8.6% у 2002 році), що свідчить про позитивний вплив монетарної політики на збереження тенденцій до економічного зростання.

За підсумками звітного року, темпи зростання грошової маси та кредитних вкладень були вищими, ніж темпи зростання монетарної бази, що свідчить про посилення дії трансмісійного механізму – грошовий мультиплікатор упродовж 2002 року збільшився з 1.98 до 2.09. Обсяг кредитних вкладень в економіку України за 2002 рік зріс на 48.2% проти 45.3% у 2001 році. Збереглася стійка тенденція до зростання вкладу банківського сектору в економічне зростання. Заборгованість за кредитами, наданими банками реальному сектору, на 01.01.2003 р. становила 18.6% до ВВП порівняно з 13.8% на кінець попереднього року.

За умов зростання золотовалютного резерву Національного банку України та збільшення валютних надходжень на валютний ринок Національний банк України забезпечував зовнішню стабільність гривні. За 2002 рік гривня девальвувала щодо долара США в номінальному значенні на 0.64%, а в реальному – на 1.25%.

Регулювання грошово-кредитного ринку

Регулювання грошово-кредитного ринку здійснювалося з використанням таких монетарних інструментів:

- обов'язкове резервування коштів;
- процентні ставки;
- рефінансування банків;

- депозитний сертифікат Національного банку України;
- мобілізаційні операції на відкритому ринку;
- операції на валютному ринку.

Обов'язкове резервування коштів

З метою розширення ресурсної бази банків та сприяння активізації їх кредитної діяльності Національний банк України протягом 2002 року тричі знижував диференційовані нормативи обов'язкового резервування, зокрема:

- за короткостроковими коштами і депозитами в національній валюті для юридичних осіб – з 12 до 6% і для фізичних осіб – з 10 до 2%, а також в іноземній валюті – з 12 до 10%;
- за довгостроковими коштами і депозитами в національній валюті для юридичних осіб та фізичних осіб – відповідно з 8 до 0 та з 6 до 0, а в іноземній валюті – з 10 до 8%;
- за коштами і депозитами юридичних та фізичних осіб до запитання в національній валюті – з 14 до 10%, в іноземній валюті – з 14 до 12%.

У цілому за 2002 рік середній норматив обов'язкового резервування коштів для банків зменшився з 13 до 7.9%.

З метою підвищення ефективності використання мобілізованих банками коштів для нарощування обсягів кредитування економіки в грудні 2002 року Національний банк України дозволив банкам зараховувати в покриття нормативів обов'язкового резервування 50% готівкових коштів, що налічувалися в касі банку. Це зумовило зниження середнього нормативу обов'язкового резервування в кінці 2002 року до 6.2%, а також вивільнення коштів у сумі 2.8 млрд. грн.

Процентні ставки

З метою закріплення позитивних тенденцій економічного розвитку Національний банк України встановлював рівень облікової ставки з урахуванням реального стану економіки, динаміки цінних індексів і ситуації на грошовому ринку. Протягом 2002 року Національний банк України 4 рази знижував рівень облікової ставки: з 11 березня – до 11.5% річних, з 4 квітня – до 10% річних, з 5 липня – до 8% річних та з 5 грудня – до 7% річних.

Відповідно до змін облікової ставки в 2002 році було знижено середньозважену процентну ставку за кредитами овернайт (на 6.7 процентного пункту) до 8% річних, а середня вартість кредитних ресурсів, придбаних банками на тендерах, знизилася упродовж року на 7.1 процентного пункту й у грудні становила 8% річних.

Зниження зазначених процентних ставок Національного банку України зумовило і зниження вартості ресурсів, що залучалися банками. Процентна ставка за кредитами в національній валюті на міжбанківському ринку знизилася за рік на 11.3 процентного пункту до 5.8% річних у грудні. Середньозважена процентна ставка за депозитами, залученими банками в національній валюті, знизилася з 10.8 до 6.9% річних, а процентна ставка за кредитами, наданими реальному сектору економіки в національній валюті, за рік знизилася на 7.8 процентного пункту до 21.8% річних.

Рефінансування банків

Протягом 2002 року Національний банк України забезпечував підтримання ліквідності банківської системи через такі механізми рефінансування, як постійно діючу лінію рефінансування для надання кредитів овернайт, проведення тендерів з короткострокового та середньострокового рефінансування банків та проведення операцій "прямого" РЕПО.

Загальний обсяг рефінансування Національним банком України банків у 2002 році становив 1.2 млрд. грн. Більшу частину кредитів було надано банкам через кількісний тендер (0.9 млрд. грн.).

Задля нарощування обсягів рефінансування банків Національним банком України у 2002 році було вжито таких заходів:

- розширено перелік застав, що приймалися банком для забезпечення кредитів, до якого включено майнові права, що виникли в банку в результаті укладання кредитного договору між ним та відповідним суб'єктом господарювання;
- подовжено термін середньострокового рефінансування до 270 днів та збільшено розмір можливого надання кредиту при рефінансуванні під забезпечення державних цінних паперів до 100% від їх балансової вартості.

У 2002 році, на відміну від попереднього року, кредити було надано переважно на середньостроковий термін, унаслідок чого середній термін повернення кредитів становив 6–9 місяців.

Депозитний сертифікат Національного банку України

З метою забезпечення збалансованості між пропозицією грошових коштів та попитом на них Національним банком України в червні 2002 року було проведено стерилізаційні операції з використанням депозитного сертифікату Національного банку України. За результатами роботи одного аукціону було вилучено з обігу коштів на суму 0.3 млрд. грн., а середньозважена процентна ставка за депозитними сертифікатами, випущеними в обіг, становила 2.43% річних.

Мобілізаційні операції на відкритому ринку

В якості мобілізуючих інструментів Національний банк України проводив операції "зворотного" РЕПО, здійснюючи зі свого портфеля продаж процентних облігацій внутрішньої державної позики (ПОВДП) із зобов'язанням викупити їх через певний період.

Наявність у портфелі Національного банку України значної суми реструктуризованих урядом до 2010 року боргових зобов'язань спонукала розробити порядок двостороннього котирування цих цінних паперів.

Використовуючи зазначені мобілізаційні інструменти, Національний банк України вилучив з обігу коштів на загальну суму 2.3 млрд грн., у тому числі за рахунок операцій "зворотного" РЕПО на суму 0.4 млрд. грн., продажу державних цінних паперів з портфеля Національного банку України на умовах двостороннього котирування ПОВДП на суму 1.9 млрд. грн.

Операції на валютному ринку

На валютному ринку Національний банк України проводив операції переважно з купівлі іноземної валюти, використовуючи цей інструмент для купівлі іноземної валюти з метою формування золотовалютного резерву Національного банку України.

2.2. НАПРЯМИ КРЕДИТНОЇ ЕМІСІЇ

Упродовж 2002 року Національним банком України через різні канали було випущено в обіг платіжних засобів на загальну суму 13 млрд. грн., що на 26.1% менше, ніж за 2001 рік, у тому числі:

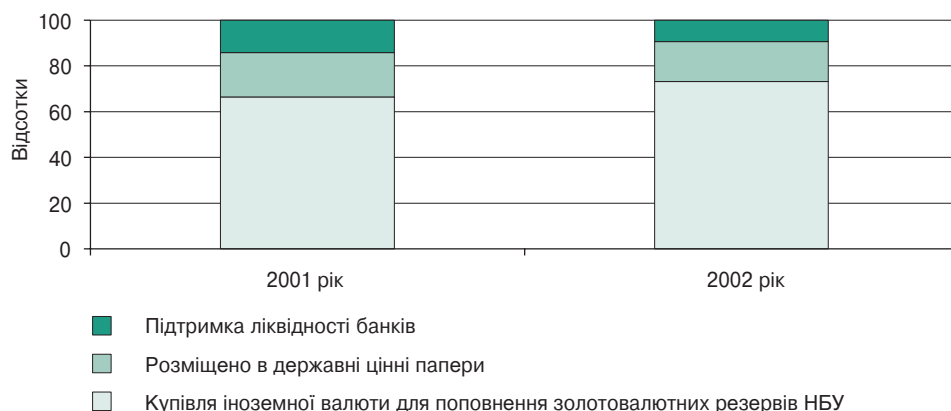
- на придбання іноземної валюти для формування золотовалютного резерву – 9.5 млрд. грн., або 73.2% від загального обсягу випущених в обіг платіжних засобів;
- через операції з державними цінними паперами на відкритому ринку – 2.3 млрд. грн., або 17.4%;
- для підтримки ліквідності банків через різні механізми рефінансування – 1.2 млрд. грн., або 9.4%.

Порівняно з попереднім роком змінилася структура випуску в обіг платіжних засобів. Як і в 2001 році, збільшення обсягів безготівкової емісії відбулося головним чином за рахунок коштів, направлених на купівлю іноземної валюти для формування золотовалютного резерву, частка яких за 2002 рік підвищилася на 6.7 процентного пункту. На 2 процентних пункти змен-

шила частка випущених в обіг платіжних засобів через операції з державними цінними паперами та на 4.7 процентного пункту – через різні механізми рефінансування для підтримки ліквідності банків.

Структура випуску платіжних засобів у 2001–2002 роках

За 2002 рік вилучено з обігу емісійних коштів на суму 7.6 млрд. грн., що 17.2% менше від вилученого обсягу за попередній рік. Вилучення емісійних коштів здійснювалося шляхом проведення операцій на валютному ринку (4.1 млрд. грн., або 54.2% від загальної суми) і на відкритому ринку з державними цінними паперами (2.6 млрд. грн., або 34.2%), а також за рахунок погашення банками раніше отриманих кредитів від Національного банку України (0.9 млрд. грн., або 11.6%).

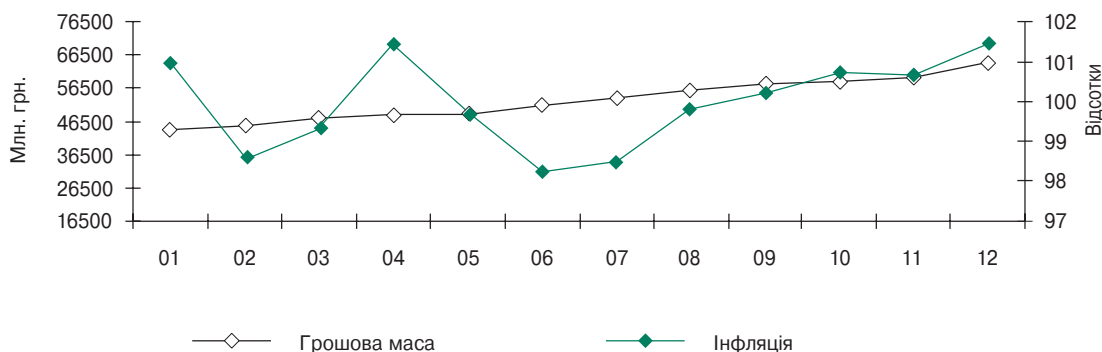
Обсяг чистої безготівкової емісії за 2002 рік становив 5.4 млрд. грн. проти 8.5 млрд. грн. у 2001 році, тобто зменшився за звітний період на 35.6%.

За станом на 01.01.2003 р. обліковувалося платіжних засобів в обігу на суму 35 млрд. грн., що на 5.5 млрд. грн., або на 18.5%, більше, ніж на початок звітного року.

2.3. ГРОШОВИЙ ОБІГ

У 2002 році грошова база збільшилася на 33.6% (у 2001 році – на 37.4%) і на 01.01.2003 р. становила 30.8 млрд. грн. У структурі грошової бази питома вага готівки поза банками зросла на 1.4 процентного пункту до 85.8%.

Динаміка грошової маси та рівня інфляції в 2002 році

Грошова маса (М3), що знаходилася в обігу, збільшилася на 41.7% і на 01.01.2003 р. становила 64.5 млрд. грн.

У 2002 році розширення грошової маси відбувалося значною мірою за рахунок зменшення швидкості обігу грошей з 5.2 на початок року до 4.02 на 01.01.2003 р. Рівень монетизації економіки підвищився за цей же період з 19.22 до 24.85%.

Основний приріст грошової маси в обігу спостерігався в II півріччі 2002 року і дорівнював 26.1% порівняно з 12.4% у I півріччі.

Темпи зростання грошової маси за агрегатами

(% до попереднього періоду)

Показники	2002 рік	У тому числі по кварталах			
		I	II	III	IV
Гроші поза банками (готівка) М0	135.8	100.9	109.1	110.3	111.7
Грошова маса М1	135.2	101.7	107.3	112.3	110.2
Грошова маса М2	142.2	104.0	108.5	112.8	111.7
Грошова маса М3	141.7	103.9	108.1	112.8	111.8
Довідково: грошова база	133.6	108.8	104.6	111.2	105.7
Примітка.					
М1–М0 – кошти на поточних рахунках у національній валюті					
М2–М1 – строкові кошти в національній валюті та валютні кошти					
М3–М2 – кошти клієнтів за трастовими операціями банків та цінні папери власного боргу банків					

У 2002 році спостерігалось зростання обсягів усіх складових грошової маси.

Реальне зростання грошових доходів населення певною мірою зумовило збільшення обсягу першого грошового агрегату – грошей поза банками (М0) – на 35.8% до 26.4 млрд. грн. Темпи приросту грошей поза банками (М0) були нижчими, ніж темпи приросту грошової маси в цілому, що зумовило зниження частки готівки на 1.7 процентного пункту до 41%.

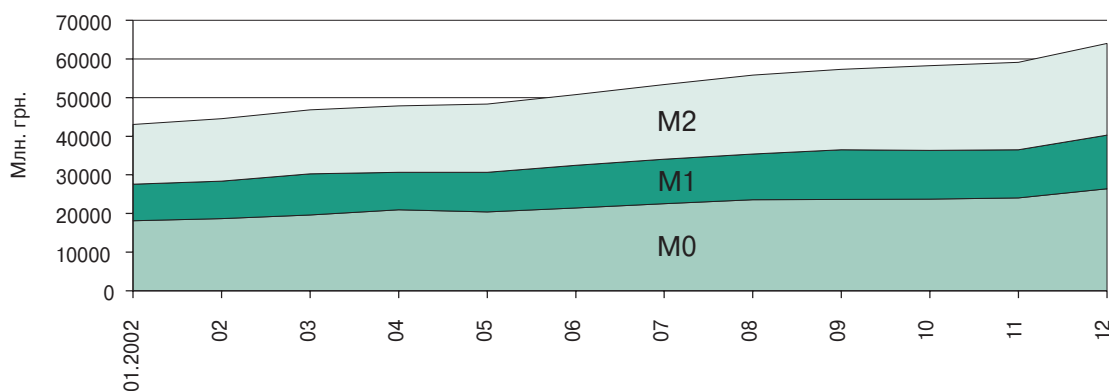
Протягом 2002 року зростаючі обсяги виробництва забезпечили збільшення доходів підприємств, що сприяло зростанню залишків коштів на поточних рахунках у національній валюті на 34%, обсяг яких на 01.01.2003 р. становив 13.8 млрд. грн.

Стабільність обмінного курсу гривні та позитивна динаміка основних макроекономічних показників сприяли збереженню довіри до банківської системи. У загальному обсязі грошової маси (М3) найвищими темпами зростали строкові кошти в національній валюті та валютні кошти. За 2002 рік обсяги цих коштів зросли на 56% переважно за рахунок збільшення (на 67.8%) строкових депозитів у національній валюті, у тому числі довгострокових – у 2.6 раза.

Обсяг коштів клієнтів, вкладених у трастові операції банків та придбання цінних паперів банків, за 2002 рік зменшився на 3% і на 01.01.2003 р. становив 0.5 млрд. грн.

Упродовж 2002 року практично не змінилася структура грошової маси за видами валют. Питома вага грошової маси в національній валюті зменшилася на 0.5 процентного пункту і на 1 січня 2003 року становила 80.8% при зростанні обсягу зазначених коштів на 40.8%. Складова грошової маси в іноземній валюті за рік збільшилася на 45.4% і на кінець грудня 2002 року становила 12.4 млрд. грн.

Динаміка грошових агрегатів у 2002 році

Структура грошової маси в обігу в 2001–2002 роках

(на кінець періоду, %)

Показники	2001 рік	2002 рік			
		У тому числі по кварталах			
		I	II	III	IV
Усього	100	100	100	100	100
Готівка (M0)	42.7	41.5	41.9	41.0	41.0
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	22.7	22.5	21.6	22.3	21.4
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	33.4	34.9	35.7	36.0	36.8
Кошти клієнтів за трастовими операціями банків та цінні папери власного боргу банків	1.2	1.2	0.8	0.8	0.8

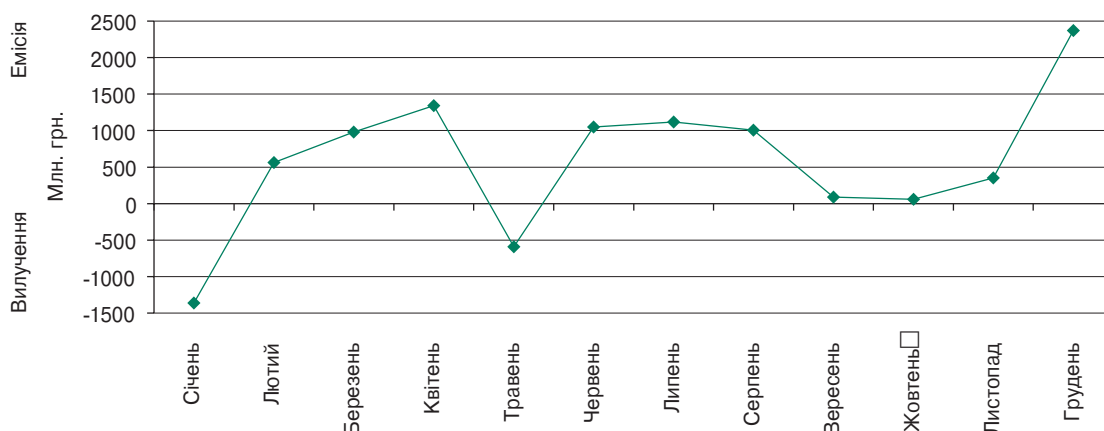
У структурі розміщення грошової маси частка коштів фізичних осіб (включаючи кошти на придбання цінних паперів банків) зросла з початку року на 2.9 процентного пункту і на 01.01.2003 р. становила 71.2%, решту становили кошти суб'єктів господарювання, які зросли на 28.8% і дорівнювали 18.6 млрд. грн.

За звітний рік заощадження фізичних осіб, включаючи кошти на придбання цінних паперів банків, збільшилися на 67.3% і на 1 січня 2003 року становили 19.5 млрд. грн. Випереджуваними темпами зростали депозити в національній валюті, обсяг яких за рік збільшився на 73.1%. У загальній сумі заощаджень фізичних осіб основну частку становили строкові вклади – 72% (на 01.01.2002 р. – 68.9%), які за 2002 рік зросли на 74.8%, у тому числі в національній валюті – на 80.9%.

2.4. ГОТІВКОВИЙ ОБІГ

Обсяг готівки поза касами банків на 01.01.2003 р. становив 26.4 млрд. грн., або збільшився за рік на 35.8% (торік – на 52.1%). Упродовж 2002 року за рахунок емісії готівки покривалося 5.2% від усіх її видач з кас банків порівняно з 6.1% у попередньому році.

Динаміка обсягів емісії (вилучення) готівки в 2002 році

Найвищий рівень емісії готівки спостерігався у Сумській, Дніпропетровській, Миколаївській, Донецькій, Кіровоградській та Луганській областях, де відсоток осідання готівки поза касами банків становив від 15.5 до 42.7%, а територіальними управліннями Національного банку України у Волинській, Закарпатській, Львівській, Одеській, Харківській, Чернівецькій областях, Автономній Республіці Крим та в м. Києві протягом року було вилучено готівки з обігу на суму 8.9 млрд. грн.

У 2002 році видача готівки з кас банків становила 133.9 млрд. грн., що на 23.2% більше, ніж у 2001 році. Зростання спостерігалось за всіма напрямками видачі готівкових коштів.

За умов збільшення грошових доходів населення у звітному році спостерігалась також тенденція до зростання надходжень готівки в каси банків, обсяги яких зросли за рік на 24.5%. Основну частину (54.6%) надходжень готівки в каси банків становила торговельна виручка, що пов'язано зі зростанням внутрішнього попиту населення на товари та послуги. У 2002 році обсяг цих надходжень зріс на 24.4% і становив 69.3 млрд. грн.

Незважаючи на зростання депозитних вкладень населення, протягом 2002 року зберігалась стійка тенденція до перевищення видачі готівки закладами над її надходженнями. За 2002 рік видача готівки на зазначені цілі перевищила надходження в 2.7 рази, оскільки майже 80% від надходжень на вклади в банках було здійснено в безготівковій формі. У структурі безготівкових розрахунків найбільше зросли перерахування на виплату заробітної плати (на 42.1%) і пенсій (на 35.5%). Протягом 2002 року з перерахованих коштів на вклади населення у безготівковому порядку тільки 22% сплачено за товари і послуги коштами в безготівковій формі та чеками.

У 2002 році на готівковому валютному ринку в результаті перевищення пропозиції готівкової іноземної валюти над її попитом обсяги купівлі банками іноземної валюти в населення через пункти обміну перевищували її продаж, у зв'язку з чим в обіг додатково було випущено готівки на суму понад 0.8 млрд. грн.

Упродовж звітного року діяльність Національного банку України щодо організації готівкового обігу спрямовувалась на безперебійне забезпечення в необхідних обсягах потреб економіки в готівковій грошовій масі з оптимальним купюрним складом банкнот і монет. З цією метою постійно здійснювався контроль за запасами готівки в територіальних управліннях Національного банку України та проводилась робота щодо своєчасного їх підкріплення готівкою і вивезення надлишків. За 2002 рік обсяги підкріплення готівкою територіальних управлінь становили 19 млрд. грн.

Для підтримання випущених в обіг банкнот у належному стані з обігу вилучалась зношена готівка. За 2002 рік з обігу вилучено зношених банкнот на суму 2.4 млрд. грн. (понад 386 млн. штук), що становило 31% від кількості банкнот, які перебували в обігу за станом на 01.01.2003 р.

Упродовж 2002 року тривало вдосконалення функціонування 13 автоматизованих систем оброблення готівки, об'єднаних в єдину інформаційно-обчислювальну мережу, що забезпечувало постійний дистанційний контроль за технологічними процесами оброблення банкнот у касах банків.

У звітному році установами банків України виявлено 7.7 тис. штук фальшивих банкнот національної валюти на загальну суму 98.8 тис. грн., більшою частиною яких були банкноти номіналом 10 і 20 гривень відповідно 53.2 та 27.2%.

У 2002 році було випущено в обіг 16 найменувань пам'ятних та ювілейних монет загальною кількістю 359 тис. штук. Обсяг реалізації пам'ятних і ювілейних монет за 2002 рік становив 93.2 тис. штук на загальну суму 8.7 млн. грн., або на 2% більше, ніж у 2001 році. Упродовж звітного року іноземними дистриб'юторами Національного банку України реалізовано пам'ятних і ювілейних монет на загальну суму 151.5 тис. дол. США.

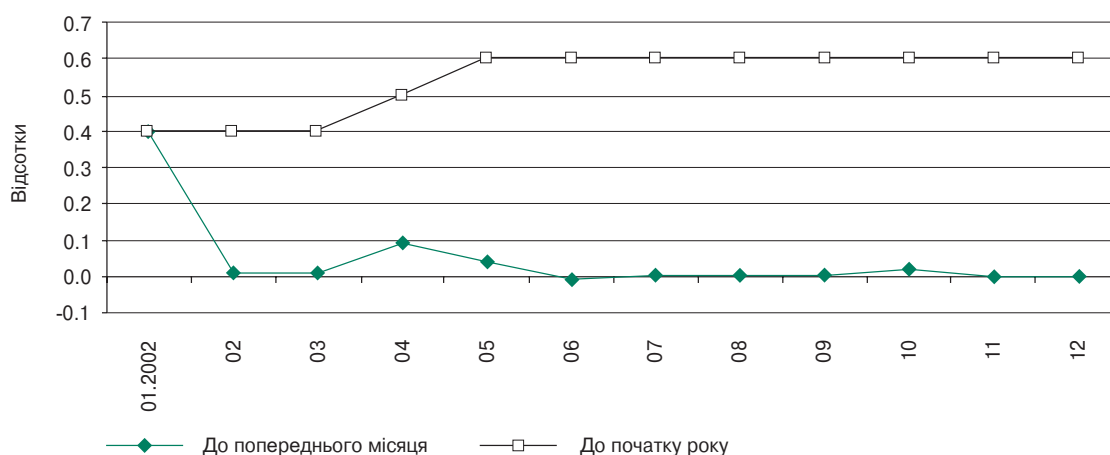
Упродовж 2002 року Національним банком України було вжито низку заходів, спрямованих на подальше вдосконалення організації готівкового обігу та поліпшення законодавчого і нормативного забезпечення здійснення операцій з готівкою.

2.5. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА

У 2002 році Національний банк України здійснював валютно-курсову політику, спрямовану на забезпечення зовнішньої стабільності гривні та сприяння економічному зростанню.

Розвиток валютного ринку в 2002 році відбувався в умовах значного зростання припливу іноземної валюти за рахунок поліпшення торговельного балансу. Упродовж звітного року спостерігалось стійке перевищення пропозиції іноземної валюти над попитом на неї. У 2002 році дії Національного банку України було спрямовано на недопущення значних коливань обмінного курсу гривні. Офіційний курс гривні щодо долара США на кінець 2002 року становив 5.3364 грн. за 1 дол. США, або знизився в номінальному вираженні на 0.64%, а в реальному – на 1.25%.

Динаміка зміни офіційного курсу гривні щодо долара США в 2002 році

Динаміка курсу гривні щодо євро та російського рубля, які найбільше використовувалися суб'єктами господарювання України в міжнародних розрахунках, визначалася динамікою їх співвідношення щодо долара США.

Офіційний курс гривні щодо російського рубля підвищився на 4.57% і на кінець року становив 1.6777 грн. за 10 рос. руб.

У 2002 році коливання курсу гривні щодо євро було значно більшим, що пояснювалося посиленням волатильності співвідношення курсу євро щодо долара США на міжнародних фінансових ринках та суттєвим зміцненням євро щодо долара США на міжнародних фінансових ринках. Офіційний курс гривні щодо євро в 2002 році знизився на 18.49% і дорівнював 5.5329 грн. за 1 євро.

Індекс реального ефективного обмінного курсу знизився в 2002 році на 7%, що свідчить про поліпшення умов зовнішньоекономічних трансакцій.

За умов діючої системи валютного регулювання Національний банк України здійснював активну політику валютних інтервенцій, спрямовану на:

- забезпечення стабільності валютного ринку та обмінного курсу гривні;
- збереження позитивної динаміки реального ефективного обмінного курсу гривні;
- зростання золотовалютного резерву Національного банку України тощо.

2.6. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У звітному році Національним банком України було продовжено роботу з удосконалення валютного регулювання з метою забезпечення стабільності валютного ринку України та поступового наближення його функціонування до стандартів ЄС. Набули чинності нормативно-правові акти, спрямовані на подальшу лібералізацію валютного ринку, забезпечення прозорості та вдосконалення контролю за валютними операціями.

Враховуючи необхідність хеджування ризиків щодо зміни курсу іноземних валют, які виникають при виконанні резидентами зовнішньоекономічних договорів, уповноваженим банкам дозволено здійснювати операції з купівлі-продажу іноземної валюти 1 групи Класифікатора іноземних валют за іноземні валюти 1 групи на умовах "форвард" на міжнародних валютних ринках за дорученням та за рахунок коштів клієнтів.

З метою подальшого впорядкування операцій на міжбанківському валютному ринку України Національним банком України конкретизовано вимоги щодо купівлі іноземних валют за інвестиційними операціями, визначено перелік підстав для купівлі іноземної валюти з метою виконання зобов'язань за договорами гарантії (поруки), застави, авалю векселів тощо, а також вимогу стосовно звільнення від обов'язкового продажу коштів, які направляються на погашення заборгованості за кредитами в разі надання клієнтом платіжного доручення щодо перерахування іноземної валюти на погашення кредиту.

Удосконалено правила проведення Торговельної сесії та здійснення окремих операцій, пов'язаних з купівлею-продажем іноземних валют щодо порядку проведення Торговельної сесії, перерахування купленої іноземної валюти за призначенням та зарахування гривневого еквівалента від продажу іноземної валюти. Визначено, що під час проведення Торговельної сесії при здійсненні купівлі або продажу іноземної валюти 1 групи Класифікатора іноземних валют, крім доларів США, можливим є заміняти одну валюту на іншу в межах зазначеної групи Класифікатора у разі, коли гривневий еквівалент купленої іноземної валюти не перевищує гривневого еквівалента заявленої для продажу іноземної валюти.

З метою упередження відпливу капіталу за кордон вдосконалено порядок реєстрації договорів, якими передбачено залучення резидентами кредитів від нерезидентів у іноземній валюті.

Для забезпечення ефективної роботи уповноважених банків на готівковому ринку впорядковано правила організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, порядок реєстрації пунктів обміну іноземної валюти, перелік валютно-обмінних операцій, кваліфікаційні вимоги щодо працівників, які здійснюють валютно-обмінні операції з готівковою іноземною валютою, порядок організації роботи пунктів обміну іноземної валюти та здійснення валютно-обмінних операцій. При здійсненні фізичними особами-резидентами операцій з купівлі іноземної валюти 2 або 3 групи Класифікатора іноземних ва-

лют передбачено видачу довідки банками та пунктами обміну, яка надає право їм вивозити куплену іноземну валюту з України.

Удосконалювалася система валютного контролю за переміщенням через митний кордон України фізичними та юридичними особами валютних цінностей, а саме: регламентовано питання ввезення/вивезення валютних цінностей громадянами, які прямують транзитом через територію України, вивезення з України фізичними особами-резидентами корпоративних платіжних карток, емітованих іноземними банками, пересилання в Україну платіжних карток міжнародних платіжних систем, емітованих небанківськими установами, вивезення з України фізичними особами-резидентами і нерезидентами коштів за допомогою картки Visa Travel Money тощо.

За поданням Національного банку України відповідно до Закону України "Про державний бюджет України на 2003 рік" подовжено дію норми, згідно з якою покупцям-нерезидентам у процесі приватизації державного майна дозволено оплачувати його вартість у вільно конвертованій валюті, якщо це передбачено умовами продажу.

Питання валютного регулювання та валютного контролю Національним банком України упродовж року опрацьовувалися спільно з іншими органами законодавчої влади при підготовці проектів законів України, зокрема "Про державну підтримку страхування та кредитування експорту", "Про застосування векселів у зовнішньоекономічній діяльності", "Про внесення змін до Закону України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті", "Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України з метою упорядкування діяльності постійних представництв нерезидентів на території України" та "Про ломбарди і ломбардну діяльність" тощо.

Розвиток валютного ринку

Валютний ринок протягом 2002 року був стабільним, потреба всіх продавців та покупців у іноземній валюті забезпечувалась у повному обсязі. Обсяги торгів на безготівковому ринку в 2002 році зросли на 8.1% і становили близько 38.4 млрд. дол. США проти 35.5 млрд. дол. США в 2001 році, що відповідало подальшому розвитку економіки та зовнішньоекономічних відносин.

Стабільним був і готівковий валютний ринок. Зростання обсягу операцій на готівковому ринку становило 16.2%. При цьому обсяги операцій з продажу іноземної валюти населенням перевищили обсяги її купівлі на 185.3 млн. дол. США, що свідчить про збереження довіри до національної грошової одиниці.

Обсяги валютного ринку України

(у доларовому еквіваленті, млн. дол. США)

Показники	2000	Зміна, %	2001	Зміна, %	2002	Зміна, %
Обсяги торгів на міжбанківському валютному ринку України	29734.0	32.9	35514.6	19.4	38384.6	8.1
у тому числі:						
купівля	14867.5	33.4	17665.5	18.8	19059.8	7.9
продаж	14866.5	32.5	17849.1	20.1	19324.8	8.3
Обсяги торгів на готівковому валютному ринку України	1515.5	-24.0	1496.7	-1.2	1738.7	16.2
у тому числі:						
купівля	781.2	-10.5	831.4	6.4	962.0	15.7
продаж	734.3	-34.5	665.3	-9.4	776.7	16.7
Перевищення купівлі над продажем	46.9	—	166.1	—	185.3	—

Тенденція до прискореного зростання безготівкового валютного ринку та скорочення обсягів готівкового ринку, яка зберігалася третій рік поспіль, позитивно вплинула на відповідні зрушення в структурі валютного ринку. Якщо частка операцій на готівковому валютному ринку в 1999 році становила 8%, то починаючи з 2000 року вона не перевищувала 4.8%.

Структура валютного ринку України

(у доларовому еквіваленті, %)

Рік	Безготівковий ринок	Готівковий ринок	Усього
2000	95.2	4.8	100
2001	96.0	4.0	100
2002	95.7	4.3	100

Структура безготівкового валютного ринку за операціями з продажу в розрізі валют за останні 3 роки залишалася відносно стабільною. У зв'язку зі зменшенням питомої ваги обсягу торгівлі з Росією відбулися зміни й у повалютній структурі операцій на міжбанківському ринку. Так, частка операцій з російськими рублями на безготівковому ринку з продажу знизилася до 11.6% у 2002 році проти 20.2% у 2001 році.

Слід відмітити зростання операцій з євро, на що вплинуло введення в 2002 році євро в готівковий оборот. Частка операцій в євро з продажу зросла до 7.9% проти 5.4% у 2001 році. Однак домінуючою валютою залишався долар США – його питома вага зросла до 78.5% у 2002 році проти 73.2% у 2001 році.

На готівковому валютному ринку за операціями з продажу частка операцій в євро збільшилася до 13.8% проти 6.1% у 2001 році, у доларах США вона зменшилася до 77.4% порівняно з 85.1% у 2001 році, а в російських рублях – майже не змінилася і становила 7.8% проти 7.4% у 2001 році.

Структура операцій з продажу на міжбанківському та готівковому валютних ринках

(у доларовому еквіваленті, млн. дол. США)

Рік	Усього млн. од.	дол. США		у тому числі		рос. рубль		інші валюти	
		млн. од.	%	млн. од.	%	млн. од.	%	млн. од.	%
Міжбанківський валютний ринок									
2000	14866.6	11026.4	74.2	511.7	3.4	3057.9	20.6	270.5	1.8
2001	17849.1	13072.1	73.2	971.8	5.4	3601.5	20.2	203.7	1.1
2002	19324.8	15177.6	78.5	1533.3	7.9	2248.1	11.6	365.8	1.9
Готівковий валютний ринок									
2000	734.3	645.4	87.9	37.2	5.1	43.2	5.9	8.4	1.2
2001	665.3	565.9	85.1	40.5	6.1	49.2	7.4	9.6	1.5
2002	776.6	601.4	77.4	106.5	13.8	60.5	7.8	7.8	1.0

2.7. ЗОЛОВОВАЛЮТНИЙ РЕЗЕРВ НБУ

У 2002 році тривало зростання золотовалютного резерву Національного банку України, який збільшився на 1327.5 млн. дол. США і на кінець року становив 4417 млн. дол. США.

Динаміка обсягу золотовалютного резерву НБУ

(млн. дол. США)

	2000 рік	2001 рік	2002 рік
Золотовалютний резерв на кінець року	1475.5	3089.5	4417.0
Зміна золотовалютного резерву за рік	+380.1	+1614.0	+1327.5
у тому числі за рахунок:			
• операцій уряду	-598.0	-373.5	-562.4
• операцій НБУ щодо погашення кредитів МВФ	-728.1	-167.4	-230.9
• інтервенцій НБУ	+1628.9	+2099.0	+1731.7

Зростання золотовалютного резерву Національного банку України відбулося за рахунок інтервенцій Національного банку України з купівлі валюти на міжбанківському валютному ринку. Обсяг інтервенцій Національного банку України в 2002 році становив 1732 млн. дол. США, що на 17.5% менше від їх обсягу в 2001 році.

У 2002 році Національний банк України проводив активну політику щодо вдосконалення управління золотовалютним резервом. Структура золотовалютного резерву формувалася виходячи з оптимального співвідношення іноземних валют та монетарного золота. Управління золотовалютним резервом здійснювалося з метою отримання високої дохідності за умови мінімальних ризиків.

Завдяки раціональній диверсифікації портфеля золотовалютного резерву НБУ було забезпечено захист валютних активів Національного банку України від знецінення, спричиненого коливаннями курсів валют, а також їх використання для здійснення платежів у різних валютах.

Із червня 2002 року на постійній основі відбувалися засідання діючої ради з питань управління активами та пасивами Національного банку України, до повноважень якої належало обговорення та підготовка пропозицій щодо формування та реалізації політики Національного банку України у сфері управління фінансовими активами та зобов'язаннями Національного банку України.

2.8. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ

Тривала робота Національного банку України з удосконалення системи валютного контролю та ліцензування, задля чого в 2002 році прийнято низку нормативно-правових актів:

- Положення про порядок виїзних перевірок щодо дотримання банками та фінансовими установами вимог валютного законодавства України;
- Положення про порядок надання небанківським фінансовим установам генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій;
- Зміни до Положення про порядок надання індивідуальних ліцензій на відкриття юридичними особами – резидентами України рахунків у іноземній валюті;
- Зміни до Положення про валютний контроль тощо.

У 2002 році Національним банком України було надано 1491 індивідуальну ліцензію та спеціальний дозвіл.

Банківським установам було надано 300 індивідуальних ліцензій та спеціальних дозволів, у тому числі:

індивідуальні ліцензії на:

- вивезення банкнот і монет іноземних держав – 68;
- переказування за межі України валютних цінностей – 66 (у тому числі 36 – для оплати банківських металів);
- використання іноземної валюти як засобу платежу на території України – 7;
- відкриття і використання рахунків у іноземних банках – 5;
- здійснення інвестицій за кордон – 2;

спеціальні дозволи на:

- ввезення бланків дорожніх чеків – 68;
- ввезення банкнот іноземних держав – 55;
- ввезення банківських металів – 37.

Небанківським установам було надано 1183 індивідуальні ліцензії на:

- здійснення разових валютних операцій (вивезення, переказування та пересилання валютних цінностей) – 408;
- продовження законодавчо встановлених термінів розрахунків за експортно-імпортними операціями резидентів України – 312;
- відкриття рахунків у закордонних банках резидентами України – 239;
- використання іноземної валюти як засобу платежу на території України – 142;
- здійснення інвестицій за межі України – 82.

Здійснювався постійний контроль за дотриманням вимог валютного законодавства. Упродовж року було проведено 968 перевірок банківських установ, їх структурних підрозділів та 6836 перевірок пунктів обміну іноземних валют. Національний банк України постійно взаємодіє з правоохоронними та контролюючими органами, за запитами яких було проведено 40 перевірок, з яких 20 – за запитом Державної податкової адміністрації України; 10 – Міністерства внутрішніх справ України; 7 – Служби безпеки України та 3 – Прокуратури України.

У загальній кількості порушень валютного законодавства найбільше (56%) порушень допущено при складанні статистичної звітності за валютними операціями, 36% – у результаті невиконання функцій агента валютного контролю та 8% – через недотримання порядку й умов торгівлі іноземною валютою.

За результатами перевірок у 2002 році прийнято 363 постанови про притягнення 69 уповноважених банків до відповідальності за порушення валютного законодавства, якими сплачено штрафів на загальну суму 1.9 млн. грн. Крім того, у ході 202 перевірок було виявлено факти порушення банківського законодавства, а в 144 випадках до порушників застосовано заходи впливу відповідно до статті 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність".

У полі зору Національного банку України знаходилися питання щодо значних та/або сумнівних операцій з подальшим інформуванням органів Служби безпеки України і Міністерства внутрішніх справ України. Банками України упродовж 2002 року було надано органам по боротьбі з організованою злочинністю 6256 повідомлень про значні та сумнівні операції (органам Служби безпеки України – 3450 та Міністерства внутрішніх справ України – 2806).

З метою недопущення використання банківської системи в процесі відмивання "брудних" грошей Національний банк України постійно проводив моніторинг операцій з купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку. За результатами моніторингу та перевірок було виявлено схеми проведення окремими банками операцій щодо відпливу капіталу за межі України шляхом укладення фіктивних угод, про що Національний банк

України відповідно до статті 18 Закону України "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю" проінформував органи Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної податкової адміністрації України.

Для підвищення ефективності валютного контролю проводилася робота з удосконалення обміну інформацією щодо зовнішньоекономічної діяльності резидентів. З метою запобігання використанню фіктивних вантажних митних декларацій, створення єдиної системи купівлі іноземної валюти та її перерахування за межі України вдосконалювалася система обміну інформацією між Національним банком України та Державною митною службою України.

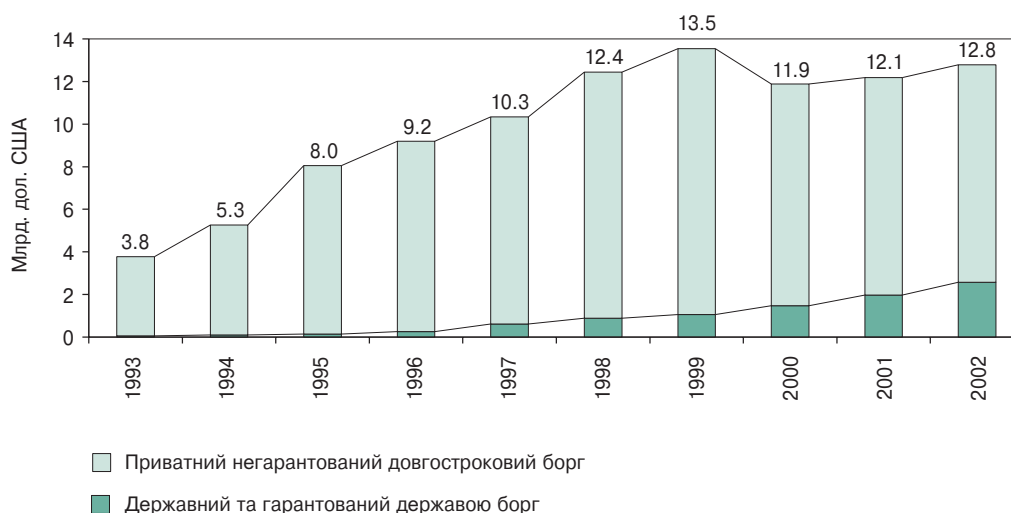
З метою забезпечення банків України ефективним інструментом для виконання функцій контролю за зовнішньоекономічною діяльністю своїх клієнтів вдосконалювалася система отримання від Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України інформації щодо застосування до резидентів та нерезидентів санкцій згідно зі статтею 37 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність".

2.9. ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Зовнішній борг

За 2002 рік загальний зовнішній (державний та приватний) довгостроковий борг України збільшився на 0.7 млрд. дол. США, або на 5.8%, і на кінець року становив 12.8 млрд. дол. США (30.9% до ВВП).

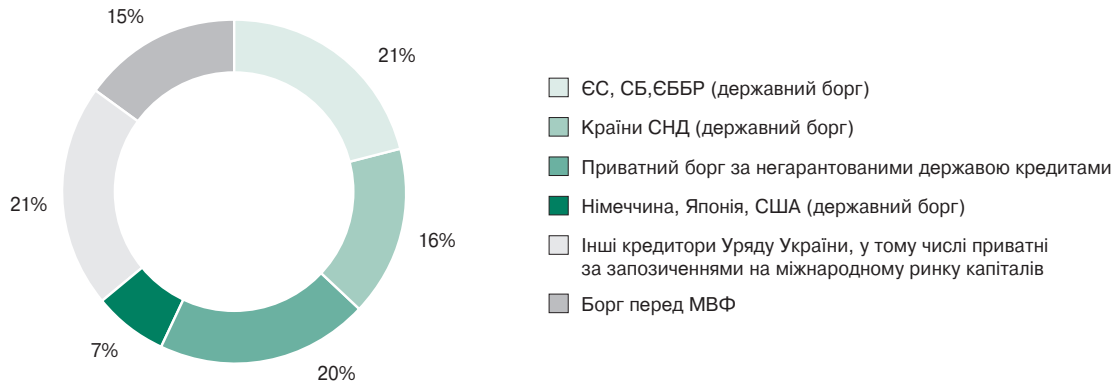
Динаміка зовнішнього боргу України

На обсяг та структуру зовнішнього боргу в 2002 році вплинуло:

- зменшення державного боргу України перед Урядом Російської Федерації на 5% у результаті проведення заліку взаємної заборгованості на суму 97.8 млн. дол. США;
- зменшення в 1.6 раза порівняно з попереднім роком обсягів іноземних кредитів, залучених державою або під державні гарантії;
- зменшення суми зобов'язань перед МВФ;
- додатковий випуск облігацій зовнішньої державної позики, деномінованих у доларах США.

Структура зовнішнього боргу України в розрізі кредиторів на 31.12.2002 року

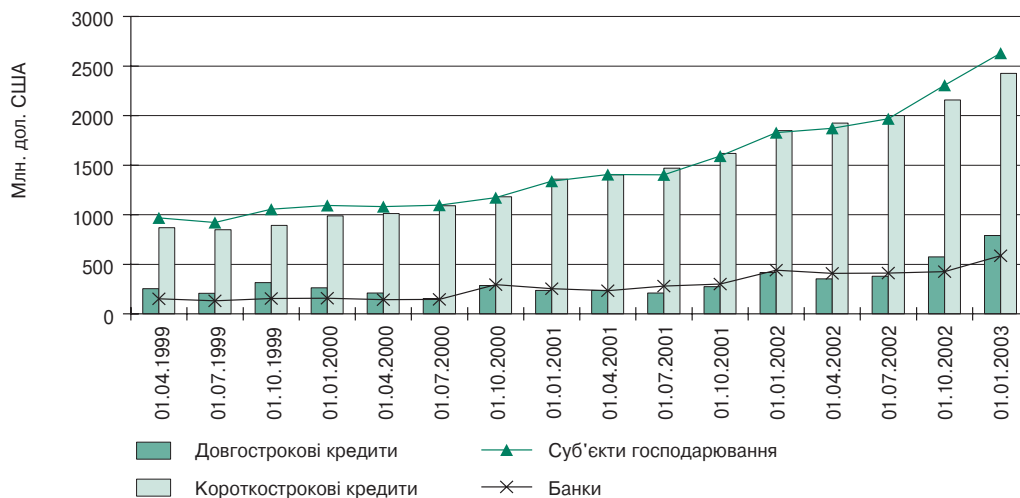

У структурі зовнішнього довгострокового боргу 80% від загального обсягу становив державний борг, обсяг якого порівняно з попереднім роком залишився незмінним і дорівнював 10.2 млрд. дол. США. Частка приватного довгострокового боргу зросла за рік на 4 процентних пункти, а його обсяг за цей період збільшився на 30% і на кінець року становив 2.58 млрд. дол. США.

У структурі зовнішнього державного довгострокового боргу в розрізі кредиторів основну частку становила заборгованість:

- за позичками ЄС та міжнародних фінансових організацій (МВФ, СБ, ЄБРР) – 45.1% від державного зовнішнього довгострокового боргу України (4.6 млрд. дол. США);
- перед приватними кредиторами за облігаціями зовнішніх державних позик 1995 та 2000 років – 25.5% (2.6 млрд. дол. США);
- перед Урядом Російської Федерації – 17.7% (1.8 млрд. дол. США) та Туркменістану – 2.9% (0.3 млрд. дол. США);
- за кредитами країн – світових донорів (Німеччина, США та Японія разом) – 8.8% (0.9 млрд. дол. США).

Динаміка загального зовнішнього приватного боргу України (за основною сумою)

Упродовж 2002 року обсяг залучених в Україну довгострокових кредитів становив 2.3 млрд. дол. США, у тому числі 1.8 млрд. дол. США (78% від загального обсягу одержаних довгострокових кредитних коштів) – приватними позичальниками. За цей же період погашено кредитів на суму 2.2 млрд. дол. США, у тому числі за зовнішнім державним боргом – на суму 0.9 млрд. дол. США. Сальдо за операціями з одержання та погашення зовнішнього довгострокового боргу в 2002 році було позитивним і становило 0.1 млрд. дол. США (торік – 0.57 млрд. дол. США).

У 2002 році Національним банком України зареєстровано 1245 кредитних проектів на одержання приватними позичальниками – резидентами України кредитів у іноземній валюті від нерезидентів на загальну суму 4.3 млрд. дол. США, з яких частка кредитних проектів, що фінансувалися на довгостроковій основі, становила 72% (3.1 млрд. дол. США). Процентна ставка за більшістю кредитів не перевищувала 10% річних.

У структурі зовнішньої заборгованості за позичальниками частка приватних позичальників – небанківських установ – становила 82% (3.2 млрд. дол. США). Решту (18%) становила частка приватного негарантованого боргу банківських установ України, при цьому близько 3% від суми приватного боргу припадало на субординований борг за іноземними кредитами, що залучалися банками України з метою збільшення розміру їх капіталу.

Внутрішній борг

Відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2002 рік" граничний розмір державного внутрішнього боргу на 31 грудня 2002 року встановлено в сумі 15.6 млрд. грн. та 1.3 млрд. дол. США.

На 1 січня 2003 року заборгованість уряду України перед Національним банком України становила 19.6 млрд. грн. (третина внутрішнього державного боргу). Сума боргу за кредитами на кінець звітного року становила 10.6 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – 3.6 млрд. грн., в іноземній (з урахуванням відсотків) – 1.3 млрд. дол. США, що в перерахунку на національну валюту дорівнювало 7 млрд. грн. Заборгованість за державними цінними паперами, власником яких є Національний банк України, становила 9 млрд. грн., у тому числі номінованими в національній валюті – 8.9 млрд. грн., в іноземній – 0.1 млрд. грн.

Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20.04.2000 р. № 1697-III було передбачено погашення цієї заборгованості шляхом віднесення її на внутрішній державний борг із погашенням частки заборгованості в національній валюті, починаючи з 2010 року і закінчуючи 2035 роком, а в іноземній – з 2002 року і закінчуючи 2009 роком. Однак норму зазначеного Закону в частині погашення в 2002 році заборгованості за кредитами в іноземній валюті призупинено відповідно до Закону України "Про Державний бюджет України на 2002 рік". Крім того, не вирішено питання стосовно відсотків за кредитами в іноземній валюті, нарахованих після 01.01.1999 р.

З метою врегулювання зазначених питань Національний банк України у вересні 2002 року подав на розгляд до Верховної Ради України проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про реструктуризацію заборгованості Кабінету Міністрів України перед Національним банком України".

2.10. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА БАНКІВ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

У 2002 році згідно з чинним законодавством Національний банк України виконував операції з розміщення державних цінних паперів, їх погашення і виплати доходу за ними.

Упродовж звітного року Національний банк України за дорученням Міністерства фінансів України провів 154 аукціони (у 2001 році – 120 аукціонів) з розміщення облігацій

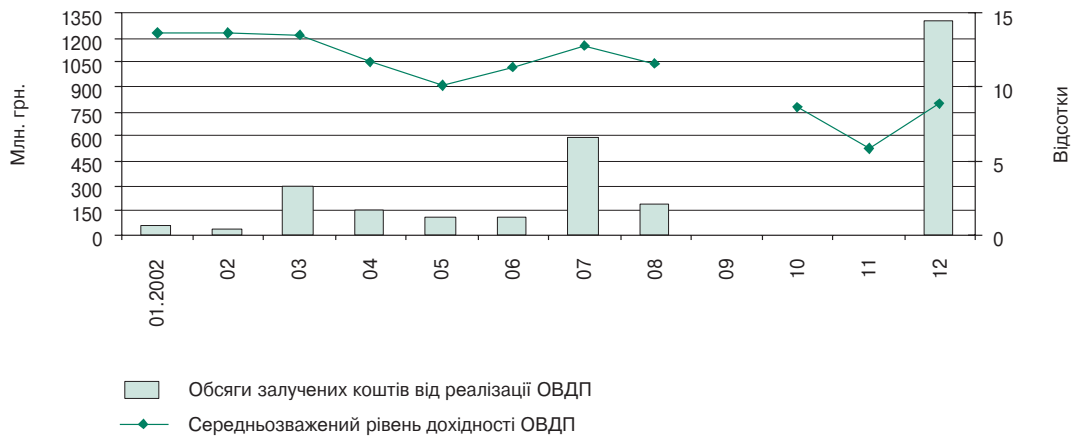
внутрішньої державної позики, з яких 68 вважалися такими, що не відбулися через невідповідність цінових умов продажу ОВДП та відсутність заявок на придбання цінних паперів.

За результатами проведених аукціонів було розміщено ОВДП на загальну суму 2.95 млрд. грн., а до Державного бюджету України залучено коштів на суму 2.85 млрд. грн., що майже в 2.5 раза більше, ніж у 2001 році.

Серед розміщених ОВДП значний обсяг становили середньострокові та довгострокові державні облігації, частка яких дорівнювала більше половини усіх розміщених облігацій. Середній термін обігу ОВДП, реалізованих на аукціонах у 2002 році порівняно з 2001 роком, збільшився на 900 днів і на кінець звітного року досяг 1056 днів.

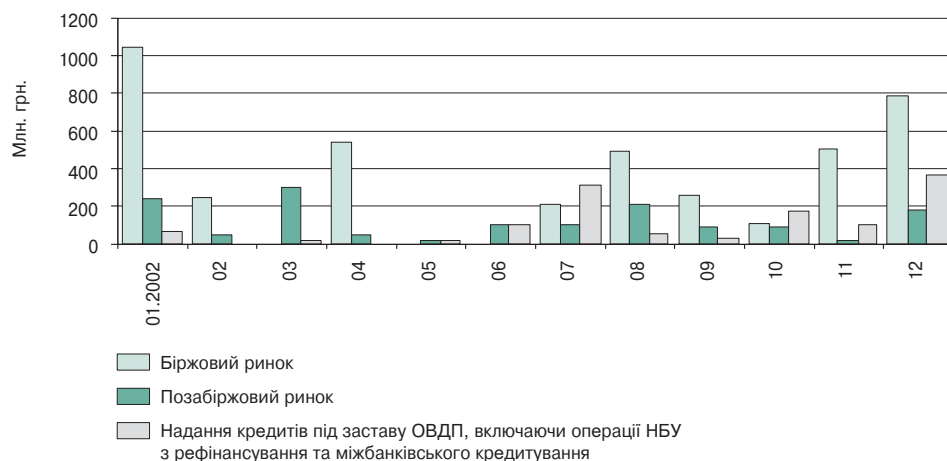
Упродовж 2002 року дохідність державних облігацій знизилася на 4.8 процентного пункту і на кінець року становила 9% річних. Середньозважена дохідність за всіма типами розміщених ОВДП у 2002 році становила 10.81% річних (у 2001 році – 15.68%).

Динаміка обсягів залучених коштів і рівня дохідності за облігаціями внутрішньої державної позики

У 2002 році Міністерством фінансів України було погашено ОВДП та сплачено доходу їх власникам на загальну суму 3.24 млрд. грн. (2.62 млрд. грн. сума погашення та 0.62 млрд. грн. – сплата доходу), у тому числі Національному банку – 1.1 млрд. грн. (0.7 млрд. грн. сума погашення і 0.4 млрд. грн. – сплата доходу).

Динаміка обсягу операцій з облігаціями внутрішньої державної позики на вторинному ринку

У 2002 році порівняно з попереднім роком знизилася ділова активність учасників *вторинного ринку* державних цінних паперів, загальний обсяг операцій з розміщення ОВДП на якому зменшився на 42.8% і становив 6.8 млрд. грн.

На біржових торгах було укладено угод з купівлі-продажу державних облігацій на суму 4.2 млрд. грн., або на 45.3% менше, ніж у попередньому році. Обсяг угод з ОВДП на *позабіржовому вторинному ринку* порівняно з 2001 роком збільшився на 21.8% і становив 1.4 млрд. грн.

2.11. РОЗРАХУНКОВО-КАСОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

У 2002 році Національний банк України обслуговував Єдиний казначейський рахунок Державного казначейства України, на якому обліковувалися кошти Державного бюджету та місцевих бюджетів і державних цільових фондів. Національним банком України здійснювалося обслуговування бюджетних організацій та установ, що утримувалися за рахунок коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів, для яких було відкрито поточні рахунки.

Розрахунки клієнтів Державного казначейства України здійснювалися безпосередньо через систему електронних платежів Національного банку України на підставі укладеної з Державним казначейством України Угоди про умови функціонування рахунку Державного казначейства України в Національному банку України та розрахункове обслуговування.

Для здійснення розрахунків через систему електронних платежів Національного банку України, які об'єднано в Єдиний казначейський рахунок, територіальними управліннями Національного банку України відкрито рахунки управлінням Державного казначейства в областях, в Автономній Республіці Крим, у містах Києві та Севастополі й в ОПЕРУ Державного казначейства України.

Тривала робота щодо переведення рахунків з обліку доходів місцевих бюджетів та рахунків бюджетних установ, які утримуються з Державного бюджету, з банків до Державного казначейства України. У 2002 році Національним банком України відповідно до Указу Президента України від 25.12.2001 № 1251 "Про зміцнення фінансової дисципліни та запобігання правопорушенням у бюджетній сфері" проведено суцільну інвентаризацію рахунків розпорядників бюджетних коштів в установах банків та вжито заходів щодо відкриття таких рахунків у системі органів Державного казначейства України.

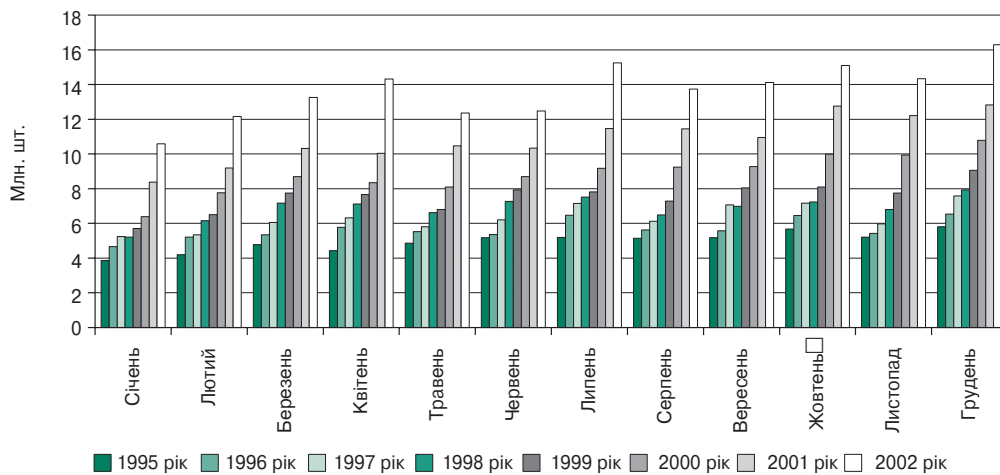
2.12. ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Система електронних платежів Національного банку України (далі – СЕП) дев'ятий рік поспіль виконує покладені на неї функції загальнодержавної міжбанківської платіжної системи, а її основні характеристики (пропускна спроможність, швидкість розрахунків, рівень надійності та конфіденційності банківської інформації) повністю задовольняють потреби банків України в здійсненні розрахунків.

На кінець 2002 року загальна кількість установ-учасників СЕП становила 1613 (у тому числі – 161 юридична особа), з яких 1584 – банківські установи, решта – інші установи (зокрема установи Державного казначейства України).

У 2002 році збереглася тенденція до зростання кількості платіжних документів, виконаних через СЕП, та її середньодобової завантаженості. Упродовж року оброблено 164 млн. платежів на загальну суму понад 1342 млрд. грн., що на 26 та 9% відповідно більше, ніж у 2001 році. Середньодобова завантаженість СЕП порівняно з 2001 роком зросла на 25% і становила понад 650 тис. платежів. Середній термін проходження платежів від платника до одержувача у звітному році залишився на рівні 2001 року й становив від 10 хвилин до 2 годин.

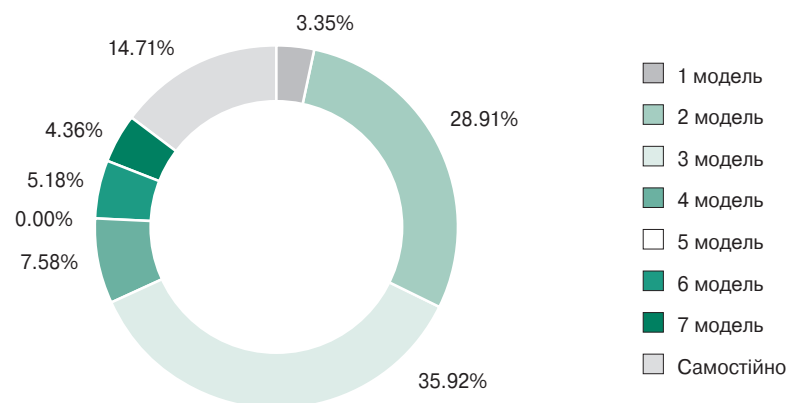
Динаміка платежів, виконаних через СЕП

З метою підвищення ліквідності банків через СЕП реалізовано можливість обслуговування кореспондентського рахунку банку за однією із семи моделей, що дозволяє об'єднати грошові ресурси банку на консолідованому кореспондентському рахунку для їх подальшого ефективного використання. Такою можливістю загалом скористалися 70 банків, 13 із яких отримали дозвіл Національного банку України впродовж 2002 року. Із загальної кількості банківських установ – учасників СЕП 85% установ обрали роботу за консолідованим кореспондентським рахунком, решта банків працює за незалежним кореспондентським рахунком і є самостійним учасником СЕП.

Із урахуванням світових тенденцій розвитку платіжних систем Національним банком України в рамках існуючої платіжної системи продовжено дослідну експлуатацію нової підсистеми – системи термінових переказів (далі – СТП). Протягом 2002 року через СТП було виконано 1603 платежі на загальну суму понад 65 млн. грн.

Розподіл банків за моделями, що обрали роботу за консолідованим кореспондентським рахунком на 01.01.2003 року

Одним із основних завдань у сфері задоволення потреб банківської системи України в платіжних послугах є подальший розвиток і вдосконалення двох підсистем системи електронних міжбанківських переказів Національного банку України – системи електронних платежів та системи термінових переказів, зокрема:

- переведення СТП у промислову експлуатацію та розширення участі банків у цій системі, що дасть можливість застосовувати нові платіжні інструменти з використанням "онлайн"-технологій, удосконалювати роботу банків щодо обслуговування різних категорій клієнтів тощо;
- підключення установ Національного банку України до СТП, що сприятиме вдосконаленню оперативного управління роботою банківських установ у системі електронних міжбанківських переказів;
- удосконалення механізму виконання Національним банком України функцій розрахункового банку;
- удосконалення механізму стягнення коштів з кореспондентських рахунків банків Національним банком України тощо.

2.13. СТАН РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ

За станом на 1 січня 2003 року 77 банків (близько 49% від загальної їх кількості) були членами внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем і здійснювали емісію та еквайринг платіжних карток. Загальна кількість карток, емітованих банками, протягом 2002 року збільшилася майже вдвічі (з 3251 тис. штук до 6325 тис. штук), із них:

- внутрішньодержавних – на 454 тис. штук до 1455 тис. штук;
- міжнародних – на 2620 тис. штук до 4870 тис. штук.

Лідерами за кількістю емітованих платіжних карток залишаються ЗАТ КБ "Приват-Банк" – понад 2309 тис. штук (майже 36% від загальної кількості), ЗАТ АК "Промінвест-банк" – понад 1094 тис. штук (з них близько 749 тис. штук внутрішньобанківські), АППБ "Аваль" – понад 630 тис. штук, ВАТ "Державний ощадний банк України" – понад 390 тис. штук (з них близько 248 тис. штук внутрішньобанківські), ВАТ КБ "Надра" – понад 369 тис. штук, ЗАТ "Перший Український Міжнародний банк" – понад 334 тис. штук карток. Кількість банкоматів, що обслуговують картки, за 2002 рік збільшилася на 1063 одиниці – до 2619, платіжних терміналів – на 10 тис. до 22.6 тис., імпринтерів – на 6 тис. до 29 тис.

Власниками платіжних карток банків України було здійснено близько 74 млн. операцій на суму понад 20 млрд. грн. Переважна більшість операцій (92%) з використанням платіжних карток здійснювалася фізичними особами. За 2002 рік залишки коштів у банках на карткових рахунках зросли на 89% до 1.9 млрд. грн., з них на карткових рахунках фізичних осіб – на 90% до 1.8 млрд. грн., з яких 55% – у національній валюті. Залишки коштів на карткових рахунках суб'єктів господарювання зросли на 82% до 82 млн. грн., а їх частка в національній валюті становила 67.8%.

Тривала робота з упровадження пілотного проекту Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП). Національним банком України введено в дію центр системної ініціалізації карток з потужністю 10 тис. штук упродовж зміни. Спільно з фірмами-партнерами Національним банком України проведено підготовку до масштабного впровадження НСМЕП у сферах торгівлі та послуг за такими напрямками:

- виробництво карток в Україні;
- серійне виробництво термінального обладнання;
- виробництво банкоматів;
- доопрацювання термінального обладнання та існуючих банкоматів, що вже працюють у мережі міжнародних платіжних систем з метою обслуговування карток НСМЕП;
- розроблення технології платежів через мережу Інтернет тощо.

На кінець звітної року в пілотному проекті НСМЕП разом з Національним банком України брали участь 16 банків, серед яких ВАТ "Мегабанк", АСУБ "Грант", ВАТ "Кредит-

промбанк", ВАТ КБ "Хрещатик", АБ "Експрес-Банк", АКБ "Мрія", ВАТ "Банк "Демарк", АБ "Брокбізнесбанк", ВАТ Банк "БІГ Енергія", АКБ "Імексбанк", ЗАТ "Інноваційно-промисловий банк", АКБ "Росток Банк", АКБ "Полікомбанк", АБ "Муніципальний", ЗАТ "Акціонерний комерційний банк "Одеса-банк". Упроваджено проект у АКБ "Імексбанк" та АКБ "Полікомбанк" щодо використання платіжних карток НСМЕП при розрахунках на АЗС.

Упродовж 2002 року майже на 116 тис. збільшилася загальна кількість карток, емітованих банками – членами НСМЕП, яка на 1 січня 2003 року становила понад 132 тис. штук. Лідерами за кількістю емітованих платіжних карток НСМЕП були АБ "Експрес-Банк" (понад 73 тис. штук), Імексбанк (понад 26 тис. штук), ВАТ "Банк "Демарк" (понад 11 тис. штук). Національний банк України надає банкам відстрочку платежів за картки терміном до одного року. Розширилася мережа обслуговування карток НСМЕП за 2002 рік, яка налічувала 63 банкомати і 361 платіжний термінал, а місячні обороти за картковими рахунками НСМЕП становили близько 44 млн. грн.

Національним банком України спільно з Одеською міською адміністрацією розроблено та затверджено проект, яким передбачено застосування платіжних карток НСМЕП для оплати комунальних послуг, а також як засобу ідентифікації особи для отримання нею певних соціальних пільг. З метою забезпечення широкого залучення населення для участі в проекті при Одеській міській адміністрації створено фонд, за рахунок якого компенсується частина вартості картки, що емітується банком.

У 2002 році тривала робота щодо впровадження НСМЕП в Національному банку України, зокрема в Головному управлінні Національного банку України по м. Києву та Київській області та Управлінні Національного банку в Харківській області. Зазначені Управління разом з 8 банками України розпочали працювати в режимі міжбанківської взаємодії.

У 2002 році в режимі реального часу засобами системи комплексного обслуговування суб'єктів ринку державних цінних паперів "ОВДП-он-лайн" здійснювалися операції з державними цінними паперами на первинному, біржовому та позабіржовому ринках 46 банками-зберігачами та Першою фондовою торговельною системою. У 2002 році електронним депозитарієм Національного банку України було оброблено 1.2 тис. депо-розпоряджень, а загальна кількість опрацьованих державних цінних паперів становила 12 млн. штук. За результатами аукціонів було розміщено понад 2.9 млн. штук облігацій номінальною вартістю 2.9 млрд. грн. Депозитарієм було перереєстровано права власності на 7.8 млн. штук облігацій вартістю 7.8 млрд. грн. за позабіржовими угодами та 4.2 млн. штук облігацій вартістю 4.2 млрд. грн. – за біржовими угодами. Упродовж 2002 року в системі кількісного обліку "Сертиф" обліковувалося 350 депозитних сертифікатів на суму 35 млн. грн.

У 2002 році через електронний депозитарій було реалізовано механізм розрахунків за цінними паперами за принципом "поставка проти оплати", згідно з яким перереєстрація прав власності за цінними паперами відбувалася після контролю депозитарієм списання коштів з кореспондентського рахунку банку – покупця державних цінних паперів. У процесі рефінансування банків використовувався програмний комплекс "Кредитний тендер", що взаємодіяв з депозитарієм, завдяки якому здійснювалося блокування застави державних цінних паперів, прийнятих у забезпечення кредитів, наданих Національним банком України.

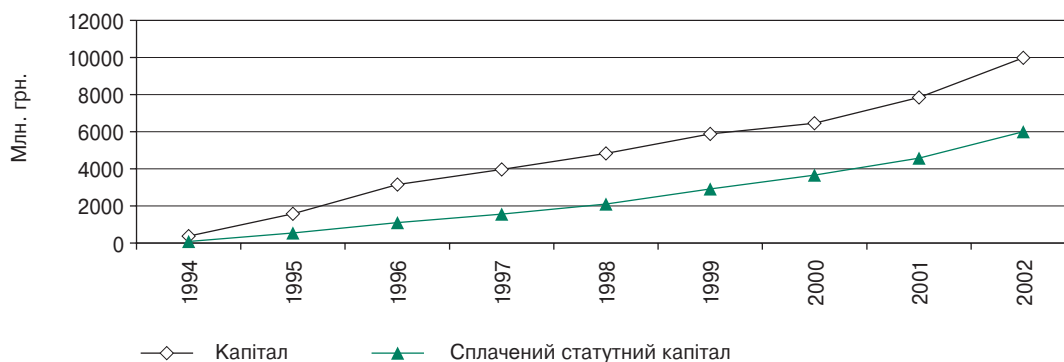
2.14. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

За станом на 1 січня 2003 р. в Державному реєстрі банків було зареєстровано 182 банки. Упродовж 2002 року банківська система поповнилася 5-ма новими банками. За цей же період з реєстру виключено 12 банків, у тому числі 10 – у зв'язку з їх ліквідацією, 2 – внаслідок реорганізації.

За організаційно-правовою формою господарювання банки розподілилися таким чином: 155 банків – акціонерні товариства (у тому числі 107 – відкриті, 48 – закриті), 26 банків – товариства з обмеженою відповідальністю та 1 кооперативний банк.

На кінець звітного року в Україні діяло 20 банків, створених за участю іноземного капіталу, в тому числі 7 банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Процент участі іноземного капіталу в банківському секторі України впродовж 2002 року зріс на 1.4 процентного пункту і на кінець року становив 13.9%.

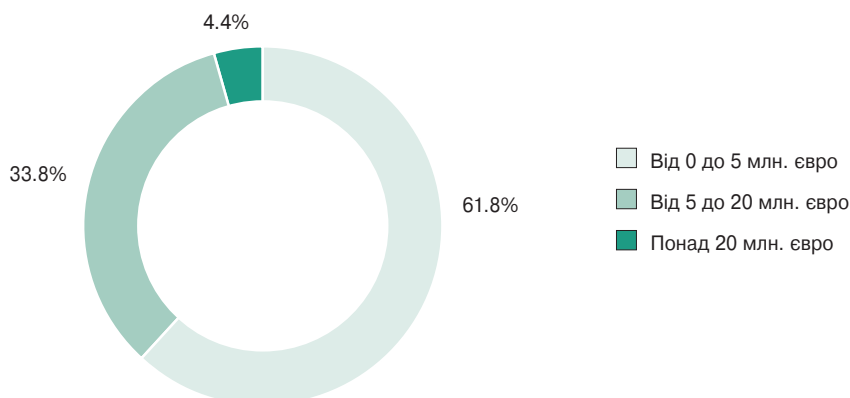
Динаміка капіталу банків у 1994–2002 роках

За станом на 01.01.2003 р. банківські ліцензії та дозволи на здійснення операцій мали 157 банків, у тому числі уповноважених на здійснення валютних операцій – 153 банки.

На стадії ліквідації на кінець 2002 року перебувало 24 банки, або 13.2% від загальної кількості діючих банків (торік – 18.5%), з них 11 банків ліквідувалися за рішенням Національного банку України, 12 банків – за рішенням господарських судів, 1 банк – за рішенням зборів акціонерів.

Групування банків за розміром сплаченого статутного капіталу на 01.01.2003 року

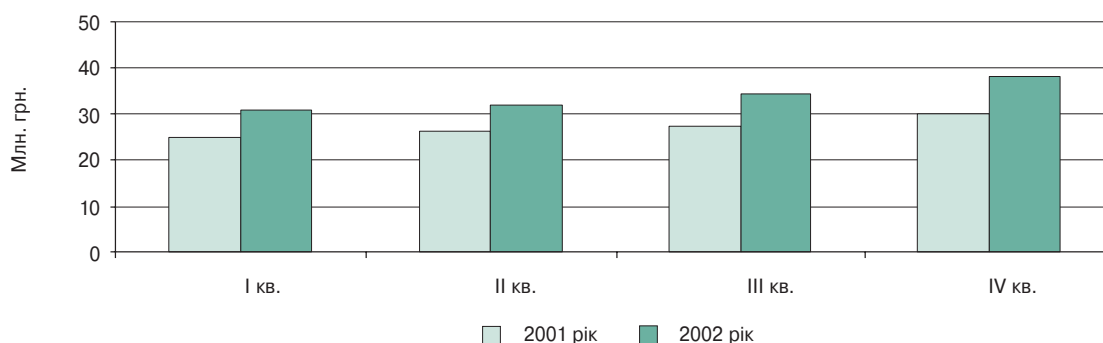
У звітному році збереглася позитивна динаміка зростання статутного, регулятивного і балансового капіталу банків за рахунок збільшення сплаченого статутного капіталу, резервного фонду, прибутку та сформованих банками резервів. Із початку 2002 року загальний об-

сяг капіталу діючих банків зріс на 2.1 млрд. грн., або на 27.1% (торік – на 21.8%) і на кінець грудня дорівнював 10 млрд. грн. Майже 60% капіталу банків було сформовано за рахунок сплаченого статутного капіталу, обсяг якого з початку року збільшився на 1.4 млрд. грн. (торік – на 0.9 млрд. грн.) і на 01.01.2003 р. становив 6 млрд. грн.

Аналіз банків на 01.01.2003 р. за обсягами сплаченого статутного капіталу показує, що в групі банків зі статутним капіталом понад 20 млн. євро налічувалося 7 банків (торік – 8 банків). Кількість банків зі статутним капіталом від 5 до 20 млн. євро не змінилась і дорівнювала 53 одиниці. Група банків зі статутним капіталом до 5 млн. євро зросла на 5 одиниць і налічувала 97 банків.

Збереглася тенденція до зростання середнього розміру сплаченого статутного капіталу на один діючий банк, який за станом на 01.01.2003 р. дорівнював 38.2 млн. грн., що на 8.3 млн. грн., або на 28%, більше, ніж на початок 2002 року. Зростання середнього розміру сплаченого статутного капіталу на 1 банк відбулося за рахунок нарощування статутного капіталу банками 13 із 26 регіонів України. Найвищими були темпи зростання цього показника в банках Чернівецької області (в 3 рази до 22.5 млн. грн.). Проте найбільшим на кінець року середній розмір сплаченого статутного капіталу був по банках м. Києва – 45 млн. грн. на 1 діючий банк.

Динаміка середнього розміру сплаченого статутного капіталу на 1 діючий банк (поквартально)

Розвиток банківської системи в 2002 році характеризувався такими позитивними тенденціями:

- зростанням активів банків на 16.2 млрд. грн., або на 34.2% (торік – на 28%), до 63.6 млрд. грн., підвищенням співвідношення активів банків до ВВП з 23.5 до 28.8%;
- зниженням частки сумнівних та безнадійних кредитів з 2 до 1.2%;
- збільшенням частки кредитного портфеля з 58.7 до 64.8% у загальному обсязі активів, зростанням співвідношення заборгованості за кредитами до ВВП на 4.8 процентного пункту до 18.6%;
- розширенням мережі філій банків на 51 одиницю, що сприяло нарощуванню обсягів банківських операцій та поліпшенню якості обслуговування клієнтів банків.

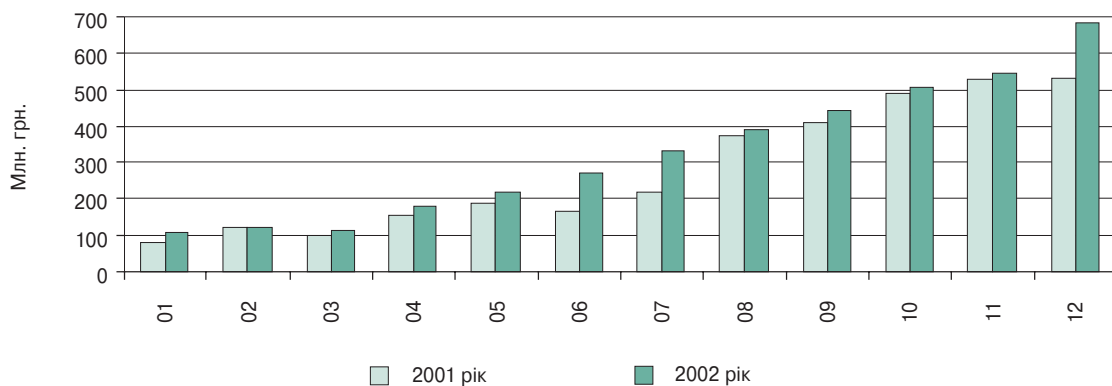
Сумарний фінансовий результат діяльності банківського сектору в 2002 році свідчить про отримані прибутки в обсязі 683 млн. грн., що на 153 млн. грн., або на 28.9%, більше, ніж у попередньому році. Прибутки отримали 146 банків на суму 731.4 млн. грн. Збитки отримали 11 банків (торік – 9 банків) на суму 48.8 млн. грн.

Банками одержано доходів на суму 10.5 млрд. грн., що на 1.8 млрд. грн., або на 22%, більше, ніж у 2001 році. Процентні доходи порівняно з попереднім роком зросли на 20%, а їх частка в загальному обсязі доходів знизилася на 0.6 процентного пункту й на кінець 2002 року дорівнювала 65.6%. Більшу частину процентних доходів (84.8%) отримано за кредитами, наданими суб'єктам господарювання. Зростання процентних доходів супроводжувалося зниженням чистої процентної маржі з 6.5% на початок року до 5.6% у грудні. Комісійні доходи в 2002 році зросли на 13%, проте їх частка в загальному обсязі доходів знизилася на 1.8 процентного пункту до 25%. Порівняно з 2001 роком найвищими (в 1.9 раза) темпами зростали доходи банків, отримані від торговельних операцій.

Витрати банків України в 2002 році становили 9.7 млрд. грн., що на 1.9 млрд. грн., або на 21%, більше, ніж у попередньому році. Збільшення витрат банків відбулося в основному за рахунок значного зростання інших небанківських операційних витрат (на 29%) та процентних витрат (на 29%). Відрахування в резерви в 2002 році скоротилися порівняно з попереднім роком на 12%.

У 2002 році порівняно з попереднім роком рентабельність активів та капіталу банків майже не змінилась і становила відповідно 1.1 та 6.8%.

Динаміка чистого прибутку банків (наростаючим підсумком)

Проте, незважаючи на позитивну динаміку результатів діяльності банків України, актуальною проблемою залишалося те, що в 2002 році кожний п'ятий банк мав збитки або незначний обсяг прибутку та низький рівень рентабельності активів. Це свідчить про невизначені перспективи розвитку таких банків і необхідність інтенсивнішого застосування до них процедур реорганізації та реструктуризації з метою поліпшення їх фінансового стану й підвищення рівня фінансової стабільності. Темпи зростання капіталу банків були нижчими, ніж активів і зобов'язань, що призвело до зменшення частки капіталу в пасивах з 16.6 до 15.7%. Незважаючи на зростання обсягів кредитування реального сектору економіки, за станом на 01.01.2003 р. заборгованість за довгостроковими кредитами і кредитами в інвестиційну діяльність становила тільки п'яту частину кредитного портфеля. Це пояснюється як проблемами, пов'язаними з формуванням довгострокової ресурсної бази банків та низькою платоспроможністю більшості суб'єктів господарювання, так і недосконалістю законодавчої бази в частині захисту прав та інтересів кредиторів.

Упродовж 2002 року Національний банк України здійснював контроль за дотриманням банками банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку

України. Протягом 2002 року було вжито заходів впливу до 126 банків за порушення банківського та валютного законодавства України.

Основними порушеннями, за які до банків вживалися заходи впливу, було:

- недотримання показника максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – 1233 порушень;
- недотримання показника максимального розміру кредитів, гарантій та поручництв, наданих одному інсайдеру (Н9), – 277 порушень;
- недотримання показника максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручництв, наданих інсайдерам (Н10), – 234 порушень;
- порушення щодо виконання операцій з іноземною валютою – у 380 випадках.

Протягом 2002 року Національним банком України було накладено на банки 618 штрафних санкцій (56.2% від загальної кількості застосованих заходів впливу) на загальну суму 1.3 млн. грн.

Серед інших заходів впливу, які вживалися до банків:

- письмові застереження (380 одиниць, або 34.5% від загальної кількості вжитих заходів впливу);
- розпорядження щодо зупинення, обмеження, припинення проведення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим ризиком (43 одиниці, або 3.9% від загальної кількості).

2.15. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Упродовж 2002 року політика щодо підвищення ефективності та дієвості банківського нагляду не змінювалася.

Відповідно до вимог Закону України "Про банки і банківську діяльність" та з урахуванням Базельських принципів і директив Європейського Союзу Національним банком України в 2002 році затверджено 7 нових нормативно-правових актів Національного банку України та внесено зміни до 9 діючих.

Значну увагу було зосереджено на формуванні нормативної бази щодо проведення аудиторських перевірок банківських установ. Національним банком України розроблено Положення про сертифікацію аудиторів банківських установ, Правила сертифікації аудиторів банківських установ і типову програму підготовки аудиторів банківських установ. З метою підвищення якості аудиторських перевірок річної фінансової звітності затверджено Положення про порядок подання до Національного банку України аудиторського звіту та висновку за результатами перевірки річної фінансової звітності банку.

Протягом 2002 року Національним банком України було видано банківських ліцензій та дозволів на здійснення операцій 6 банкам, 1 банку відновлено дію банківської ліцензії та дозволу на здійснення операцій, 27 банкам розширено перелік операцій, які здійснюються на підставі письмового дозволу, 19 банкам замінено банківські ліцензії та дозволи на здійснення операцій у зв'язку зі зміною їх назви, 4 банкам замінено письмовий дозвіл у зв'язку зі зміною переліку операцій.

Із метою здійснення моніторингу і контролю за дотриманням банками економічних нормативів, формуванням резерву для відшкодування можливих втрат за операціями здійснено 582 перевірки банків – юридичних осіб, за результатами яких по 310 матеріалів було передано Службі безпеки України та Міністерству внутрішніх справ України.

Головною метою перевірок банків на місцях було визначення характеру ділових операцій банку з точки зору управління активами і пасивами, стану його ліквідності, платоспроможності, якості управління банком, визначення рівня стабільності банку і відповідності його діяльності вимогам банківського законодавства. За рік було розглянуто

49 звітів про інспектування банків і надано зауваження та пропозиції щодо адекватності визначених оцінок за системою CAMELS.

Упродовж року здійснювався щоквартальний аналіз діяльності банків з використанням методики "Уніфікований звіт банку" та програмних продуктів "NEW STAT", АІС "Досьє банків", "Статистика і аналітика в СЕП". За результатами інспекційних перевірок та висновків моніторингу, за якими оцінювали перспективи розвитку банків та визначали режим нагляду за банками, 41 банк визначено таким, що потребує посиленого нагляду.

За невиконання вимог банківського законодавства та недотримання нормативно-правових актів Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків підготовлено рішення щодо:

- призупинення, обмеження та припинення окремих операцій по 17 банках та накладення штрафних санкцій на 16 банків;
- необхідності формування резервів 2 банками;
- скликання загальних зборів акціонерів по 3 банках;
- погодження програми фінансового оздоровлення по одному банку.

За результатами інспектування та поточного моніторингу протягом звітного року Національним банком України було укладено з банками 14 угод щодо усунення порушень у їх діяльності та поліпшення фінансового стану.

З метою підвищення капіталізації банків Національним банком України було прийнято рішення щодо надання дозволу 17 банкам на врахування до капіталу коштів, залучених на умовах субординованого боргу, а також дозволу 14 банкам, які протягом року збільшили обсяг основного капіталу, на повернення коштів, залучених на умовах субординованого боргу.

У 2002 році урядом України було прийнято рішення щодо збільшення статутного капіталу ВАТ "Державний ощадний банк України" та ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України" відповідно на 100 та 88 млн. грн.

Забезпеченню стабільного функціонування ВАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України" сприяло виконання урядом України зобов'язань щодо повернення боргів за кредитами, наданими в попередні роки цим банком на виконання державних програм. Протягом 2002 року за рахунок коштів Державного бюджету України було погашено заборгованість за кредитами на загальну суму 350 млн. грн., із них векселями Державного казначейства України – на суму 259.6 млн. грн. та шляхом перерахування грошових коштів – на суму 90 млн. грн.

2.16. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ АК АПБ "УКРАЇНА"

Упродовж 2002 року тривала робота щодо ліквідації АК АПБ "Україна". У червні 2002 року Правлінням Національного банку України було розглянуто питання щодо здійснення процедури ліквідації банку та визначено незадовільною роботу ліквідатора АК АПБ "Україна" – державної госпрозрахункової установи "Агентство з питань банкрутства" – щодо дотримання вимог чинного законодавства України, зокрема Закону України "Про банки і банківську діяльність", нормативно-правових актів Національного банку України та умов Договору про ліквідацію АК АПБ "Україна". Правлінням Національного банку України прийнято рішення про заміну зазначеного ліквідатора, а також призначення ліквідатором представника Національного банку України.

Новопризначеним ліквідатором банку "Україна" протягом II півріччя 2002 року в повному обсязі було виконано заходи щодо мобілізації коштів для здійснення розрахунків з кредиторами, вимоги яких віднесено до першої черги задоволення. Крім того, проводилася робота щодо накопичення в короткий термін коштів у обсязі, необхідному для виплати вклад-

никам – фізичним особам. На кінець звітного року кредиторам банку АК АПБ "Україна", вимоги яких віднесено до першої черги задоволення, було виплачено 217.2 млн. грн., що становило 96% від усіх вимог кредиторів цієї черги.

Протягом 2002 року було погашено кредитів, наданих банком, на суму 33.5 млн. грн., а з початку ліквідаційної процедури банку зазначених кредитів погашено на суму 84.5 млн. грн., що становило 8% від зазначеної заборгованості за наданими банком кредитами.

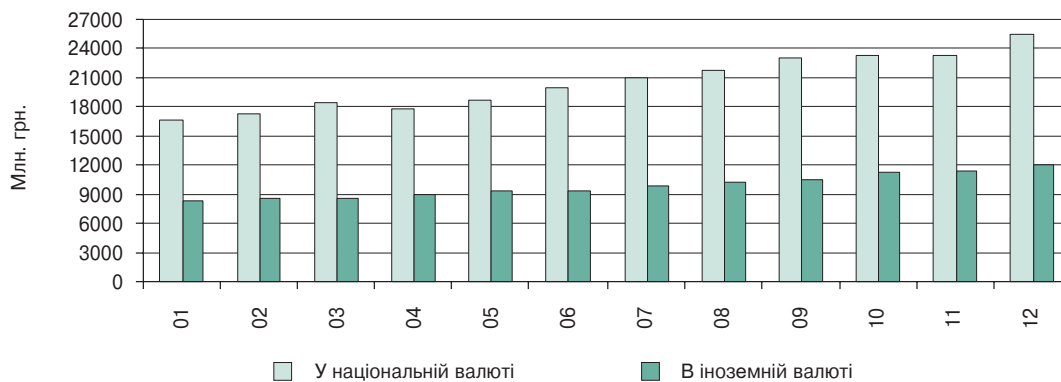
Основною проблемою, що перешкождала накопиченню необхідних коштів для здійснення розрахунків з кредиторами, чії вимоги віднесено до другої та третьої черги, було непогашення позичальниками заборгованості за кредитами, яка виникла внаслідок невиконання ними умов кредитних договорів. На кінець звітного року загальна сума заборгованості позичальників за кредитами, наданими банком, становила 963.4 млн. грн., з яких прострочена заборгованість дорівнювала 798.4 млн. грн., або 83%. У структурі заборгованості за наданими кредитами більше половини (59%) становила заборгованість за позичками на виконання державних програм та під гарантії Кабінету Міністрів України.

2.17. ДЕПОЗИТНИЙ РИНОК

Подальшому розвитку депозитного ринку в Україні сприяло зниження рівня споживчих цін, підвищення грошових доходів населення, стабільність національної валюти та стійкіше функціонування банківської системи.

На кінець 2002 року обсяг коштів на рахунках підприємств, організацій та населення у банках України зріс на 46.7% і становив 37.4 млрд. грн. У національній валюті обсяг депозитних вкладень збільшився на 47.2% і на 01.01.2003 р. становив 25.4 млрд. грн., або 68% від загального обсягу залучених коштів.

Динаміка обсягу коштів на рахунках підприємств, організацій і населення в банках України в 2002 році

У 2002 році вперше в банківській системі переважав обсяг залучених коштів від населення. У структурі депозитних вкладень у розрізі економічних агентів кошти на рахунках фізичних осіб зростали вищими темпами (на 70.1%), ніж на рахунках суб'єктів господарювання (на 28.4%), а їх обсяги на 01.01.2003 р. становили 19 та 18.4 млрд. грн. відповідно.

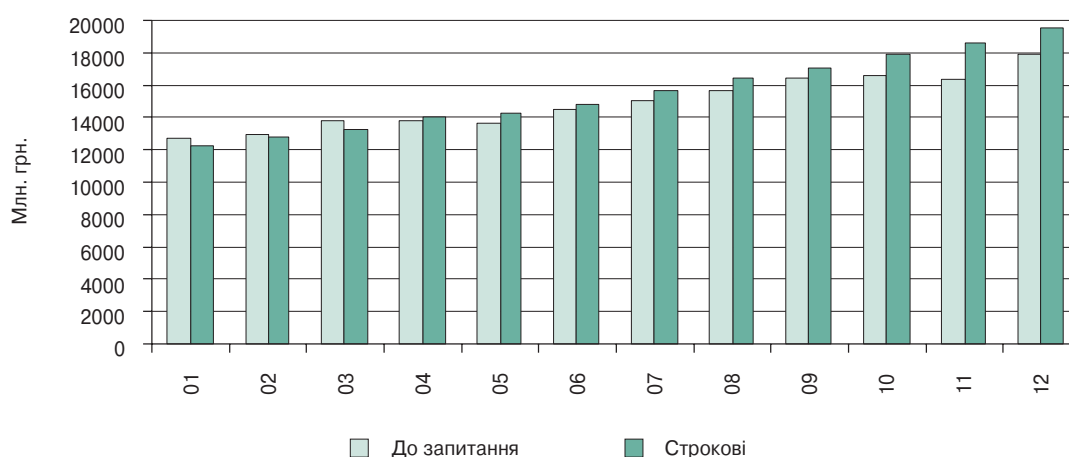
Випереджаючими темпами продовжували зростати обсяги строкових депозитів. За 2002 рік залишки коштів на строкових рахунках зросли на 61.8% і на 01.01.2003 р. становили 19.5 млрд. грн.

У загальному обсязі залучених строкових коштів основною (72%) була частка коштів населення. Залишки коштів фізичних осіб на зазначених рахунках за 2002 рік зросли на 74.8% і на 01.01.2003 р. становили 14 млрд. грн. Нарощуванню обсягів депозитних вкладів населення сприяло збільшення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб розміру відшкодування коштів вкладникам у разі банкрутства банку до 1500 грн.

Кошти суб'єктів господарювання на строкових рахунках на 01.01.2003 р. становили 5.5 млрд. грн., або зросли з початку року на 35.8%.

Динаміка обсягу коштів на рахунках підприємств, організацій і населення в банках України в 2002 році

2002 рік характеризувався значним збільшенням обсягу довгострокових депозитів. У цілому за рік залишки коштів зі строком залучення понад один рік збільшилися в 2.6 раза і на 01.01.2003 р. становили 9 млрд. грн., а їх частка в структурі депозитів упродовж 2002 року зросла з 13.8 до 24.2%.

Обсяги коштів юридичних та фізичних осіб на поточних (до запитання) рахунках за звітний рік зросли на 33.1% і на 01.01.2003 р. становили 17.9 млрд. грн. Проте в структурі депозитів їх частка зменшилася на 4.9 процентного пункту до 47.8%.

Залишки коштів суб'єктів господарювання на поточних рахунках збільшилися на 25.5% (у національній валюті – на 24.9%) і на 01.01.2003 р. становили 12.9 млрд. грн. Кошти фізичних осіб на рахунках до запитання на 01.01.2003 р. становили 5 млрд. грн. і зросли за рік на 58.1%.

На ринку вкладів і депозитів у 2002 році найбільше зростання коштів спостерігалось на рахунках підприємств, організацій і населення з приватною та колективною формами власності – відповідно на 67.8 та 38.7%, а також міжнародних організацій і юридичних осіб інших держав – на 33.3%.

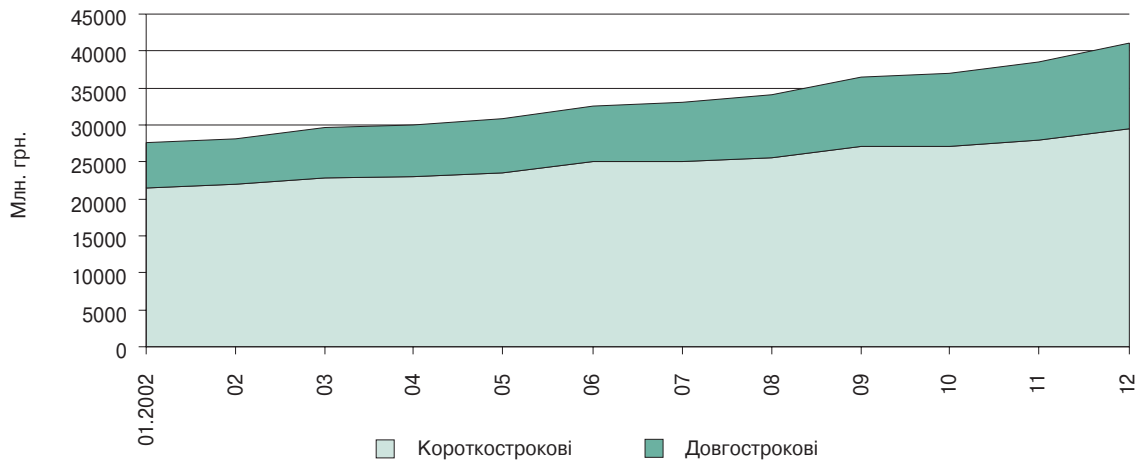
2.18. КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У 2002 році збереглася позитивна динаміка кредитних вкладень банків у економіку України. Цьому сприяли насамперед наявність достатньої ліквідності банків та зниження процентних ставок за кредитами. Залишки заборгованості за кредитами, наданими банками в реальний сектор економіки, за 2002 рік зросли на 48.2% (за 2001 рік – на 45.3%) і на 01.01.2003 р. становили 41.2 млрд. грн.

За умов стабільності курсу гривні на внутрішньому ринку України відбулися позитивні зміни в структурі кредитних вкладень за видами валют. При зростанні заборгованості за

кредитами в національній валюті на 54.9% їх частка в загальному обсязі за 2002 рік збільшилася на 2.5 процентного пункту й становила 58%. Заборгованість за кредитами в іноземній валюті (у гривневому еквіваленті) за цей період зросла на 39.9%.

Динаміка заборгованості за кредитами суб'єктів господарювання (за строками погашення)

На кінець грудня 2002 року в структурі заборгованості за кредитами в економіку України переважала частка короткострокових позичок (71.7%), яка за рік зменшилася на 6.6 процентного пункту на користь довгострокових кредитів. Залишки заборгованості за наданими довгостроковими кредитами за 2002 рік збільшилися на 93.5% (за 2001 рік – на 76.1%) і на 01.01.2003 р. дорівнювали 11.7 млрд. грн. Темпи приросту заборгованості за довгостроковими позичками в національній валюті (2.1 раза) були вищими, ніж в іноземній (1.8 раза). Такій позитивній зміні в структурі кредитування певною мірою сприяло збільшення довгострокової ресурсної бази банків за рахунок залучених коштів фізичних осіб.

Динаміка обсягів заборгованості суб'єктів господарювання за кредитами банків (за цільовими вкладеннями)

Більша частина кредитів (92.1%) надавалася банками суб'єктам господарювання. Заборгованість за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, на 01.01.2003 р. становила 38.5 млрд. грн., або збільшилася порівняно з 2001 роком на 43.7%.

Кредити направлялися в основному на забезпечення потреб поточної діяльності суб'єктів господарювання. На кінець 2002 року частка позичок на зазначені цілі становила 94.8% від загального обсягу заборгованості за кредитами.

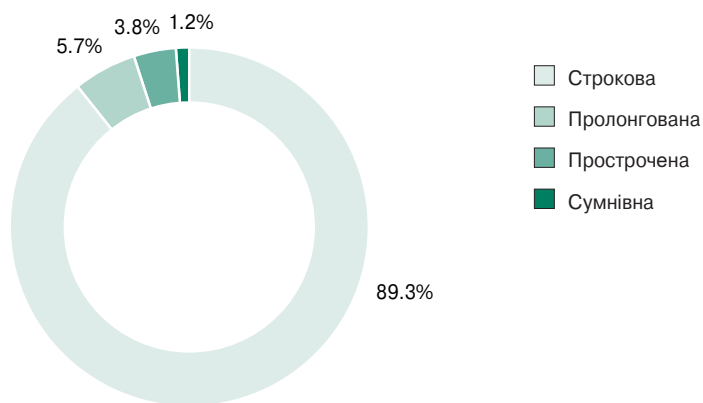
Позитивним зрушенням у сфері кредитування суб'єктів господарювання було стабільне зростання кредитних вкладень в інвестиційну діяльність. За 2002 рік залишки заборгованості за кредитами на зазначені цілі збільшилися на 83.6% до 2 млрд. грн., а їх частка в структурі заборгованості за кредитами підвищилася на 1.1 процентного пункту до 5.2%.

За видами економічної діяльності основними позичальниками кредитних коштів банків залишалися підприємства оптової і роздрібною торгівлі; торгівлі транспортними засобами, послуг з ремонту. На кінець 2002 року їх частка в загальному обсязі заборгованості за кредитами, наданими суб'єктам господарювання, становила 40.1% і з початку року підвищилася на 2.5 процентного пункту. Значними були залишки заборгованості підприємств обробної промисловості, частка заборгованості яких становила 31.2% від загального її обсягу.

Упродовж останніх років активізувалося кредитування банками України такої важливої галузі, як сільське господарство. За 2002 рік при зростанні загального обсягу кредитних вкладень в економіку України на 48.2% заборгованість за кредитами сільгоспвиробникам збільшилася на 54.9% (торік – у 2.3 раза). Насамперед цьому сприяло запровадження механізму бюджетної компенсації урядом частини процентної ставки за кредитами, наданими аграріям. Проте частка цих кредитів у загальному обсязі заборгованості за кредитами суб'єктам господарювання все ще була низькою і становила 6.8% проти 6.3% на початок року.

Незначною була й питома вага кредитів, наданих суб'єктам господарювання транспорту й будівництва, яка становила відповідно 4.1 і 2.3%.

Структура заборгованості за кредитами, наданими в економіку України на 01.01.2003 року

Високими були темпи кредитування банками фізичних осіб. Залишки заборгованості за кредитами населенню на 01.01.2003 р. становили 3.3 млрд. грн., або збільшилися з початку року в 2.3 раза. Питома вага зазначених кредитів у кредитному портфелі банків на 01.01.2003 р. становила 7.3%, що на 2.6 процентного пункту вище, ніж на початок звітного року.

У загальному обсязі заборгованості за наданими кредитами в економіку частка простроченої заборгованості за рік знизилася з 4.9 до 3.8%, а сумнівних та безнадійних кредитів – з 2 до 1.2%.

Позитивним у діяльності банків 2002 року було зростання на 22.3% (торік – на 16.7%) обсягів сформованих резервів під активні операції, які на 01.01.2003 р. становили 3.9 млрд. грн. Рівень їх формування підвищився за звітний рік з 85.3 до 93.3% від розрахункової суми. У загальній сумі сформованих резервів обсяг резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями становив 3.6 млрд. грн., під дебіторську заборгованість – 82.2 млн. грн., а під операції з цінними паперами – 76.5 млн. грн.

2.19. СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Співробітництво з Міжнародним валютним фондом (МВФ)

У 2002 році тривала співпраця Національного банку України з МВФ у рамках реалізації Меморандумів економічної політики уряду України. Забезпечено своєчасне обслуговування кредитів МВФ ("STF", "Stand-by", "EFF") стосовно погашення заборгованості, за якими сплачено 183.5 млн. СПЗ (249.4 млн. дол. США). На кінець звітного року заборгованість за кредитами МВФ становила 1380.0 млн. СПЗ (1876.1 млн. дол. США).

Для поновлення фінансування за цією програмою, яке було призупинено в січні 2002 року, і завершення сьомого та восьмого переглядів Програми розширеного фінансування (EFF) Національним банком України дотримувалися програмні критерії ефективності й своєчасно виконувалися заходи відповідно до зазначеної програми. Проте через невиконання урядом України ряду вимог МВФ не було відновлено фінансування й у вересні 2002 року було завершено співпрацю з МВФ за Програмою EFF. У рамках цієї Програми із 1.9 млрд. СПЗ (2.6 млрд. дол. США) фактично отримано 1.2 млрд. СПЗ (1.6 млрд. дол. США).

У 2002 році Національним банком України спільно з урядом України опрацьовано шляхи подальшого співробітництва з МВФ, зокрема щодо започаткування нової програми у формі "упереджувального стенд-баю".

Національним банком України протягом 2002 року було забезпечено подання МВФ даних щодо зовнішньої заборгованості за іноземними кредитами, залученими банками та суб'єктами господарювання України тощо.

У вересні 2002 року Національним банком України разом з Державним комітетом статистики України було завершено підготовчу роботу щодо приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) МВФ, результатом якої було розміщення на сторінці Національного банку України в мережі Інтернет показників фінансового та зовнішньоекономічного секторів економіки.

Співробітництво зі Світовим банком

Тривало співробітництво з міжнародними фінансовими інституціями й організаціями щодо розвитку ринкового середовища та подальшої підтримки вітчизняного товаровиробника.

Протягом 2002 року впроваджувалося 5 міжнародних проектів підтримки суб'єктів господарювання приватного сектору та програми реформування фінансового сектору відповідно до проекту Світового банку за рахунок коштів Гранту уряду Нідерландів.

За проектом Світового банку на реконструкцію вугільної промисловості Міністерством фінансів України в 2002 році було затверджено 4 проекти на загальну суму понад 4.2 млн. дол. США.

У реалізації проекту Світового банку в частині підтримки мікро-, малих та середніх підприємств у регіонах закриття шахт вугільної промисловості протягом минулого року брали участь АППБ "Аваль", ЗАТ КБ "Приватбанк", ЗАТ "Український кредитний банк", Банк "Фінанси та кредит", АБ "Ажіо" та ВАТ КБ "Надра".

Тривала робота Національного банку України з розроблення та впровадження програми реформування фінансового сектору України за рахунок коштів Голландського проекту, метою якої є:

- реформування банківського законодавства;
- реструктуризація найбільших банків;
- розвиток системи страхування вкладів в Україні;
- впровадження комплексної програми сертифікації аудиторських фірм;
- надання технічної допомоги Координаційній раді з питань політики фінансового сектору тощо.

Національним банком України забезпечувалося своєчасне надання Світовому банку звітності про зовнішній гарантований та негарантований борг країни відповідно до вимог Системи звітності боржників Світового банку.

Співробітництво з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР)

У звітному році тривало обслуговування першої та другої кредитних ліній ЄБРР для розвитку малих і середніх підприємств (МСП-I та МСП-II), кошти яких направлялися на подальше кредитування економічно перспективних проектів у сфері малого та середнього бізнесу.

Із 1995 року в рамках мікрокредитування (МСП-I, МСП-II) банками-учасниками було видано понад 11.5 тис. мікрокредитів на суму 92.8 млн. дол. США. Упродовж 2002 року в рамках першої кредитної лінії (МСП-I) було погашено кредитів згідно з кредитними угодами на суму 31 млн. дол. США. Заборгованість за цими кредитами на кінець 2002 року становила близько 60 млн. дол. США.

За Кредитною угодою МСП-II протягом 2002 року було надано кредитів малим та середнім підприємствам на суму 16.0 млн. дол. США. У структурі кредитів найбільшу частку кредитів було надано суб'єктам харчової промисловості (30.15%).

З метою стимулювання попиту на ресурси кредитної лінії ЄБРР та Національним банком України було проведено конкурс на кращий бізнес-проект. У реалізації проекту ЄБРР у 2002 році брали участь АПГБ "Аваль", ЗАТ КБ "Приватбанк", АБ "Ажіо", ВАТ КБ "Надра", ВАТ "ВАБанк" та ВАТ АБ "Укргазпромбанк".

Співробітництво з Міждержавним банком (МБ)

Протягом 2002 року Національний банк України брав участь у роботі Міждержавного банку з питань розроблення механізму розрахунків між центральними банками країн Співдружності незалежних держав на основі багатостороннього клірингу з використанням їх національних валют.

Співробітництво з Німецько-українським фондом

Упродовж 1997–2002 років за рахунок коштів Німецько-українського фонду було надано 7867 кредитів мікро-, малим та середнім підприємствам України на загальну суму 48.7 млн. євро, в тому числі у 2002 році – 4416 кредитів на суму 18.3 млн. євро.

2.20. ВІДНОСИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ БАНКАМИ КРАЇН СВІТУ ТА ІНШИМИ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Взаємовідносини Національного банку України з міжнародними фінансовими організаціями та центральними банками інших країн світу протягом 2002 року були спрямовані на подальше поглиблення співпраці та висвітлення діяльності Національного банку України за межами України.

Національний банк України брав участь у щорічних зборах керуючих Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світового банку та в засіданні Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС тощо.

У липні 2002 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між урядом України, Національним банком України та Світовим банком стосовно плану поліпшення діяльності ВАТ "Державний ощадний банк України".

Співробітництво з центральними банками країн світу

З метою подальшого співробітництва з центральними банками інших країн світу Національним банком України в 2002 році було налагоджено механізм обміну досвідом щодо розвитку банківських систем України та Польщі. У травні 2002 року в рамках виконання Угоди про створення Консультативної Ради та співпрацю у сфері нагляду за діяльністю кредитних організацій між національними банками України та Республіки Білорусь відбулося перше засідання цієї Ради.

Національний банк України також брав участь у розробці стратегії розвитку співробітництва України з Чорноморським банком торгівлі та розвитку.

Для вивчення досвіду центрального банку Італії у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, представники Національного банку України відвідали Банк Італії.

Реалізовано спільну зі Світовим банком та МВФ Програму оцінки фінансового сектору (ПОФС), у підсумковому звіті якої висвітлено існуючі в банківській системі проблеми та запропоновано шляхи їх вирішення.

Співробітництво з іншими міжнародними інституціями

Відповідно до стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС) та вступу до Світової організації торгівлі (СОТ), закріпленого в Посланні Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки" було продовжено реалізацію Меморандуму взаєморозуміння між Україною та ЄС і Програми інтеграції України до ЄС на 2002 рік. У звітному році Національний банк України брав участь у двосторонніх переговорах з делегаціями різних країн щодо лібералізації ринку послуг в Україні та в засіданнях Робочої групи з розгляду заявки України про вступ до СОТ (м. Женева).

З метою сприяння виключенню України зі списку країн та територій, які не співпрацюють у сфері боротьби з відмиванням грошей з Групою з розробки фінансових заходів щодо боротьби з відмиванням грошей (FATF), в грудні 2002 року було направлено до Секретаріату цієї Групи, Європейської Комісії та країнам-членам FATF інформацію про прийняття Верховною Радою України відповідних законів та щодо дій Національного банку України стосовно створення в Україні системи боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом. Запровадження урядом України та Національним банком України заходів сприяло позитивному вирішенню питання про скасування економічних заходів, вжитих проти України відповідно до рекомендацій FATF.

2.21. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ. ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА

З метою підвищення ролі банківської системи України в економічному розвитку держави Національним банком України значну увагу в 2002 році було приділено організації економічної роботи, яка здійснювалася за такими основними напрямками:

- участь у формуванні Державної програми економічного та соціального розвитку України на 2003 рік, розроблення та моніторинг виконання заходів Національного банку України на виконання указів, розпоряджень та послань Президента України, постанов Кабінету Міністрів України та інформування про хід їх виконання органів державної влади;
- моніторинг та аналіз макроекономічних показників розвитку реального сектору економіки, державних фінансів та соціальної сфери;
- аналіз розвитку грошово-кредитного, валютного і фондового ринків та ринку депозитів;
- розроблення прогнозу складання статистики платіжного балансу;

- складання міжнародної інвестиційної позиції;
- складання грошової і банківської статистики;
- підготування інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану банківського сектору економіки і тенденцій його розвитку;
- аналіз платіжного балансу;
- аналіз стану зовнішньої заборгованості держави.

Упродовж 2002 року за участю Національного банку України у взаємодії з Кабінетом Міністрів України, Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерством фінансів України та іншими центральними органами виконавчої влади розроблялися та опрацьовувалися проекти:

- загальнодержавної програми економічного і соціального розвитку держави та програми діяльності уряду України;
- заходів на виконання послань Президента України до Верховної Ради України;
- законів України, постанов Кабінету Міністрів України тощо.

Економічна робота територіальних управлінь Національного банку України проводилася за такими основними напрямками:

- аналіз стану та розвитку економіки, грошово-кредитного, валютного і фондового ринків та банківської системи регіону;
- аналіз якості кредитних портфелів та цінних паперів банків регіону;
- організація надання банками звітності для складання грошової та банківської статистики для здійснення економічного аналізу;
- збір, оброблення даних для складання фінансової та статистичної звітності про діяльність територіального управління;
- надання місцевим органам державної влади інформаційних матеріалів про стан економіки, грошово-кредитного, валютного і фондового ринків та банківського сектору регіону;
- підготування аналітичних матеріалів щодо розвитку банківського сектору економіки для проведення засідань круглого столу, нарад, семінарів тощо.

Надавалася відповідна інформація на запити правоохоронних органів з питань стану та розвитку економіки, банківського сектору, грошово-кредитного, валютного і фондового ринків.

Протягом 2002 року вдосконалювалася методологія складання грошової та банківської статистики.

У 2002 році здійснювалася робота стосовно запровадження нових стандартизованих форм звітності 10R "Центральний банк" і 20R "Інші депозитні корпорації" з урахуванням рекомендацій місії МВФ та Керівництва з грошово-кредитної і фінансової статистики Міжнародного валютного фонду та Інструкції про їх заповнення.

Основними інформаційними джерелами при підготуванні статистичної інформації були бухгалтерський баланс Національного банку України, зведений бухгалтерський баланс банків, форми статистичної звітності банків, інформація Державного комітету статистики України та Міністерства фінансів України, бюлетені центральних банків інших країн, моніторинг показників країн Східної Європи та СНД, статистичні збірники міжнародних фінансових організацій, а також інформація з міжнародної комп'ютерної мережі Інтернет. Сучасна технічна база експлуатації платіжної системи й електронної пошти сприяла оперативному отриманню та швидкому обробленню інформації, поліпшенню якості підготування статистичних показників про діяльність банківської системи.

Національним банком України упродовж 2002 року було реалізовано низку заходів щодо приєднання України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ, зокрема розроб-

лено показники фінансового і зовнішньоекономічного секторів економіки та методологію їх складання і поширення, а також підготовлено попередній графік поширення цих даних. Інформація із зазначених питань розміщувалася на сторінці Національного банку України та на сторінці МВФ у міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет.

У 2002 році Національний банк України продовжував випускати офіційні видання:

- "Бюлетень Національного банку України" (українською, російською та англійською мовами);
- "Платіжний баланс України" (українською, російською та англійською мовами);
- "Річний звіт Національного банку України" (українською та англійською мовами);
- "Вісник Національного банку України".

Упродовж звітного року удосконалювалася робота щодо наповнення інформацією сторінки Національного банку України в міжнародній комп'ютерній мережі Інтернет, яка привернула увагу громадян та ділових кіл як в Україні, так і за її межами. У 2002 році кількість звернень до інформаційних матеріалів цієї сторінки зросло на 42% і становило понад 500 тисяч.

2.22. ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

У 2002 році Національний банк України продовжував роботу з економічних досліджень та прогнозування. Основними напрямками економічних досліджень у 2002 році були:

- поточний макроекономічний аналіз стану і розвитку економіки України та окремих її галузей;
- дослідження впливу монетарної політики на реальний сектор економіки;
- аналіз поточних монетарних тенденцій, дослідження динаміки грошових агрегатів та змін у структурі грошової маси;
- аналіз динаміки показників діяльності банківської системи, в тому числі обсягів кредитування реального сектору економіки;
- аналіз інфляційних процесів та визначення рівня участі в них монетарних чинників;
- моніторинг динаміки реального курсу гривні у взаємодії з показниками реального та зовнішнього секторів економіки України;
- порівняльний аналіз деяких основних макроекономічних показників України та інших країн світу;
- вивчення досвіду діяльності центральних банків провідних країн світу та Європейського центрального банку з метою використання його в Україні;
- дослідження основних тенденцій міжнародного економічного та монетарного розвитку, стану світових ринків з метою визначення можливості впливу даних тенденцій на економічний розвиток України;
- моніторинг динаміки складових поточного рахунку платіжного балансу України та його впливу на ВВП.

Серед напрямів економічного прогнозування в 2002 році були:

- економетричне моделювання залежності між основними макроекономічними змінними для побудови прогнозних моделей;
- розроблення коротко- та середньострокових прогнозних сценаріїв економічного і соціального розвитку України на 2003–2005 роки;
- моделювання економічних процесів та прогнозування основних макроекономічних показників України, зокрема інфляції та ВВП;
- розроблення прогнозу платіжного балансу держави;

– прогноз та розроблення перспектив монетарної та валютно-курсової політики Національного банку України згідно з основними прогнозними макроекономічними показниками, що визначені програмними документами Кабінету Міністрів України та Національного банку України.

Проведення зазначених економічних досліджень і прогнозування сприяло посиленню обґрунтованості прийняття рішень з питань грошово-кредитної та валютної політики, знайшло відображення при розробленні грошово-кредитної політики Національного банку України, Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2003–2005 роки, проекту Програми діяльності Кабінету Міністрів України тощо.

В 2002 році в процесі проведення аналізу, оцінки та прогнозування монетарних показників, стану платіжного балансу Національний банк України тісно співпрацював з Міністерством фінансів України, Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, іншими державними організаціями, підтримував ділові контакти з відповідними інституціями, які займалися проведенням економічних досліджень, побудовою макроекономічних моделей, розробкою прогнозів основних макропоказників економіки України. Упродовж звітного року аналізувалися макроекономічні моделі, розроблені провідними вітчизняними та зарубіжними дослідницькими центрами.

Національний банк України брав участь у розробленні макроекономічної моделі економіки України разом з Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерством фінансів України, іншими державними організаціями та дослідницькими центрами.

2.23. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У 2002 році Національний банк України продовжував нормотворчу роботу, спрямовану на подальший розвиток економіки та зміцнення банківської системи, запобігання її використанню для відмивання "брудних" грошей. На розгляд Верховної Ради України Національним банком України в порядку законодавчої ініціативи передано 8 законопроектів із питань регулювання економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання та державою. Упродовж 2002 року Верховною Радою України було прийнято два Закони України, внесені в попередні роки: "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" та "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про банки і банківську діяльність". На розгляді Верховної Ради України знаходилося 6 законопроектів, розроблених Національним банком України.

Національним банком України напружувалися питання формування правової бази розвитку фінансового сектору економіки. У 2002 році Національним банком України опрацьовано понад 130 законопроектів інших суб'єктів законодавчої ініціативи з питань, які стосуються функцій Національного банку України та банків, у тому числі проекти Податкового кодексу, Законів України "Про недержавне пенсійне забезпечення", "Про ломбарди і ломбардну діяльність", "Про захист інформації в автоматизованих системах", "Про зброю", "Про довірче управління майном", "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень", "Про боротьбу з тероризмом", "Про іпотеку" тощо.

Тривала робота з підготовки нормативно-правових актів, що регламентували функціонування банківського сектору. У 2002 році було прийнято і зареєстровано в установленому порядку 175 нормативно-правових актів, якими внесено зміни до чинних або затверджені нові нормативно-правові акти Національного банку, з них 98 постанов Правління Національного банку України пройшли державну реєстрацію в Міністерстві юстиції України, а 77 постановами Правління Національного банку України внесено зміни до чинних або затверджено нормативно-правові акти відомчого характеру.

З огляду на актуальність питань декриміналізації економіки та запобігання легалізації до-

ходів, одержаних злочинним шляхом, Національний банк України впродовж 2002 року брав участь у підготовці відповідних законів та підзаконних нормативно-правових актів, зокрема:

- Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", який прийнято Верховною Радою України 28.11.2002 р.;

- Закону України "Про внесення змін до деяких законів України з питань запобігання використанню банків та інших фінансових установ з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом";

- Закону України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України" (щодо посилення відповідальності за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом);

- Постанови Кабінету Міністрів України "Про визначення критеріїв віднесення фінансових операцій до сумнівних та незвичних";

- Постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України "Про затвердження Програми протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, на 2003 рік".

Упродовж 2002 року підготовлено та погоджено Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України та Генеральною прокуратурою України Методичні рекомендації, якими закріплено положення взаємодії з питань обміну інформацією для запобігання та протидії проникненню злочинного капіталу в банківську систему та її використання зі злочинною метою. Укладено Генеральну угоду про співпрацю між Державною податковою адміністрацією України та Національним банком України, метою якої, зокрема, є вжиття спільних заходів щодо припинення можливих порушень чинного законодавства у фінансово-кредитній сфері. Постановою Правління Національного банку України схвалено Методичні рекомендації з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом". Зазначені Методичні рекомендації направлені на сприяння банкам у створенні внутрішньобанківських програм щодо протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом, які повинні містити внутрішні контролюючі процедури, програми здійснення внутрішнього контролю, організацію підготовки працівників та способи забезпечення інформування уповноважених органів про виявлені значні та/або сумнівні операції, а також осіб, які їх здійснюють.

Аналіз проведеної претензійно-позовної роботи в 2002 році свідчить про зростання на 16% порівняно з 2001 роком кількості претензій і позовів, пред'явлених Національним банком України. У звітному році Національним банком України пред'явлено 1247 претензій на суму 986.6 тис. грн. та 74 позови на суму 3.3 млн. грн. і 298.5 тис. дол. США, з них визнано 1080 претензій на суму 797.6 тис. грн. та задоволено 56 позовів (з урахуванням позовів, пред'явлених за попередні роки) на суму 34.3 млн. грн. і 2.4 млн. дол. США.

За 2002 рік порівняно з попереднім роком кількість претензій і позовів, пред'явлених до Національного банку України, зменшилася на 34%. У 2002 році до Національного банку України було пред'явлено 5 претензій на суму 82.1 тис. грн. та 168 позовів на суму 344.9 млн. грн., з них не визнано жодної претензії та задоволено 9 позовів на суму 2.3 тис. грн.

2.24. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ТА РЕВІЗІЙНА РОБОТА

У 2002 році службою внутрішнього аудиту забезпечено проведення аудиторських перевірок структурних підрозділів центрального апарату Національного банку України, комплексних перевірок діяльності територіальних управлінь і установ. У ході перевірок значну увагу було акцентовано на питаннях організації документообігу, наявності та дієвості процедур внутрішнього контролю, вжиття заходів щодо усунення недоліків та реалізації рекомендацій внутрішніх і зовнішніх аудиторів.

Протягом звітного року в цілому по системі здійснено 573 перевірки, в тому числі 50

ревізій кас і сховищ та 27 спеціальних перевірок з контролю виконання раніше прийнятих рішень і рекомендацій.

За підсумками перевірок, фахівцями служби внутрішнього аудиту надано 373 рекомендації щодо вдосконалення процедур внутрішнього контролю, підготовки необхідних нормативно-правових актів Національного банку або їх удосконалення, з підвищення відповідальності посадових осіб за доручену ділянку роботи, з яких 257 рекомендацій, або 69%, враховано структурними підрозділами банку.

У 2002 році тривала робота над удосконаленням методик планування перевірок з урахуванням ризиків діяльності та проведення аудиту й комплексних перевірок структурних підрозділів системи Національного банку України.

З огляду на зростання рівня автоматизації банківських операцій і процесів та рекомендації Міжнародного Валютного Фонду щодо розширення функцій внутрішнього аудиту вживалися заходи щодо впровадження аудиту інформаційних систем, збереження активів, економного використання коштів і матеріальних цінностей, достатності процедур внутрішнього контролю, достовірності звітності, дотримання вимог чинного законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку України.

У 2002 році тривала робота з удосконалення форм звітності за результатами аудиторських перевірок з метою максимального їх наближення до міжнародної практики.

2.25. РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У консолідованому звіті Національного банку України про фінансові результати за 2002 рік доходи і витрати відображено за методом нарахування.

Загальний обсяг доходів, отриманих Національним банком України за 2002 рік, становив 1225.8 млн. грн., або зменшився порівняно з 2001 роком на 46%.

У структурі доходів значну частку становили процентні доходи – 74.4% (торік – 87.4%), з яких доходи за операціями з державними цінними паперами на фондовому ринку становили 47%.

Частка комісійних доходів у 2002 році порівняно з 2001 зросла майже в 2 рази з 6 до 11.6%.

Інші доходи становили 14% від загального обсягу доходів, зокрема інші операційні доходи – 10.4%.

Загальні поточні витрати Національного банку України за 2002 рік становили 965.9 млн. грн., або скоротилися порівняно з 2001 роком на 30.8%.

У загальному обсязі витрат 31.3% становили процентні витрати Національного банку України (торік – 35.8%), з яких 94%, або 285 млн. грн., становили сплачені відсотки за отримані урядом України кредити від Міжнародного валютного фонду, які обслуговував Національний банк.

Інші витрати Національного банку України становили 68.7% від загального обсягу витрат, або 664.1 млн. грн., з яких на формування резервів за сумнівними активами й нарахованими доходами було направлено 6.7% (торік – 42%).

Прибуток від поточної діяльності Національного банку України за 2002 рік становив 259.9 млн. грн. порівняно з 842 млн. грн. у 2001 році.

2.26. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКНОТНО-МОНЕТНОГО ДВОРУ

У 2002 році діяльність Банкнотно-монетного двору була спрямована на виконання завдань Національного банку України з виготовлення грошей та договірних зобов'язань з іншими замовниками.

Загальний обсяг виготовленої продукції та наданих послуг у 2002 році становив 108.1 млн. грн., у тому числі на замовлення Національного банку України – 39.0 млн. грн., та інших державних установ – 69.1 млн. грн.

У ході реалізації виробничої програми Банкнотно-монетним двором виготовлено 352.9 млн. банкнот та 376.5 млн. штук розмінних монет різних номіналів, 367 тис. штук пам'ятних і ювілейних монет, понад 5486.5 млн. примірників марок акцизного збору, 3.5 млн. примірників бланків цінних паперів, 3.0 млн. штук нагородної продукції та інші вироби.

Найбільша частка (73%) у загальному обсязі готової продукції Банкнотної фабрики у звітному році припадала на марки акцизного збору, замовниками яких були Міністерство фінансів Молдови та Державна податкова адміністрація України.

Упродовж 2002 року значно (у 10 разів) зросли обсяги випуску нагородних виробів, у тому числі ордени та медалі для ветеранів Великої Вітчизняної війни, виготовлення яких здійснювалося за пільговими цінами. Основними замовниками цієї продукції були: Державне управління справами (медалі "Захиснику Вітчизни", ордени "Богдана Хмельницького", "За мужність", "За заслуги"), Верховна Рада України (пам'ятна медаль "Верховна Рада України"), Кабінет Міністрів України (нагрудний знак), МАРТИС "Золота фортуна" (медаль "За розбудову України", нагрудні знаки), Конституційний Суд України (медалі), Промінвестбанк (пам'ятні медалі) та інші.

З метою підвищення ефективності виробництва та якості продукції удосконалювалися діючі технологічні процеси та впроваджувалися нові сучасні технології. У цьому напрямі було проведено техніко-економічне обґрунтування вибору розмірних характеристик банкнот нового ряду; розроблено новий дизайн цінних паперів, акцизних марок та рецептури захищених фарб для їх виготовлення; підготовлено нормативно-технічну документацію на нові види друкованої продукції; удосконалено технологію нанесення голографічного зображення на пам'ятні та ювілейні монети тощо.

Крім того, освоєно технологію виготовлення виробів із застосуванням дорогоцінного каміння та технологію контактного зварювання деталей випущеної продукції.

2.27. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ

У 2002 році тривала робота в напрямі оптимізації організаційної структури Національного банку України відповідно до покладених на нього функцій та процедур державної служби шляхом проведення конкурсного відбору кадрів, атестації, формування кадрового резерву, удосконалення мотивації праці, системи професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу банку тощо.

Упродовж року зберігалася тенденція до поліпшення якісного складу кадрів Національного банку України. Чисельність спеціалістів, які мають повну вищу освіту, зросла на 10.5% і становила 5.4 тис. чоловік, фахівців з ученим ступенем (доктори і кандидати наук) – на 5% і досягла 248 чоловік. Частка спеціалістів зі стажем роботи понад 5 років зросла на 7.7 процентного пункту й становила 80.2%.

У жовтні – грудні 2002 року було проведено атестацію державних службовців системи Національного банку України, які не пройшли її з поважних причин у 2001 році або не підлягали атестації у зв'язку з перебуванням на посаді менше як один рік, а також тих, які в результаті організаційних змін обіймали посади менше як один рік, якщо їх посадові обов'язки не змінилися.

Усього в 2002 році в системі Національного банку України пройшли атестацію 28% державних службовців, а з урахуванням атестації, яка була проведена в 2001 році, – майже 90% державних службовців від їх загальної чисельності, або 99% працівників, які підлягали атестації.

Активізувалася робота з кадровим резервом державних службовців. Загальна чисельність зарахованих до резерву по системі Національного банку України на початок року становила 3763 особи. Переважна більшість кандидатів на посади керівників складалась із працівників, які володіють досвідом організаційної та управлінської роботи, майже 40% з них мають стаж роботи за фахом понад три роки, 43% – у віці 40–50 років, 10.5% – у віці до 30 років.

Упродовж звітного року відповідно до програми навчання працівників системи Національного банку України було проведено 519 навчальних заходів, у яких взяли участь понад 8700 фахівців системи Національного банку України, міністерств, відомств, банків. Основними напрямками, за якими проводилося навчання, були макроекономічне прогнозування та монетарна політика, інформатизація, банківський нагляд, валютне регулювання тощо. Крім того, з метою підвищення кваліфікації фахівців, організовувалися семінари, конференції, курси, стажування, робочі зустрічі, круглі столи тощо.

Динаміка підвищення кваліфікації в 1999–2002 роках

Навчання проводилося в Навчальному центрі НБУ, навчальних класах, Науковому центрі Української академії банківської справи, регіональних центрах підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників банків України Львівського банківського інституту, Харківської та Черкаської філій Української академії банківської справи, безпосередньо в територіальних управліннях та установах Національного банку України, в інших організаціях, установах і відомствах України, а також за кордоном.

У 2002 році Національним банком України було запроваджено новий напрям навчання персоналу – підвищення кваліфікації спеціалістів територіальних управлінь за тематичними напрямками в регіональних центрах підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників банків України вищих навчальних закладів Національного банку України. Упродовж року було проведено 35 таких семінарів, у яких взяли участь 717 чоловік.

З метою підготовки кадрів для банківської системи в 2002 році в Національному банку України було організовано практику для студентів вищих навчальних закладів України.

У 2002 році вищі навчальні заклади Національного банку України закінчили 2300 фахівців за всіма рівнями та формами підготовки, у тому числі за спеціальністю "Банківська справа" 1451 особа, з них 190 фахівців Національного банку України.

Українська академія банківської справи отримала ліцензію на підготовку магістрів за спеціальностями "Банківська справа", "Облік і аудит", "Фінанси", "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності"; Харківська та Черкаська філії академії – ліцензію на підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "спеціаліст"; Львівський банківський інститут, акредитований за III рівнем, – ліцензію на підготовку магістрів за спеціальністю "Банківська справа".

За участю викладачів навчальних закладів та провідних фахівців Національного банку України підготовлено та видано з грифом Міністерства освіти та науки України 24 навчальних посібники з питань банківської діяльності.

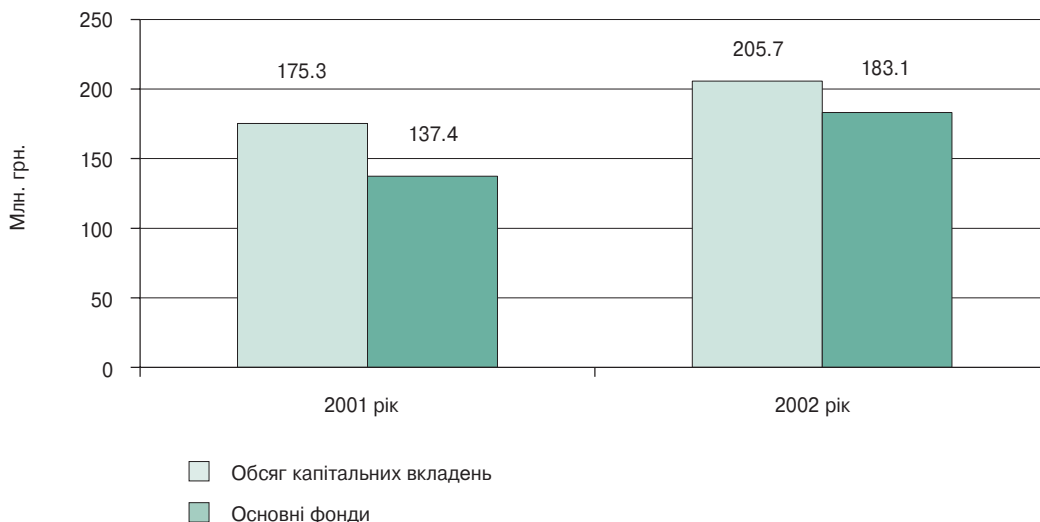
Фонди Центральної бібліотеки в 2002 році поповнилися більш як на 2.8 тис. книжок з банківської справи, фінансів та економіки й нараховують майже 46 тис. книг та журналів. У бібліотеці зареєстровано понад 1400 читачів, до їх послуг запропоновано базу даних електронного каталогу бібліотечного фонду. У звітному році проведено роботу з упровадження автоматизованої книговидачі.

2.28. РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ

У 2002 році тривала робота щодо розвитку та зміцнення матеріально-технічної бази Національного банку України.

Обсяг освоєних капітальних вкладень, направлених на будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення об'єктів системи Національного банку України становив 205.7 млн. грн., з них на будівництво – 116.5 млн. грн.

Динаміка виконання робіт із капітальних вкладень у 2001 та 2002 роках

Упродовж 2002 року за рахунок освоєних коштів було завершено будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення 24 об'єктів та введено в дію основних фондів на загальну суму 183.1 млн. грн. Після завершення реконструкції було введено в експлуатацію адміністративні будинки управління Національного банку України в Івано-Франківській, Полтавській, Рівненській, Луганській (перша черга) областях, комплекс будівель управління Національного банку України в Чернівецькій області.

Завершено реконструкцію і введено в експлуатацію навчальний корпус та гуртожиток Львівського банківського інституту, спортивну споруду, технічні приміщення та теплові мережі гуртожитку № 1 Української академії банківської справи в м. Суми, навчально-лабораторний корпус Харківської філії Української академії банківської справи, серверне приміщення Черкаської філії Української академії банківської справи. Введено в експлуатацію комплексні автоматизовані системи безпеки в адміністративних будинках управління Національного банку України у Волинській та Закарпатській областях, систему тепlopостачання Навчального центру Національного банку України в м. Києві та систему резервного гарячого водopостачання у Гостьовому домі в м. Києві.

У 2002 році тривало будівництво обчислювального центру в м. Донецьку, реконструкція будинків Управління Національного банку України в Автономній республіці Крим, Львівській, Тернопільській, Дніпропетровській областях та виробничої бази Національного банку України з перевезення цінних вантажів на станції Київ-Пасажирський і адміністративного будинку Національного банку України в м. Києві по вул. Інститутській, 11-б.

Упродовж звітного року також виконувалися роботи з удосконалення комплексної системи безпеки установ банку, технічного переозброєння та модернізації.

**Голова
Національного банку України**

30.04.2003 р.

С.Л.Тігіпко

КАЛЕНДАР ОСНОВНИХ ПОДІЙ, ЩО ВІДБУЛИСЬ У 2002 РОЦІ

- Січень**
- Затвердження Тимчасового положення про порядок надання банками інформації про значні та/або сумнівні операції.
  - Затвердження Положення про порядок подання до Національного банку України аудиторського звіту та висновку за результатами перевірки річної фінансової звітності банку.
  - Затвердження Положення про порядок створення дочірнього банку, філії і представництва українського банку на території інших держав, особливості їх закриття та здійснення нагляду.
  - Затвердження змін до Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень.
  - Затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання та закриття поточних рахунків виборчих фондів і про внесення змін до Інструкції про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті.
  - Затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні.
- Лютий**
- Затвердження положення про депозитарну діяльність Національного банку України.
  - Схвалення Положення про порядок формування резервів Національного банку України на покриття фінансових ризиків, пов'язаних із виконанням його функцій.
  - Зниження диференційованих ставок нормативів обов'язкового резервування залежно від строку та виду залучених коштів у національній валюті (від 6 до 2%).
  - Введення в обіг пам'ятної монети "Іван Сірко" номіналом 10 грн. (срібло).
  - Затвердження Положення про механізми рефінансування банків України.
  - Затвердження змін до Інструкції про складання річної фінансової звітності Національного банку України.
- Березень**
- Зниження облікової ставки Національного банку України з 12 до 11.5% річних.
  - Введення в обіг ювілейної монети "Микола Лисенко" номіналом 2 грн. (нейзильбер).
- Квітень**
- Зниження облікової ставки Національного банку України з 11.5 до 10% річних.
  - Зниження диференційованих ставок нормативів обов'язкового резервування залежно від строку та виду залучених коштів у національній валюті (від 6 до 0%).
  - Внесення змін до Інструкції № 1 з організації емісійно-касової роботи в установах банків України.
  - Затвердження порядку погодження територіальними управліннями Національного банку України статутів або змін до статутів кредитних спілок з питань кредитування та розрахунків.

- Введення в обіг пам'ятних монет "Літак АН-225 "Мрія" номіналом 20 грн. (срібло) та 5 грн. (нейзильбер).
- Схвалення методики рекомендацій з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом.
- Введення в обіг ювілейної монети "1000 років Хотину" номіналом 5 грн. (нейзильбер).
- Введення в обіг пам'ятної монети "Пилип Орлик" номіналом 10 грн. (срібло).

Травень

- Схвалення Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS.
- Внесення змін до Положення про умови зберігання, обліку та погашення приватизаційних майнових сертифікатів у паперовій формі в установах банківської системи.
- Затвердження змін до Положення про єдину інформаційну систему "Реєстр позичальників".

Червень

- Затвердження Інструкції про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових зобов'язань та податкових активів.
- Зниження облікової ставки Національного банку України з 10 до 8% річних.
- Введення в обіг ювілейної монети "Місто Ромни (Ромен) – 1100 років" номіналом 5 грн. (нейзильбер) і пам'ятної монети "Плавання" номіналом 10 грн. (срібло) та 2 грн. (нейзильбер).
- Затвердження Положення про порядок фінансування капітального будівництва, що здійснюється в системі Національного банку України.

Липень

- Затвердження Інструкції з організації роботи з цінностями в Центральному сховищі Національного банку України.
- Зниження диференційованих ставок нормативів обов'язкового резервування залежно від строку та виду залучених коштів у іноземній валюті (від 10 до 8%).
- Введення в обіг монети номіналом 1 гривня випуску 2001 року.
- Затвердження Концепції програми підготовки і сертифікації зовнішніх аудиторів банківських установ України за участю Національного банку України.
- Введення в обіг пам'ятних монет "Пугач" номіналом 10 грн. (срібло) та 2 грн. (нейзильбер).
- Затвердження Правил складання та подання Міжнародному валютному фонду звітності з міжнародної інвестиційної позиції України.

Серпень

- Затвердження Тимчасового положення про порядок кредитування (рефінансування) Національним банком України банків, які здійснюють довгострокове кредитування.
- Введення в обіг ювілейної монети "350-річчя битви під Батогом" номіналом 5 грн. (нейзильбер).
- Затвердження Положення про порядок надання небанківським фінансовим установам генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій.
- Затвердження Положення про проведення конкурсів на кращий бізнес-проект, підготовлений відповідно до вимог кредитної лінії ЄБРР для підтримки малого та середнього підприємництва.

- Затвердження Основних напрямів удосконалення чинного законодавства України у сфері банківської діяльності.

- Затвердження Положення про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

- Затвердження змін до Положення про механізми рефінансування банків України.

Вересень

- Введення в обіг ювілейних монет "Леонід Глібов" номіналом 2 грн. (нейзильбер) та "70-річчя Дніпровської ГЕС" номіналом 5 грн. (біметалева з недорогоцінних металів).

- Затвердження заходів Національного банку України у зв'язку з приєднанням України до Спеціального стандарту поширення даних МВФ.

- Затвердження Положення про депозитний сертифікат Національного банку України.

- Затвердження Положення про порядок проведення виїзних перевірок щодо дотримання банками та фінансовими установами вимог валютного законодавства України.

- Затвердження Правил бухгалтерського обліку внутрішніх розрахунків у системі Національного банку України.

Жовтень

- Введення в обіг пам'ятної монети "Святослав" номіналом 10 грн. (срібло).

- Затвердження Правил підготовки, подання, розгляду й публікування квартальних та річного бухгалтерського балансів і річної фінансової звітності Національного банку України.

- Затвердження Тимчасових правил бухгалтерського обліку з використанням платіжних карток Національної системи масових електронних платежів в установах Національного банку України.

- Внесення зміни до Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України.

- Внесення зміни до Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків – резидентів та нерезидентів у іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях.

- Внесення зміни до Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень.

Листопад

- Затвердження Положення про порядок здійснення операцій із золотовалютним резервом Національного банку України.

- Затвердження Положення про порядок здійснення операцій Національного банку України з Міжнародним валютним фондом.

- Введення в обіг пам'ятної монети "Володимир Мономах" номіналом 10 грн. (срібло).

- Затвердження Інструкції про складання проміжної (квартальної) фінансової звітності банків України.

- Схвалення проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законів України з питань відкриття та функціонування банківських рахунків".

- Затвердження Положення про порядок нарахування амортизації основних засобів, необоротних матеріальних активів і нематеріальних активів у системі Національного банку України.

- Схвалення проекту Закону України "Про внесення змін до Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю".

Грудень

- Внесення зміни до Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України.
- Затвердження Регламенту застосування Національним банком України заходів впливу.
- Введення в обіг пам'ятної монети "Собор Різдва Богородиці в Козельці" номіналом 10 грн. (срібло).
- Затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій Національного банку України з цінними паперами та інвестиціями, що не оформлені цінними паперами.
- Затвердження Положення про порядок здійснення операцій довірчого управління в банках України.
- Зниження облікової ставки Національного банку України з 8 до 7% річних.
- Затвердження Положення про порядок формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості.
- Затвердження Положення про порядок організації розроблення та виробництва грошових знаків України.
- Затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів, інших необоротних матеріальних активів установ Національного банку України.
- Затвердження Інструкції про порядок складання консолідованої фінансової звітності Національного банку України.
- Затвердження Інструкції про складання річної фінансової звітності Національного банку України.
- Затвердження Положення про порядок здійснення Національним банком України наглядових функцій щодо банків, діяльність яких пов'язана з державною таємницею.
- Затвердження змін до Положення про порядок подання до Національного банку України аудиторського звіту та висновку за результатами перевірки річної фінансової звітності банку.
- Затвердження змін до Положення про порядок реєстрації договорів, які передбачають виконання резидентами боргових зобов'язань перед нерезидентами за залученими від нерезидентів кредитами, позиками в іноземній валюті.
- Затвердження змін до Порядку ведення аналітичного обліку установами банків України.
- Затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей у системі Національного банку України.

МЕТОДОЛОГІЧНІ КОМЕНТАРІ ДО РІЧНОГО ЗВІТУ

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є одним з найважливіших макроекономічних показників, що характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів за звітний період. Визначається за трьома методами: за виробничим методом, за утвореними доходами та за використанням.

ВВП за виробничим методом визначається як різниця між випуском та проміжним споживанням або як сума валових доданих вартостей галузей економіки і податків на продукти, крім субсидій на продукти.

ВВП за утвореними доходами характеризується такими показниками: оплатою праці найманих працівників, іншими податками, пов'язаними з виробництвом, іншими субсидіями, пов'язаними з виробництвом, та валовим (чистим) прибутком.

ВВП за використанням визначається як сума витрат секторів економіки на кінцеве споживання товарів та послуг, валового нагромадження, чистого експорту товарів та послуг.

ВВП номінальний подається в поточних цінах і означає, що виробництво та безпосереднє споживання оцінюється у фактичних цінах на час виробництва.

ВВП реальний розраховується в порівнянних цінах по відношенню до означеного (базового) періоду, показує ринкову вартість виробництва в реальних цінах.

Валютна позиція банку – співвідношення (різниця) вимог та зобов'язань банку в іноземній валюті.

Валютна позиція відкрита – нерівність між вимогами та зобов'язаннями банку в іноземній валюті. Відкрита позиція є короткою у разі, якщо обсяг зобов'язань щодо проданої валюти перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог щодо купленої валюти перевищує обсяг зобов'язань. Відкрита валютна позиція несе додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

Грошова база – джерело формування грошової маси в обігу. Її регулювання відбувається внаслідок проведення Національним банком України операцій з державними цінними паперами, операцій на валютному ринку, рефінансування банків, а також зміни обсягів кредитування уряду. Зростання грошової бази підлягає контролю з метою уникнення стихійного збільшення грошей в обігу та інфляційного тиску.

До грошової бази відносяться гроші поза банками та резервні кошти банків у національній валюті на рахунку в НБУ.

Грошова маса (МЗ) – сукупність грошових коштів як у готівковій, так і безготівковій формі в національній та іноземній валюті, що перебувають в обігу на визначену дату. До агрегату МЗ включають: гроші поза банками, кошти до запитання в національній валюті, строкові кошти в національній та іноземній валюті, цінні папери власного боргу, емітовані банком, та кошти на поточних рахунках управителя з довірчого управління.

Девальвація – зниження курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Депозити – кошти в готівковій або в безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, що розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Депозити строкові – депозити, що розміщуються на визначений термін і вилучаються після попереднього повідомлення, передбаченого договором між власником вкладу і банком.

Депозити до запитання – депозити, що можуть бути вилучені вкладником або передані іншій особі частинами чи повністю в будь-який час без попереднього повідомлення.

Дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами.

Дефлятор ВВП – показник, що відображає загальну тенденцію зміни цін в економіці. Розраховується як відношення ВВП у фактичних цінах до ВВП у порівнянних цінах.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – один із показників, що характеризує рівень інфляції або зміни загального рівня цін і тарифів на товари та послуги, які купує населення для невикористаного споживання. Розрахунок ІСЦ проводиться на базі двох інформаційних потоків:

– даних про зміни цін, одержаних шляхом щомісячної реєстрації цін і тарифів на споживчому ринку;

– даних про структуру фактичних споживчих грошових витрат міського населення, отриманих за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств.

Індекс цін виробників промислової продукції – показник зміни цін у сфері промислового виробництва. Розраховується щомісячно на основі цін на продукцію (без податку на додану вартість та акцизного збору) по вибіркового колу підприємств. Базою зважування є дані про обсяг виробництва промислової продукції у вартісному вираженні.

Зведений бюджет України – сукупність показників Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

Загальна ліквідність банку – економічний норматив діяльності банку, який визначається як співвідношення загальних активів і загальних зобов'язань банку.

Конверсія ОВДП – зміна умов погашення державної позики щодо строку та (або) рівня дохідності облігацій.

Кредитна емісія – перевищення обсягу випущених Національним банком України в обіг платіжних засобів над повернутими з обігу.

Ліквідність банку – здатність банку до забезпечення своєчасного виконання грошових зобов'язань перед клієнтами-кредиторами.

Міжнародна ліквідність – здатність країни виконувати свої міжнародні зобов'язання, повертати борги.

Міжнародні резерви (резервні активи) – це зовнішні активи, які контролюються Національним банком України, визнані світовим товариством як міжнародні та призначені для міжнародних розрахунків.

До складу міжнародних резервів входять: монетарне золото (розміщене в закордонних банках та у сховищі Державної скарбниці Національного банку України), спеціальні права запозичення (СПЗ), що належать Україні (авуари в СПЗ на рахунку Національного банку України в Казначействі МВФ), резервна позиція України в Міжнародному валютному фонді та іноземна валюта, що знаходиться на балансі Національного банку України.

Золото монетарне – високочисте золото у формі монет, злитків або брусків не нижче 995 проби, що перебуває у власності або під контролем Національного банку України. Вага золота визначається в трійських унціях. Одна трійська унція дорівнює 31.103480 г.

Резервна позиція у МВФ – це вимоги держави-члена до МВФ, що визначаються на базі співвідношення активів МВФ у валюті даної держави та розміру її квоти у МВФ як різниця між квотою і авуарами МВФ в її (держави-члена) валюті за мінусом грошових авуарів Фонду, отриманих державою-членом у вигляді кредитів МВФ та залишків на рахунку МВФ № 2, що не перевищує однієї десятої відсотка від квоти держави-члена. Резервна позиція у МВФ є частиною міжнародних резервів держави-члена.

СПЗ – активи України в спеціальних правах запозичення (СПЗ), що знаходяться в Міжнародному валютному фонді і є частиною її міжнародних резервів.

Іноземна валюта включає готівку у вільно конвертованій валюті та вимоги НБУ до нерезидентів у формі короткострокових депозитів у золоті й вільно конвертованій валюті, казначейських векселів, короткострокових і довгострокових цінних паперів іноземних держав та інші вимоги, що використовуються для потреб платіжного балансу. Дані (крім золота та СПЗ) оцінюються в доларах США, виходячи із крос-курсів іноземних валют щодо долара США, розрахованих на базі офіційного курсу гривні щодо іноземних валют, встановленого Національним банком України на кінець періоду.

Миттєва ліквідність банку – економічний норматив діяльності банку, який визначається як співвідношення суми коштів на кореспондентському рахунку та в касі банку до поточних рахунків клієнтів.

Офіційний курс гривні щодо долара США – курс національної грошової одиниці – гривні, офіційно встановлений Національним банком України щодо долара США. Встановлюється на підставі котирувань валюти на валютному ринку України і визначається як середньозважений курс за операціями уповноважених банків на міжбанківському валютному ринку.

Середній за період курс гривні щодо долара США визначається: для даних за місяць – як середньозважена вартість долара США в гривнях за місяць; за квартал та за рік – як середньоарифметичне від значень за місяць.

Ревальвация – підвищення курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Рівень доларизації економіки – відношення депозитів у іноземній валюті в банківській системі до загальної суми наявної грошової маси (М3).

Рівень монетизації економіки – відношення наявної грошової маси (М3) до обсягу номінального ВВП.

Ставки процентні. Система показників за процентними ставками вміщує основні види ставок, що застосовуються в економіці України. Процентні ставки поділяються на процентні ставки Національного банку України та процентні ставки банківського сектору. Процентні ставки банківського сектору наводяться за кредитами й депозитами в національній валюті за даними статистичної звітності банків, що діють на території України.

Процентні ставки в Україні розраховуються у відсотках у річному обчисленні. Місячні показники розраховуються за схемою складного відсотка (базою зважування є дані про обсяги виданих кредитів чи залучених депозитів). Квартальні та річні значення розраховуються як середньоарифметична величина від місячних значень.

Ставки Національного банку України

Ставка облікова – монетарний інструмент, за допомогою якого Національний банк установлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів.

Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші. Встановлюється щомісяця.

Ставка рефінансування, що встановлюється під час проведення тендерів – вартість кредитних коштів Національного банку, яка визначається залежно від попиту банків на них під час проведення Національним банком тендерів. Встановлюється щомісяця.

Ставка овернайт (ломбардна) – щоденна ставка, що встановлюється Національним банком України для проведення операцій з банками з підтримання їх миттєвої ліквідності.

Ставка за розміщеними депозитними сертифікатами Національного банку України – фіксована процентна ставка на кошти, що мобілізуються Національним банком шляхом випуску свого депозитного сертифікату. Встановлюється щомісяця.

Ставки банківського сектору

Ставка за наданими кредитами та залученими депозитами банків – середньозважена ставка з урахуванням фактичних обсягів за угодами між банками та суб'єктами господарювання, фізичними особами і органами державного управління. Встановлюється щомісяця.

Ставка за наданими кредитами та залученими депозитами на міжбанківському ринку – середньозважена ставка з урахуванням фактичних обсягів за угодами між банками. Встановлюється щодня.

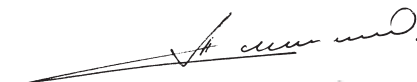
Розділ 3
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ
за 2002 рік

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
БАЛАНС на 31 грудня 2002 року

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2002	2001
Активи			
Кошти та депозити в іноземній валюті	4	23 317	14 966
Авуари в СПЗ		151	1 330
Монетарне золото		935	711
Цінні папери Уряду	5	9 042	9 343
Кредити Уряду	6	10 522	10 478
Кредити банкам та іншим позичальникам	7	879	472
Нараховані доходи	8	99	47
Внески в рахунок квоти	9	9 946	9 136
Основні засоби та нематеріальні активи	10	1 370	1 235
Інші активи	11	1 009	1 273
Усього активів		57 270	48 991
Зобов'язання			
Банкноти та монети в обігу	12	27 703	20 224
Кошти банків	13	3 264	2 989
Кошти Уряду та інших клієнтів	14	2 397	1 503
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	20	88	192
Нараховані витрати	15	46	55
Цінні папери власного боргу	16	—	1 850
Кредити отримані	17	301	321
Заборгованість перед МВФ	18	19 951	19 262
Інші зобов'язання	19	828	862
Усього зобов'язань		54 578	47 258
Власний капітал			
Статутний капітал		10	10
Фонди та інші резерви		1 487	1 357
Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів		1 129	299
Резерв переоцінки основних засобів		66	67
Усього власного капіталу		2 692	1 733
Усього пасивів		57 270	48 991

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер

В.І.Ричаківська

Баланс слід читати разом із примітками, викладеними на сторінках 95–124, які є складовою частиною фінансової звітності.

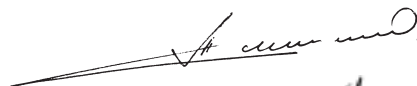

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ за 2002 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2002	2001
Процентні доходи	22	912	1 960
Процентні витрати	22	(302)	(496)
Чистий процентний прибуток	22	610	1 464
Комісійні доходи	23	142	134
Комісійні витрати	23	(24)	(13)
Чистий комісійний прибуток	23	118	121
Інші доходи	24	138	127
Усього чисті доходи		866	1 712
Витрати на утримання персоналу	25	(277)	(198)
Витрати на виготовлення банкнот, монет та іншої продукції		(147)	(145)
Адміністративно-господарські та інші витрати	26	(171)	(160)
Витрати на формування резервів	27	(11)	(367)
Прибуток до розподілу	20	260	842

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер

В.І.Ричаківська

Директор Фінансового
департаменту

О.М.Кандибка

Звіт про фінансові результати слід читати разом із примітками, викладеними на сторінках 95–124, які є складовою частиною фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ за 2002 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	2002	2001
Операційна діяльність		
Чистий прибуток за рік	260	842
Коригування для приведення суми чистого прибутку у відповідність до суми грошових надходжень від операцій:		
Амортизація	109	91
Збільшення резервів за активами	11	367
Нараховані доходи	(49)	(43)
Нараховані витрати	(8)	(42)
Інший рух коштів, що є не грошовим	20	(22)
Чистий грошовий прибуток до зміни операційних активів та зобов'язань	343	1 193
Чисте збільшення кредитів банкам та іншим позичальникам	(415)	(116)
Чисте зменшення інших активів	230	338
Чисте зменшення інших зобов'язань	(16)	(19)
Сплата прибутку до бюджету	(235)	(500)
Чистий відплив (приплив) грошових коштів від операційної діяльності	(93)	896
Інвестиційна діяльність		
Чисте збільшення строкових депозитів	(8 735)	(223)
Чисте зменшення цінних паперів Уряду	320	774
Придбання монетарного золота	(34)	(48)
Інвестиції в компанії, крім дочірніх	—	(19)
Придбання основних засобів та нематеріальних активів	(267)	(210)
Надходження від продажу основних засобів та нематеріальних активів	23	22
Чистий відплив (приплив) грошових коштів від інвестиційної діяльності	(8 693)	296

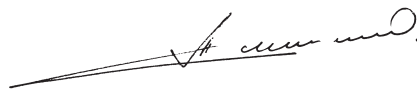
Звіт про рух грошових коштів слід читати разом із примітками, викладеними на сторінках 95–124, які є складовою частиною фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ за 2002 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	2002	2001
Фінансова діяльність			
Випуск банкнот та монет в обіг		7 479	6 860
Кредити МВФ погашені		(957)	(2 525)
Кредити МВФ отримані		—	1 993
Чиста зміна залучених строкових депозитів		48	(648)
Випуск цінних паперів власного боргу		—	1 848
Погашення цінних паперів власного боргу		(1 850)	—
Чиста зміна кредитів ЄБРР		(20)	(115)
Інші кредити погашені		—	(6)
Чистий приплив грошових коштів від фінансової діяльності		4 700	7 407
Вплив зміни курсів іноземних валют на грошові кошти та їх еквіваленти		237	(358)
Чисте зменшення (збільшення) у грошових коштах та їх еквівалентах		(3 849)	8 241
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок року		10 988	2 747
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець року	21	7 139	10 988

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер

В.І.Ричаківська

Звіт про рух грошових коштів слід читати разом із примітками, викладеними на сторінках 95–124, які є складовою частиною фінансової звітності.

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ за 2002 рік

(у мільйонах гривень)

Найменування статті	Примітки	Статутний капітал	Фонди та інші резерви	Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів	Резерв переоцінки основних засобів	Усього власного капіталу
Залишок на 31 грудня 2000 року		5	1 212	425	67	1 709
Переоцінка іноземної валюти та банківських металів		—	—	(126)	—	(126)
Внески в статутний капітал		5	(5)	—	—	—
Чистий прибуток		—	842	—	—	842
Перерахування до бюджету	20	—	(692)	—	—	(692)
Залишок на 31 грудня 2001 року		10	1 357	299	67	1 733
Переоцінка іноземної валюти та банківських металів		—	—	830	—	830
Чистий прибуток		—	260	—	—	260
Реалізована переоцінка основних засобів		—	1	—	(1)	—
Перерахування до бюджету	20	—	(131)	—	—	(131)
Залишок на 31 грудня 2002 року		10	1 487	1 129	66	2 692

Голова

С.Л.Тігіпко

Головний бухгалтер

В.І.Ричаківська

Директор Фінансового департаменту

О.М.Кандибка

Звіт про рух грошових коштів слід читати разом із примітками, викладеними на сторінках 95–124, які є складовою частиною фінансової звітності.

ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1. ОСНОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Національний банк України є у 100% власності держави.

Національний банк України (далі – Національний банк) є центральним банком України і здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України "Про Національний банк України" та інших законодавчих актів України. Згідно з Конституцією України та Законом України "Про Національний банк України" основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також у межах своїх повноважень ціновій стабільності.

Крім того, відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк виконує інші функції, спрямовані на забезпечення виконання зазначених вище основних завдань, а саме:

відповідно до затверджених Радою Національного банку основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;

монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує її обіг;

є кредитором останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування;

встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;

організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;

визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками;

веде рахунки Державного казначейства України;

визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;

здійснює банківське регулювання та нагляд;

веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законодавством України випадках;

складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;

представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, у яких співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;

забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів і здійснення операцій з ними та банківськими металами;

організовує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей;

бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законодавством України.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк

надає кредити банкам для підтримки ліквідності, здійснює дисконтні операції з векселями і чеками, купує та продає цінні папери та валютні цінності, банківські метали, дорогоцінні метали і каміння, здійснює депозитні операції, надає гарантії та поруки, виконує операції з обслуговування державного боргу, веде рахунки міжнародних організацій, відкриває рахунки в інших банках та здійснює інші операції.

Національний банк має 25 територіальних управлінь на території України. Крім того, до складу Національного банку входять Центральне сховище, Державна скарбниця, Група управління проектами міжнародних кредитних ліній, Центральна розрахункова палата, Банкнотно-монетний двір, Фабрика банкнотного паперу, банківські навчальні заклади. Центральний офіс Національного банку розташований за адресою: Україна, 01009 м. Київ, вул. Інститутська, 9. Кількість працівників Національного банку на 31 грудня 2002 року становила 11 928 осіб (2001 рік – 11 832 особи).

2. ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА

Облікова політика Національного банку визначається відповідно до Законів України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", "Про Національний банк України", базується на вимогах Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та нормативно-правових актів Національного банку, за винятком тих випадків, за яких Національний банк застосовував власні методики бухгалтерського обліку з метою дотримання вимог законодавства України та врахування функцій Національного банку як центрального банку країни. Основні відмінності між обліковою політикою, що застосовується, та МСФЗ такі:

прибутки та збитки від переоцінки іноземної валюти та банківських металів відносяться безпосередньо до резерву переоцінки у розділі власного капіталу банку і не враховуються при визначенні фінансового результату діяльності Національного банку;

резерви під кредити, надані Уряду, створюються відповідно до вимог законодавства України. Проте балансова вартість кредитів, наданих Уряду, з вирахуванням цих резервів може не відповідати сумі очікуваного відшкодування;

інвестиції в компанії, крім дочірніх, обліковуються за первісною вартістю з вирахуванням створених резервів на відшкодування можливих втрат;

основні засоби відображаються за первісною вартістю з урахуванням переоцінки та накопиченого зносу;

до 1 січня 2001 року Україна вважалася країною з гіперінфляційною економікою. Відповідно до міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (далі – МСБО) 29 "Фінансова звітність в умовах гіперінфляції" ті немонетарні статті, що виникли в умовах гіперінфляції, повинні трансформуватися відповідно до купівельної спроможності національної валюти за станом на кінець попереднього звітного періоду. До фінансової звітності Національного банку не вносилися коригування для відображення зміни купівельної спроможності гривні, як того вимагає МСБО 29;

МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" не застосовується.

Бухгалтерський облік у Національному банку ведеться в національній валюті України – гривні. Усі операції відображаються за рахунками бухгалтерського обліку згідно з правилами, установлені Національним банком відповідно до їх економічного змісту.

Фінансова звітність Національного банку складається в мільйонах гривень. Балансові та позабалансові статті відображені за станом на кінець дня 31 грудня 2002 року (далі – на 31 грудня 2002 року).

Облікові принципи

Формування фінансової звітності здійснюється відповідно до облікового принципу історичної вартості, за винятком переоцінки деяких видів основних засобів.

Дата відображення операцій

Операції відображаються в бухгалтерському обліку на дату проведення операції, тобто в день виникнення прав (активів) або зобов'язань, незалежно від руху коштів.

Консолідація

Звітність дочірніх установ повністю консолідується.

Дочірніми установами Національного банку є Українська академія банківської справи (м. Суми) та Львівський банківський інститут, які перебувають у повній власності Національного банку. Консолідація дочірніх установ здійснюється починаючи з тієї дати, з якої Національний банк здобув над ними фактичний контроль, і припиняється з дати втрати контролю. Усі внутрішньосистемні операції під час консолідації вилучаються. Облікова політика дочірніх установ відповідає обліковій політиці Національного банку.

Іноземна валюта

Монетарні активи та зобов'язання в іноземній валюті відображаються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату складання балансу.

Немонетарні активи та зобов'язання в іноземній валюті відображаються за історичною вартістю (за офіційним курсом на дату здійснення операції). До немонетарних активів та зобов'язань в іноземній валюті належать:

інвестиції в іноземній валюті в компанії, крім дочірніх;

дебіторська заборгованість з придбання основних засобів та нематеріальних активів;

кредиторська заборгованість з продажу основних засобів та нематеріальних активів.

Результати переоцінки монетарних активів та зобов'язань в іноземній валюті у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Основні офіційні курси гривні до іноземних валют, за якими відображені монетарні статті балансу, були такими:

	31 грудня 2002 року (гривні)	31 грудня 2001 року (гривні)
1 долар США	5,332400	5,298500
1 СПЗ	7,249521	6,658784
1 євро	5,532898	4,669568

Операції з МВФ

Національний банк виконує функції депозитарію і фіскального агента у відносинах України з Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ). Усі суми вимог держави до МВФ та зобов'язань перед МВФ відображаються у фінансовій звітності Національного банку. Сума відповідних активів включає авуари в спеціальних правах запозичення (далі – СПЗ) та внески в рахунок квоти. Сума відповідних зобов'язань включає цінні папери, випущені на користь МВФ Міністерством фінансів України та Національним банком від імені Уряду України, а також кошти на рахунках МВФ № 1 та № 2.

Результати переоцінки активів і зобов'язань, пов'язаних з членством в МВФ, які виникають у зв'язку із зміною курсу гривні щодо СПЗ, включаються до статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал".

Доходи, отримані за авуарами в СПЗ, відображаються як процентні доходи, а кошти, сплачені за користування кредитами МВФ, відображаються як процентні та комісійні витрати у звіті про фінансові результати.

Монетарне золото

Монетарне золото – це запаси золотих зливків світового стандарту, що зберігаються у Державній скарбниці Національного банку. Монетарне золото обліковується за вагою в тройських унціях і оцінюється за офіційним (обліковим) курсом Національного банку на дату складання балансу. Курс Національного банку розраховується на підставі фіксингу Лондонської біржі дорогоцінних металів у доларах США; вартість у доларах США перераховується в гривні за офіційним курсом гривні до долара США.

Золото, яке розміщене в іноземних банках і за яким нараховуються проценти, включається до складу коштів та депозитів в іноземній валюті.

Офіційний курс гривні до золота на 31 грудня 2002 року становив 1 857,275 гривні за 1 тройську унцію золота (на 31 грудня 2001 року – 1 470,864 гривні за 1 тройську унцію золота).

Цінні папери Уряду

Відповідно до законодавства України Національний банк виконує обов'язки генерального агента Уряду України з розміщення та погашення облігацій внутрішньої державної позики (далі – ОВДП), а також здійснює функції депозитарію державних цінних паперів. Державні цінні папери включають облігації та векселі, випущені Міністерством фінансів України від імені Уряду України. Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк здійснює операції з державними цінними паперами тільки на вторинному ринку.

Цінні папери Уряду відображаються за первісною вартістю, з урахуванням амортизації дисконту (премії).

Дохід за цінними паперами Уряду відображається у звіті про фінансові результати за методом нарахування та нараховується рівномірно до дати погашення.

Прибутки та збитки від продажу цінних паперів включаються до звіту про фінансові результати.

Угоди про купівлю (продаж) та подальший продаж (викуп) цінних паперів

Цінні папери, придбані за угодами про подальший продаж, відображаються як кредити, надані банкам. Різниця між ціною придбання та ціною подальшого продажу відображається як процентний дохід і нараховується рівномірно протягом строку дії угод.

Кошти, що отримані за угодами про продаж цінних паперів та подальший викуп, включаються до суми коштів і депозитів, що залучені від банків. Цінні папери залишаються в складі активів банку. Різниця між ціною продажу цінних паперів та ціною їх зворотного викупу відображається як процентні витрати і нараховується рівномірно протягом строку дії угод.

Кредити Уряду

Кредити, що надані Уряду в національній валюті, відображаються за основною сумою заборгованості з вирахуванням створеного резерву. Кредити, що надані Уряду в доларах США, відображаються на дату балансу за офіційним курсом гривні до іноземних валют.

Резерви за кредитами Уряду створюються відповідно до законодавства України (примітка 6).

Законом України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20 квітня 2000 року передбачена плата за обслуговування кредитів, що надані Уряду в національній валюті, проте період, за який здійснюватиметься ця плата, не визначено. Сплата процентів за кредитами, що надані Уряду в іноземній валюті, цим Законом не передбачена.

Кредити банкам та іншим позичальникам

Кредити, надані банкам та іншим позичальникам, відображаються за основною сумою

заборгованості з вирахуванням створених резервів на відшкодування можливих втрат за кредитами.

Резерв на відшкодування можливих втрат за кредитами формується на підставі оцінки перспектив погашення кредитів. Резерви створюються за заборгованістю, імовірність погашення якої викликає сумнів.

Основними факторами, що беруться до уваги під час визначення суми резервів на відшкодування можливих втрат за кредитами, є фінансовий стан позичальника, перспективи погашення заборгованості, рівень забезпечення кредиту, поточні економічні та інші умови.

Суми безнадійної заборгованості за кредитами після здійснення всіх юридичних процедур списуються за рахунок створених резервів. Повернення раніше списаних сум заборгованості відображається як дохід шляхом зменшення витрат на формування резервів. Загальна сума збільшення або зменшення резерву за рік включається до звіту про фінансові результати.

Інші зобов'язання, пов'язані з кредитуванням

Під час звичайної діяльності Національний банк бере на себе зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, включаючи зобов'язання щодо надання кредитів, акредитиви та гарантії, які обліковуються за позабалансовими рахунками.

Основні засоби та нематеріальні активи

Основні засоби та нематеріальні активи відображаються в обліку за первісною вартістю з урахуванням переоцінки та накопиченого зносу. Суми переоцінки відображаються в статті "Резерв переоцінки основних засобів" у розділі "Власний капітал".

Незавершене будівництво в обліку відображається за первісною вартістю.

Амортизація

Нарахування амортизації основних засобів та нематеріальних активів здійснюється після введення їх в експлуатацію із застосуванням прямолінійного методу.

Класифікація основних засобів та нематеріальних активів для нарахування амортизації у системі Національного банку:

нематеріальні активи	4–8 років;
будівлі, споруди та передавальні пристрої	20–50 років;
транспортні засоби, машини та обладнання, інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4–28 років;
інші основні засоби	3–30 років.

Прибутки та збитки від вибуття основних засобів та нематеріальних активів визначаються як різниця між виручкою від їх реалізації і балансовою вартістю та відображаються у звіті про фінансові результати.

Витрати, що пов'язані з поліпшенням активів, що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, капіталізуються. Витрати на ремонт і технічне обслуговування відносяться на витрати в міру їх здійснення.

Інвестиції в компанії, крім дочірніх

Інвестиції в компанії, крім дочірніх, відображаються за первісною вартістю з вирахуванням резервів на відшкодування можливих втрат та включаються до статті "Інші активи".

Банківські та дорогоцінні метали

Банківські метали – це зливки срібла, платини та паладію, що зберігаються у Державній скарбниці Національного банку. Банківські метали обліковуються за вагою в тройських унціях і оцінюються за офіційним (обліковим) курсом Національного банку. Курс

Національного банку розраховується за ціною Лондонської біржі дорогоцінних металів у доларах США; вартість у доларах США перераховується в гривні за офіційним курсом гривні до долара США.

Офіційні курси гривні до банківських металів, за якими банківські метали відображені в балансі:

	31 грудня 2002 року (гривні)	31 грудня 2001 року (гривні)
1 тройська унція срібла	24,902	23,843
1 тройська унція платини	3 167,446	2 527,385
1 тройська унція паладію	1 253,114	2 310,146

Банківські метали, розміщені на депозитних рахунках в іноземних банках, включаються до статті "Кошти та депозити в іноземній валюті".

Дорогоцінні метали обліковуються за вартістю придбання. Вони включають брухт золота та інших металів і зливки, які не відповідають визначеним стандартам.

Банківські та дорогоцінні метали включаються до статті "Інші активи".

Банкноти та монети в обігу

Національний банк монополярно здійснює емісію банкнот і монет національної валюти та організовує їх обіг. Номінальна вартість випущених в обіг банкнот і монет є зобов'язаннями Національного банку.

Визнання доходів та витрат

Доходи та витрати відображаються у звіті про фінансові результати за методом нарахування.

У разі визнання доходів сумнівними їх нарахування призупиняється. Під сумнівні нараховані доходи створюються резерви.

Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів

Прибутки та збитки від переоцінки монетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку із змінами курсу гривні до іноземних валют та банківських металів ураховуються в статті "Резерв переоцінки іноземної валюти та банківських металів" у розділі "Власний капітал" і не включаються до звіту про фінансові результати.

Витрати на пенсійне забезпечення

Національний банк проводить перерахування зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування і на обов'язкове державне соціальне страхування.

Витрати на виготовлення грошей

Національний банк здійснює виготовлення банкнот і монет національної валюти (у тому числі пам'ятних і ювілейних монет з дорогоцінних і недорогоцінних металів). Витрати на виготовлення банкнот і монет (окрім пам'ятних і ювілейних) відображаються за рахунками витрат Національного банку в міру передавання банкнот і монет до резервних фондів Національного банку.

Вартість виготовлених пам'ятних і ювілейних монет визнається активом у балансі Національного банку та списується на витрати в міру реалізації цих монет.

Грошові кошти та їх еквіваленти

Для цілей звітування про рух грошових коштів та з метою відображення змін у ліквідності як в іноземній, так і в національній валюті до грошових коштів та їх еквівалентів включаються фінансові активи до запитання та терміном погашення до трьох місяців і

зобов'язання до запитання. Суми, що стосуються коштів, використання яких обмежено, виключаються з грошових коштів та їх еквівалентів.

Взаємні заліки

Взаємозалік фінансових активів та зобов'язань, з подальшим включенням до балансу лише їх чистої суми, може здійснюватися лише у разі наявності юридично визначеного права взаємозаліку визнаних сум, якщо є намір провести розрахунок на основі чистої суми або одночасно реалізувати актив та виконати зобов'язання.

Порівняльна інформація

Для забезпечення відповідності з поточним роком порівняльні суми були рекласифіковані, а саме:

суми кредитів Європейського банку реконструкції та розвитку, які отримані (погашені), в звіті про рух грошових коштів зазначено окремою статтею у фінансовій діяльності (у 2001 році – в операційній діяльності як різниця між кредитами, отриманими від ЄБРР і наданими банкам та іншим позичальникам за рахунок цих коштів).

3. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФІНАНСОВУ ЗВІТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ

В економіці України до цього часу спостерігаються явища, характерні для ринкової економіки перехідного періоду. Це, окрім інших, наявність валюти, що не є конвертованою за межами країни, а також низька ліквідність державного та приватного ринків боргових зобов'язань та капіталу. Крім цього, на фінансовий стан банків України значний вплив мають коливання валютних курсів та зміни економічних умов. Ефективна діяльність банків, що функціонують в Україні, залежить від подальшого вдосконалення законодавства з питань банкрутства, процедур реєстрації банків та реалізації застави, а також усунення інших недоліків законодавчого та фіскального характеру.

У 2002 році в Україні продовжувались тенденції економічного зростання, започатковані у минулих роках. Розвиток економіки України створив умови для зростання попиту на гроші, зниження ставок за кредитами, підвищення довіри суб'єктів господарювання і населення до банківської системи.

У 2002 році темпи зростання валового внутрішнього продукту дещо уповільнилися і становили 4,8% (у 2001 році – 9,2%). Протягом 2002 року валюта України залишалася стабільною. Офіційний курс гривні до долара США знизився з 5,2985 гривні за один долар США на 31 грудня 2001 року до 5,3324 гривні за один долар США на 31 грудня 2002 року. Для 2002 року було характерне значне зростання золотовалютного резерву з 3,1 мільярда доларів США на 31 грудня 2001 року до 4,4 мільярда доларів США на 31 грудня 2002 року. Крім того, у 2002 році вперше було зафіксовано дефляцію у розмірі 0,6%, яка була обумовлена виключно зниженням цін на продовольчі товари. Одночасно ціни на непродовольчі товари та послуги характеризувалися слабоінфляційною динамікою. Облікова ставка Національного банку зменшилася з 12,5% річних на 31 грудня 2001 року до 7% річних на 31 грудня 2002 року.

Перспективи майбутньої економічної стабільності в Україні залежать від ефективності економічних заходів, яких вживає Уряд, та інших факторів, включаючи законодавчі, політичні та регулятивні зміни.

У 2002 році Уряд України обслуговував боргові цінні папери, які є у власності Національного банку.

Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" від 20 квітня 2000 року погашення кредитів, наданих Урядом в іноземній валюті, повинно було розпочатись у 2002 році. Проте у державному бюджеті України коштів, необхідних для погашення кредитів, наданих Урядом,

не передбачалося. Відповідно погашення кредитів не відбувалося. Закон України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" також не передбачає погашення кредитів Уряду.

У таблиці зазначені суми балансових та позабалансових статей, пов'язаних із заборгованістю Уряду.

	Примітки	2002	2001
Цінні папери Уряду	5	9 042	9 343
Кредити Уряду	6	10 522	10 478
Гарантії, надані від імені Уряду	33	1 340	1 131

Інформація щодо справедливої вартості заборгованості Уряду наведена у примітці 34.

Фінансова звітність відображає поточну оцінку керівництва Національного банку щодо впливу загальноекономічної ситуації на операції та фінансовий стан Національного банку. Майбутні умови здійснення діяльності Національного банку можуть відрізнитися від поточних оцінок, що може суттєво вплинути на операції та фінансовий стан Національного банку.

4. КОШТИ ТА ДЕПОЗИТИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Кошти та депозити в іноземній валюті на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Готівкова іноземна валюта	17	18
Кошти до запитання:		
у банках країн ОЕСР	896	1 048
у банках-резидентах	4	1
Строкові депозити у банках країн ОЕСР:		
в іноземній валюті	21 399	13 225
у золоті	473	284
у банківських металах	528	390
Усього коштів та депозитів в іноземній валюті	23 317	14 966

До суми коштів до запитання у банках країн ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) включені залишки за рахунками спеціального призначення загальною сумою 38 мільйонів гривень (2001 рік – 51 мільйон гривень), які ведуться Національним банком у рамках кредитних ліній, отриманих від міжнародних фінансових установ (примітка 17), та за дорученням інших фінансових установ. Використання цих коштів регулюється умовами кредитних угод з міжнародними фінансовими установами.

Строкові депозити в банківських металах включають депозити у платині та паладії. За цими депозитами та депозитами у золоті Національний банк отримує проценти в доларах США.

5. ЦІННІ ПАПЕРИ УРЯДУ

Цінні папери Уряду на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Боргові цінні папери Уряду в національній валюті:		
процентні облігації внутрішньої державної позики 2000 року	8 500	8 809
векселі Державного казначейства України	395	395
Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті:		
облігації зовнішньої державної позики 1995 року	26	25
облігації зовнішньої державної позики 2000 року	121	114
Усього цінних паперів Уряду	9 042	9 343

Цінні папери Уряду – це цінні папери, які випущені Міністерством фінансів України та відповідно гарантовані Урядом України.

Боргові цінні папери Уряду в національній валюті

Боргові цінні папери Уряду в національній валюті включають:

1. Процентні облігації внутрішньої державної позики (далі – ПОВДП), які були отримані Національним банком у результаті проведеної в жовтні 2000 року реструктуризації строкової та простроченої заборгованості за цінними паперами Уряду 1998–2000 років випуску. ПОВДП мають номінальну вартість 1000 гривень кожна. Процентні ставки встановлюються Міністерством фінансів України щорічно відповідно до основних умов випуску ПОВДП 2000 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2000 року № 1455, на підставі прогнозного рівня інфляції на поточний рік, скоригованого на співвідношення між прогнозованим та фактичним рівнем інфляції за попередній рік. Процент за ПОВДП сплачується щомісяця. Сплата купона за ними протягом 2002 року здійснювалася за відсотковою ставкою у розмірі 0,422% (2001 рік – 1,318%) на місяць. ПОВДП підлягають погашенню у 2002–2010 роках. Протягом 2002 року Міністерство фінансів України своєчасно та в повному обсязі виконало свої зобов'язання перед Національним банком щодо погашення ПОВДП та сплати відсотків за ними. Національний банк у 2002 році отримав кошти в рахунок погашення ПОВДП за їх номінальною вартістю на загальну суму 711 мільйонів гривень. Протягом 2002 року також здійснювалися операції з купівлі-продажу ПОВДП на вторинному ринку.

2. Прості векселі Державного казначейства України, які були отримані у вересні 2000 року від Міністерства фінансів України у процесі реструктуризації нарахованих доходів за облігаціями внутрішніх державних позик, що підлягали отриманню в 2000–2004 роках. Загальна номінальна вартість цих векселів становить 395 мільйонів гривень з датами погашення у 2009–2010 роках. Векселі загальною сумою 196 мільйонів гривень погашатимуться у жовтні – листопаді 2009 року, решта в сумі 199 мільйонів гривень – у кінці 2010 року.

Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті

Боргові цінні папери Уряду в іноземній валюті включають:

1. Облігації зовнішньої державної позики (далі – ОЗДП) 1995 року, номіновані в доларах США. Ці облігації були випущені Міністерством фінансів України від імені Уряду України на користь російського акціонерного товариства "Газпром" у 1995 році. Облігації були придбані в 2000 році в українського банку. Номінальна вартість облігацій становить 5000 доларів США кожна. За цими облігаціями сплачується купон у розмірі 8,5% річних. Погашення облігацій відбудеться у вересні 2003 року.

2. Облігації зовнішньої державної позики 2000 року, номіновані в євро. Відповідно до

постанови Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2000 року № 360 облігації зовнішньої державної позики 1995 року, номіновані в доларах США з купонним доходом 8,5% річних, утримувачем яких був Національний банк, були замінені на облігації, номіновані в євро, з купонним доходом 10% річних. Нові цінні папери мають номінальну вартість 1000 євро кожна та підлягають погашенню у березні 2007 року, купон за ними сплачується щокварталу, починаючи з 15 червня 2000 року.

6. КРЕДИТИ УРЯДУ

Кредити Уряду на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Кредити, надані в національній валюті:		
1992	18	18
1993	111	111
1994	1 321	1 321
1995	1 694	1 694
1996	424	424
Усього кредитів у національній валюті	3 568	3 568
Кредити, надані в іноземній валюті:		
1995	3 711	3 688
1996	2 602	2 585
Усього кредитів в іноземній валюті	6 313	6 273
Нараховані доходи за кредитами Уряду в іноземній валюті	710	706
Резерв під заборгованість за кредитами Уряду	(69)	(69)
Усього кредитів Уряду	10 522	10 478

Кредити в національній та іноземній валюті надавалися Національним банком у 1992–1996 роках для фінансування дефіциту Державного бюджету.

Заборгованість за кредитами, наданими Урядом в національній валюті у 1992–1993 роках у сумі 129 мільйонів гривень, було віднесено до внутрішнього державного боргу за рішеннями Верховної Ради України та Президента України.

20 квітня 2000 року було прийнято Закон України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України". Відповідно до цього Закону заборгованість за кредитами в національній валюті, які надавалися у 1994–1996 роках у сумі 3 439 мільйонів гривень, заборгованість за кредитами, наданими в іноземній валюті в сумі 1 184 мільйони доларів США (6 313 мільйонів гривень), та нараховані доходи за кредитами в іноземній валюті в сумі 133 мільйони доларів США (710 мільйонів гривень) було реструктуризовано та віднесено на внутрішній державний борг.

Сума внутрішнього державного боргу України в національній валюті за кредитами, наданими в 1994–1996 роках, підлягатиме погашенню щокварталу рівними частинами із здійсненням плати на рівні 5% річних за її обслуговування, починаючи з 2010 року до 2035 року. Проте в Законі чітко не визначено період, за який сплачуватимуться відсотки. У зв'язку з цим процентні доходи за кредитами, що надані Урядом в національній валюті, у звіті про фінансові результати не визнавалися.

Сума внутрішнього державного боргу Уряду України в доларах США повинна була погашатися щокварталу рівними частинами, починаючи з 2002 року до 2009 року. Проте Законом України "Про Державний бюджет України на 2002 рік" було призупинено здійснення платежів для погашення суми внутрішнього державного боргу в іноземній валюті, починаючи з 2002 року. Законом України "Про реструктуризацію боргових

зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" сплата відсотків за цими кредитами не передбачена, у зв'язку з чим процентні доходи у звіті про фінансові результати також не визнавалися.

Нараховані проценти за кредитами Уряду в іноземній валюті в сумі 133 мільйони доларів США (710 мільйонів гривень), що визнані внутрішнім державним боргом, відображені в балансі як доходи майбутніх періодів (примітка 19) та визнаватимуться у звіті про фінансові результати одночасно з погашенням внутрішнього державного боргу.

Відповідно до Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" у 2000 році Національний банк створив резерв у розмірі 2% від суми боргу за кредитами, наданими Урядом в національній валюті в 1994–1996 роках. Починаючи з 2001 року Законами України "Про Державний бюджет України" дію статті про створення резервів Закону України "Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України" було призупинено. У зв'язку з цим резерви не створювались.

Створення резервів під кредити, надані Урядом в іноземній валюті, законодавством України не передбачено.

7. КРЕДИТИ БАНКАМ ТА ІНШИМ ПОЗИЧАЛЬНИКАМ

Кредити банкам та іншим позичальникам за видами заборгованості на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Поточні кредити	930	520
Пролонговані кредити	101	24
Прострочені кредити	479	552
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам	(631)	(624)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	879	472

За простроченими кредитами процентні доходи не нараховувались.

Кредити банкам та іншим позичальникам за цільовим призначенням на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Кредити, надані банкам для підтримки їх ліквідності	910	562
Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримки малих та середніх підприємств (МСП) за рахунок коштів, отриманих від ЄБРР	421	363
Інші	179	171
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам	(631)	(624)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	879	472

У сумі резерву під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам відбулися такі зміни:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам на початок року	624	305
Відрахування в резерв	7	328
Списання активу за рахунок резерву	—	(9)
Резерв під заборгованість за кредитами банкам та іншим позичальникам на кінець року	631	624

До суми відрахувань в резерви за 2001 рік (328 мільйонів гривень) включено резерви під заборгованість за кредитами у сумі 316 мільйонів гривень, які мали бути сформовані в попередні роки.

8. НАРАХОВАНІ ДОХОДИ

Нараховані доходи на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Нараховані доходи за коштами та депозитами в іноземній валюті	90	18
Нараховані доходи за цінними паперами Уряду	1	9
Нараховані доходи за кредитами банкам та іншим позичальникам	111	125
Інші нараховані доходи	6	5
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами	(109)	(110)
Усього нарахованих доходів	99	47

У сумі резерву під заборгованість за нарахованими доходами відбулися такі зміни:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами на початок року	110	75
Відрахування в резерв	(1)	36
Списання активу за рахунок резерву	—	(1)
Резерв під заборгованість за нарахованими доходами на кінець року	109	110

9. ВНЕСКИ В РАХУНОК КВОТИ

Сума квоти – це внесок України як члена Міжнародного валютного фонду. Величина квоти залежить від економічного розвитку країни і визначається Радою директорів МВФ. Квота визначає для країни-члена кількість голосів у МВФ, ліміти доступу до фінансових ресурсів МВФ та частку в розподілі СПЗ. Основна частина квоти України була сплачена шляхом випуску безпроцентних векселів, а решта зарахована на рахунок МВФ № 1 (примітка 18). На 31 грудня 2002 року загальна сума квоти України становила 1 372 мільйони СПЗ (2001 рік – 1 372 мільйони СПЗ). Відсотки за квотою не нараховуються.

10. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ

Рух основних засобів та нематеріальних активів поданий таким чином:

(у мільйонах гривень)

	Нематеріальні активи	Будівлі, споруди та передавальні пристрої	Транспортні засоби	Машина та обладнання	Інструменти, прилади, інвентар	Інші основні засоби	Інші необоротні матеріальні активи	Незавершені вкладення в основні засоби та нематеріальні активи	Усього
Первісна вартість на 31 грудня 2001 року	26	725	46	455	94	131	—	115	1 592
Надходження	19	40	3	80	19	28	10	68	267
Передавання	—	48	—	—	—	—	—	(48)	—
Вибуття	—	(2)	(2)	(9)	(2)	(28)	—	(2)	(45)
Первісна вартість на 31 грудня 2002 року	45	811	47	526	111	131	10	133	1 814
Знос на 31 грудня 2001 року	8	102	25	151	30	41	—	—	357
Нарахований знос	5	18	4	45	11	22	4	—	109
Передавання	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вибуття	—	—	(1)	(8)	(1)	(12)	—	—	(22)
Знос на 31 грудня 2002 року	13	120	28	188	40	51	4	—	444
Чиста балансова вартість на 31 грудня 2001 року	18	623	21	304	64	90	—	115	1 235
Чиста балансова вартість на 31 грудня 2002 року	32	691	19	338	71	80	6	133	1 370

11. ІНШІ АКТИВИ

Інші активи на 31 грудня подані таким чином:

(у мільйонах гривень)

	2002	2001
Довгостроковий депозит, розміщений у банку-резиденті	392	591
Банківські метали	205	193
Інвестиції в компанії, крім дочірніх	197	231
Оборотні матеріальні активи	93	84
Дорогоцінні метали та каміння	32	37
Пам'ятні і ювілейні монети та інша нумізматична продукція	23	26
Дебіторська заборгованість	75	114
Резерв під заборгованість за іншими активами	(8)	(3)
Усього інших активів	1 009	1 273

Довгостроковий депозит, розміщений у банку-резиденті, це кошти в доларах США, які накопичилися на коррахунку Національного банку в державному банку за 1994–1995 роки за рахунок викупу надходжень в іноземній валюті на користь резидентів, які підлягали обов'язковому продажу. У 1999 році зазначені кошти були переоформлені в довгостроковий депозит, який погашається щокварталу з 2000 року до 2004 року залежно від виконання Урядом України своїх зобов'язань перед банком-резидентом згідно з тристоронньою угодою між Національним банком, банком-резидентом та Міністерством фінансів України.

Перелік компаній (крім дочірніх) включає:

Назва	Країна реєстрації	Вид компанії	Сума		Частка участі (%)	
			2002	2001	2002	2001
Чорноморський банк торгівлі та розвитку	Греція	Акціонерний банк	172	206	11,27	13,50
Німецько-Український фонд	Україна	Фінансова установа особливого виду	24	24	31,25	31,25
Міждержавний банк	Росія	Фінансова установа	1	1	20,70	20,70
Усього			197	231		

У 2002 році сума внеску до статутного фонду Чорноморського банку торгівлі та розвитку (далі – ЧБТР) зменшилася на 34 мільйони гривень у результаті викупу Міністерством фінансів України частки Національного банку в статутному фонді ЧБТР у сумі 7 мільйонів СПЗ.

Несплачена сума інвестиції у розмірі 10 мільйонів СПЗ (74 мільйони гривень) була оформлена борговим зобов'язанням на користь ЧБТР (примітка 19). Відповідно до Указу Президента від 26 лютого 2002 року № 181/2002 подальші платежі за цим зобов'язанням здійснюватимуться за рахунок коштів Державного бюджету України.

У сумі резерву під заборгованість за іншими активами відбулися такі зміни:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Резерв під заборгованість за іншими активами на початок року	3	—
Відрахування в резерв	5	3
Резерв під заборгованість за іншими активами на кінець року	8	3

12. БАНКНОТИ ТА МОНЕТИ В ОБІГУ

Готівкові кошти, що випущені в обіг, включають номінальну вартість банкнот і монет (обігових та ювілейних), випущених Національним банком після впровадження гривні у вересні 1996 року.

Банкноти і монети, що зберігаються в резервних фондах і касах Національного банку, не включаються до емісії грошей.

13. КОШТИ БАНКІВ

Кошти банків на 31 грудня подані таким чином:

	(у мільйонах гривень)	
	2002	2001
Кореспондентські рахунки:		
у гривнях	3 082	2 857
в іноземній валюті	25	23
Строкові депозити в іноземній валюті	157	109
Усього коштів банків	3 264	2 989

Кореспондентські рахунки в гривнях включають також суми обов'язкових резервів українських банків у Національному банку, проценти за якими не нараховуються.

14. КОШТИ УРЯДУ ТА ІНШИХ КЛІЄНТІВ

Кошти Уряду та інших клієнтів на 31 грудня подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Кошти бюджетів	2 162	1 362
Кошти позабюджетних фондів	24	18
Інші	211	123
Усього коштів Уряду та інших клієнтів	2 397	1 503

Національний банк обслуговує кошти Державного і місцевого бюджетів України, які консолідовані на єдиному казначейському рахунку.

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" за всіма бюджетними рахунками проценти не нараховуються.

15. НАРАХОВАНІ ВИТРАТИ

Нараховані витрати на 31 грудня подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Нараховані витрати за операціями з МВФ	44	47
Нараховані витрати за кредитами ЄБРР	2	5
Інші нараховані витрати	—	3
Усього нарахованих витрат	46	55

16. ЦІННІ ПАПЕРИ ВЛАСНОГО БОРГУ

Цінні папери власного боргу – це ощадні (депозитні) сертифікати, що емітовані Національним банком. З метою забезпечення стабільності національної валюти та необхідної ліквідності банківської системи Національний банк у 2001–2002 роках оперативно здійснював регулювання грошової маси шляхом розміщення депозитних сертифікатів. Номінальна вартість депозитного сертифіката становила 1 мільйон гривень. Процентна ставка за ощадними (депозитними) сертифікатами встановлювалася залежно від процентних ставок за кредитами та депозитами на міжбанківському ринку кредитних ресурсів.

17. КРЕДИТИ ОТРИМАНІ

Кредити отримані включають довгострокові кредити, отримані в рамках кредитних ліній ЄБРР для фінансування банків з метою підтримки малих та середніх підприємств (МСП):

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
МСП-1	88	254
МСП-2	216	70
Неамортизована частка одноразової комісії за надання кредиту	(3)	(3)
Усього кредитів отриманих	301	321

18. ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПЕРЕД МВФ

Заборгованість перед МВФ на 31 грудня подана таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Рахунки МВФ № 1 та № 2	26	24
Векселі на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти	9 920	9 112
Векселі на користь МВФ з купівлі коштів у рамках кредитування:		
програма стенд-бай	—	384
програма системної трансформації	1 356	1 798
програма розширеного фінансування	8 649	7 944
Усього заборгованості перед МВФ	19 951	19 262

Протягом 2002 року відбулося погашення кредитів МВФ за програмою стенд-бай та програмою системної трансформації на загальну суму 141 мільйон СПЗ (957 мільйонів гривень). Інші зміни відбулися за рахунок переоцінки зобов'язань перед МВФ.

До векселів включено два векселі Міністерства фінансів України на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти на загальну суму 2 741 мільйон гривень, оскільки Національний банк є агентом Уряду в розрахунках з МВФ. Зазначені векселі планується переоформити у 2003 році від імені Національного банку.

Плата за користування кредитами МВФ нараховується за плаваючою процентною ставкою.

19. ІНШІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Інші зобов'язання на 31 грудня подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Доходи майбутніх періодів за кредитами Уряду в іноземній валюті (примітка 6)	710	706
Прості векселі, що емітовані Національним банком (примітка 11)	74	112
Поточні рахунки працівників	35	18
Інші доходи майбутніх періодів	4	2
Кредиторська заборгованість	5	24
Усього інших зобов'язань	828	862

20. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПЕРЕРАХУВАННЯ ПРИБУТКУ ДО БЮДЖЕТУ ТА РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

Відповідно до Закону України "Про Національний банк України" Національний банк сплачує до Державного бюджету України суму коштів, яка визначається як різниця між прибутком та сумою відрахувань у фонди та інші резерви.

Інформація щодо розподілу прибутку подана таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Прибуток до розподілу за звітом про фінансові результати	260	842
Відрахування до фондів та інших резервів Національного банку	(129)	(150)
Перевищення доходів над витратами за підсумками поточного року, що підлягає перерахуванню до бюджету	131	692
Перерахування авансом прибутку до бюджету	(43)	(500)
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	88	192

21. ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ

Грошові кошти та їх еквіваленти на 31 грудня подані таким чином:

	Примітки	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Готівкова іноземна валюта	4	17	18
Кошти до запитання (крім коштів, використання яких є обмеженим)	4	863	1 017
Розміщені короткострокові депозити терміном погашення до трьох місяців (крім золота, банківських металів та коштів, використання яких є обмеженим)	4	11 673	13 048
Авуари в СПЗ		151	1 330
Рахунки МВФ № 1 та № 2	18	(26)	(24)
Кошти банків до запитання	13	(3 107)	(2 880)
Кошти Уряду та інших клієнтів	14	(2 397)	(1 503)
Поточні рахунки працівників	19	(35)	(18)
Усього грошових коштів та їх еквівалентів		7 139	10 988

22. ПРОЦЕНТНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ

Процентні доходи та витрати подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Процентні доходи		
Доходи за цінними паперами Уряду	429	1 433
Доходи за коштами та депозитами в іноземній валюті	417	386
Доходи за кредитами банкам та іншим позичальникам	43	101
Доходи за авуарами в СПЗ	22	36
Інші	1	4
Усього процентних доходів	912	1 960
Процентні витрати		
Витрати за операціями з МВФ	(280)	(440)
Витрати за отриманими кредитами	(10)	(19)
Витрати за коштами банків	(5)	(20)
Витрати за цінними паперами власного боргу	(1)	(15)
Інші	(6)	(2)
Усього процентних витрат	(302)	(496)
Чистий процентний прибуток	610	1 464

23. КОМІСІЙНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ

Комісійні доходи та витрати подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Комісійні доходи		
Доходи за послугами служби інкасації	57	58
Доходи за послугами системи електронних платежів та електронної пошти	57	50
Доходи за операціями з розрахунково-касового обслуговування	24	25
Інші	4	1
Усього комісійних доходів	142	134
Комісійні витрати		
Витрати за операціями з МВФ	(21)	(10)
Інші	(3)	(3)
Усього комісійних витрат	(24)	(13)
Чистий комісійний прибуток	118	121

24. ІНШІ ДОХОДИ

Інші доходи подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Доходи від продажу банкнотного паперу, пам'ятних та ювілейних монет та іншої продукції	107	83
Доходи від діяльності навчальних закладів	11	8
Прибуток від продажу запасів матеріальних цінностей, основних засобів та нематеріальних активів	1	16
Інші	19	20
Усього інших доходів	138	127

25. ВИТРАТИ НА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Витрати на утримання персоналу подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Заробітна плата	136	102
Внески на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування	61	44
Матеріальна допомога та інші соціальні виплати	56	40
Інші	24	12
Усього витрат на утримання персоналу	277	198

Витрати на оплату праці, що пов'язані з виготовленням банкнотного паперу, банкнот, монет і іншої продукції, та суми відрахувань на соціальні виплати включаються до складу витрат на виготовлення цієї продукції.

26. АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ІНШІ ВИТРАТИ

Адміністративно-господарські та інші витрати подані таким чином:

	2002	(у мільйонах гривень) 2001
Амортизаційні відрахування	70	57
Експлуатаційні та господарські витрати	33	36
Витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів	29	25
Витрати на послуги та обслуговування телекомунікацій	7	7
Витрати на службові відрядження	4	3
Інші	28	32
Усього адміністративно-господарських та інших витрат	171	160

Сума амортизації за 2002 рік не включає амортизацію в сумі 39 мільйонів гривень (2001 рік – 34 мільйони гривень), що нарахована на основні засоби, які використовуються для виготовлення банкнотного паперу, банкнот, монет та іншої продукції. Ця частина амортизації включається до витрат на виготовлення банкнот, монет та іншої продукції (примітка 10).

27. ВИТРАТИ НА ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ

Витрати на формування резервів подані таким чином:

	Примітки	(у мільйонах гривень) 2002	2001
Збільшення (зменшення) резервів:			
за коштами та депозитами в іноземній валюті	4	—	(1)
за кредитами банкам та іншим позичальникам	7	7	329
за нарахованими доходами	8	(1)	36
за іншими активами	11	5	3
Усього витрат на формування резервів		11	367

28. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Основними видами фінансових ризиків, притаманних діяльності Національного банку, є кредитний, валютний, процентний ризики та ризик ліквідності, які контролюються керівництвом структурних підрозділів. Загальне управління ризиками здійснює Комітет з управління активами та пасивами (КУАП) та Управління контролю ризиків.

Кредитний ризик контролюється шляхом дотримання вимог, визначених нормативно-правовими актами Національного банку, а саме:

у сфері розміщення коштів золотовалютного резерву Національного банку:

контрагенти Національного банку за операціями з розміщення коштів золотовалютного резерву повинні мати рейтинги, встановлені міжнародними рейтинговими компаніями Fitch IBCA та Moody's, не нижчі від визначених рішенням Правління Національного банку;

розміщення коштів золотовалютного резерву Національного банку із застосуванням фінансових інструментів повинно відповідати нормативам інвестиційної структури золотовалютного резерву Національного банку, яка затверджується рішенням Правління Національного банку;

у сфері підтримки ліквідності банківської системи:

банки, які претендують на підтримку ліквідності через операції рефінансування Національного банку, повинні відповідати вимогам Положення про механізми рефінансування банків України та Тимчасового положення про порядок кредитування (рефінансування) Національним банком України банків, які здійснюють довгострокове кредитування, затверджених постановами Правління Національного банку;

у сфері надання позик за рахунок кредитних ліній ЄБРР:

банки – учасники кредитних ліній повинні відповідати вимогам, визначеним відповідними кредитними угодами між Національним банком та ЄБРР.

Валютний ризик контролюється шляхом дотримання нормативної валютної структури золотовалютного резерву Національного банку, яка визначається рішеннями Правління Національного банку, а також з урахуванням валютної позиції Національного банку.

Основним методом контролю процентного ризику є розрахунок та аналіз динаміки середньозваженої мультивалютної процентної маржі (спреду) між процентними ставками за активами та зобов'язаннями Національного банку.

Ризик ліквідності контролюється методом аналізу дисбалансу активів і зобов'язань за строками погашення (розривів фінансування) та через розрахунок достатності залишків коштів на кореспондентських рахунках на час виконання платежів за зобов'язаннями Національного банку.

Докладна оцінка вищезазначених ризиків подана в примітках 29–32.

29. КРЕДИТНИЙ РИЗИК

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав такі концентрації кредитного ризику за географічною ознакою:

	(у мільйонах гривень)				
	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	22	23 295	—	—	23 317
Авуари в СПЗ	—	—	151	—	151
Монетарне золото	935	—	—	—	935
Цінні папери Уряду	9 042	—	—	—	9 042
Кредити Уряду	10 522	—	—	—	10 522
Кредити банкам та іншим позичальникам	879	—	—	—	879
Нараховані доходи	9	90	—	—	99
Внески в рахунок квоти	—	—	9 946	—	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	1 370	—	—	—	1 370
Інші активи	835	172	—	2	1 009
Усього активів	23 614	23 557	10 097	2	57 270

На 31 грудня 2001 року Національний банк мав такі концентрації кредитного ризику за географічною ознакою:

	(у мільйонах гривень)				
	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	19	14 947	—	—	14 966
Авуари в СПЗ	—	—	1 330	—	1 330
Монетарне золото	711	—	—	—	711
Цінні папери Уряду	9 343	—	—	—	9 343
Кредити Уряду	10 478	—	—	—	10 478
Кредити банкам та іншим позичальникам	472	—	—	—	472
Нараховані доходи	29	18	—	—	47
Внески в рахунок квоти	—	—	9 136	—	9 136
Основні засоби та нематеріальні активи	1 235	—	—	—	1 235
Інші активи	1 041	212	19	1	1 273
Усього активів	23 328	15 177	10 485	1	48 991

Фінансові активи Національного банку за кредитними рейтингами контрагентів:

	На 31 грудня 2002 року		
		(у мільйонах гривень)	
	Кредитний рейтинг за Fitch IBCA	Сума	% в активах
Активи в іноземній валюті	AAA+	24 102	42,1
	AAA	2 343	4,1
	AA+/-	5 434	9,5
	A+/-	1 514	2,6
	B	7 566	13,2
	Різні	95	0,2
	Без рейтингу	312	0,5
Без кредитного ризику		1 353	2,4
Усього активів в іноземній валюті		42 719	74,6
Активи в національній валюті	B	12 393	21,6
	Без рейтингу	638	1,1
	Без кредитного ризику	1 520	2,7
Усього активів у національній валюті		14 551	25,4
Усього активів:		57 270	100

До активів з рейтингом "B" включено цінні папери та кредити Уряду.

У зв'язку з тим, що інформація за кредитними рейтингами контрагентів розкривається Національним банком вперше, дані за попередній рік не наводяться.

30. ВАЛЮТНИЙ РИЗИК

Валютний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок несприятливих змін курсу гривні до іноземних валют.

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав такі валютні позиції:

	(у мільйонах гривень)					
	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	—	11 831	—	6 646	4 840	23 317
Авуари в СПЗ	—	—	151	—	—	151
Монетарне золото	—	—	—	—	935	935
Цінні папери Уряду	8 895	26	—	121	—	9 042
Кредити Уряду	3 499	7 023	—	—	—	10 522
Кредити банкам та іншим позичальникам	568	311	—	—	—	879
Нараховані доходи	4	42	—	38	15	99
Внески в рахунок квоти	—	—	9 946	—	—	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	1 370	—	—	—	—	1 370
Інші активи	215	393	172	24	205	1 009
Усього активів	14 551	19 626	10 269	6 829	5 995	57 270
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	27 703	—	—	—	—	27 703
Кошти банків	3 082	96	—	86	—	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	1 006	1 293	—	98	—	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	88	—	—	—	—	88
Нараховані витрати	—	2	44	—	—	46
Кредити отримані	—	301	—	—	—	301
Заборгованість перед МВФ	—	—	19 951	—	—	19 951
Інші зобов'язання	43	711	74	—	—	828
Усього зобов'язань	31 922	2 403	20 069	184	—	54 578
Чиста балансова позиція	(17 371)	17 223	(9 800)	6 645	5 995	2 692
Позабалансові зобов'язання						
Гарантії	—	—	—	1 340	—	1 340
Чиста позабалансова позиція	—	—	—	1 340	—	1 340
Чиста позиція	(17 371)	17 223	(9 800)	5 305	5 995	1 352

На 31 грудня 2001 року Національний банк мав такі валютні позиції:

	(у мільйонах гривень)					
	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	—	9 857	—	2 778	2 331	14 966
Авуари в СПЗ	—	—	1 330	—	—	1 330
Монетарне золото	—	—	—	—	711	711
Цінні папери Уряду	9 204	25	—	114	—	9 343
Кредити Уряду	3 499	6 979	—	—	—	10 478
Кредити банкам та іншим позичальникам	73	399	—	—	—	472
Нараховані доходи	15	26	—	4	2	47
Внески в рахунок квоти	—	—	9 136	—	—	9 136
Основні засоби та нематеріальні активи	1 235	—	—	—	—	1 235
Інші активи	228	592	225	33	195	1 273
Усього активів	14 254	17 878	10 691	2 929	3 239	48 991
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	20 224	—	—	—	—	20 224
Кошти банків	2 857	74	—	58	—	2 989
Кошти Уряду та інших клієнтів	1 019	385	—	98	1	1 503
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	192	—	—	—	—	192
Нараховані витрати	2	6	47	—	—	55
Цінні папери власного боргу	1 850	—	—	—	—	1 850
Кредити отримані	—	321	—	—	—	321
Заборгованість перед МВФ	—	—	19 262	—	—	19 262
Інші зобов'язання	40	707	112	3	—	862
Усього зобов'язань	26 184	1 493	19 421	159	1	47 258
Чиста балансова позиція	(11 930)	16 385	(8 730)	2 770	3 238	1 733
Позабалансові зобов'язання						
Гарантії	—	7	—	1 131	—	1 138
Акредитиви	23	—	—	3	—	26
Чиста позабалансова позиція	23	7	—	1 134	—	1 164
Чиста позиція	(11 953)	16 378	(8 730)	1 636	3 238	569

Активи та зобов'язання в інших валютах в основному складаються із статей в золоті, швейцарських франках, англійських фунтах стерлінгів та банківських металах.

31. ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК

Процентний ризик – це ризик зазнати збитків у результаті несприятливих змін процентних ставок.

Під час аналізу процентного ризику не враховувались фінансові інструменти, за якими доходи не нараховуються.

Процентні ставки за кожним фінансовим інструментом розраховувались як середньозважені процентні ставки, передбачені угодами на дату складання звітності.

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав такі процентні ставки за активами та зобов'язаннями (в %):

	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Загальна середньо- зважена ставка
Активи						
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	—	1,43	—	3,03	2,61	2,13
Авуари в СПЗ	—	—	1,91	—	—	1,91
Цінні папери Уряду	—	8,5	—	10,00	—	9,73
Кредити банкам та іншим позичальникам	8,27	3,66	—	—	—	6,27
Довгостроковий депозит у банку-резиденті	—	1,73	—	—	—	1,73
Зобов'язання						
Строкові депозити банків	—	0,42	—	2,01	—	1,04
Кредити отримані	—	2,54	—	—	—	2,54
Кредити МВФ	—	—	2,45	—	—	2,45

На 31 грудня 2001 року Національний банк мав такі процентні ставки за активами та зобов'язаннями (в %):

	Гривні	Долари США	СПЗ	Євро	Інші	Загальна середньо- зважена ставка
Активи						
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	—	1,74	—	3,18	3,03	2,20
Авуари в СПЗ	—	—	2,23	—	—	2,23
Цінні папери Уряду	5,06	8,50	—	10,00	—	5,25
Кредити банкам та іншим позичальникам	15,14	5,29	—	—	—	8,72
Довгостроковий депозит у банку-резиденті	—	1,14	—	—	—	1,14
Зобов'язання						
Строкові депозити банків	—	0,92	—	2,41	—	1,45
Цінні папери власного боргу	8,00	—	—	—	—	8,00
Кредити отримані	—	4,24	—	—	—	4,24
Кредити МВФ	—	—	2,62	—	—	2,62

За плаваючою ставкою нараховуються проценти за такими статтями активів і зобов'язань: за авуарами в СПЗ процентна ставка переглядається щотижня; за цінними паперами Уряду в національній валюті процентна ставка переглядається щорічно залежно від рівня інфляції; за кредитами банкам та іншим позичальникам, наданими в рамках кредитних ліній ЄБРР, та за кредитами, отриманими від ЄБРР, проценти нараховуються за ставками LIBOR+3% та LIBOR+1% відповідно, а за кредитами МВФ процентна ставка переглядається щотижня.

32. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ

Ризик ліквідності – це ризик відсутності коштів для виконання поточних зобов'язань. Для розрахунку ризику ліквідності строки погашення активів та зобов'язань враховуються виходячи з періоду, який залишився на дату складання балансу згідно з контрактами.

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2002 року наведена в такій таблиці:

	(у мільйонах гривень)					
	До запи- тання та до 1 місяця	Від 1 до 3 місяців	Від 3 до 12 місяців	Понад 1 рік	Строк погашення невизначе- ний/просто- чений	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	4 049	9 308	9 960	—	—	23 317
Авуари в СПЗ	151	—	—	—	—	151
Монетарне золото	935	—	—	—	—	935
Цінні папери Уряду	89	177	823	7 953	—	9 042
Кредити Уряду	—	—	—	10 522	—	10 522
Кредити банкам та іншим позичальникам	303	28	178	368	2	879
Нараховані доходи	25	49	25	—	—	99
Внески в рахунок квоти	—	—	—	—	9 946	9 946
Основні засоби та нематеріальні активи	—	—	—	—	1 370	1 370
Інші активи	208	8	167	227	399	1 009
Усього активів	5 760	9 570	11 153	19 070	11 717	57 270
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	—	—	—	—	27 703	27 703
Кошти банків	3 264	—	—	—	—	3 264
Кошти Уряду та інших клієнтів	2 397	—	—	—	—	2 397
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	—	80	8	—	—	88
Нараховані витрати	—	45	1	—	—	46
Кредити отримані	—	18	18	265	—	301
Заборгованість перед МВФ	26	181	1 114	8 710	9 920	19 951
Інші зобов'язання	39	3	2	710	74	828
Усього зобов'язань	5 726	327	1 143	9 685	37 697	54 578
Чистий розрив ліквідності	34	9 243	10 010	9 385	(25 980)	2 692
Сумарний розрив ліквідності	34	9 277	19 287	28 672	2 692	—

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2001 року наведена в такій таблиці:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>					
	До запи- тання та до 1 місяця	Від 1 до 3 місяців	Від 3 до 12 місяців	Понад 1 рік	Строк погашення невизначе- ний/просто- чений	Усього
Активи						
Кошти та депозити в іноземній валюті	12 543	2 247	169	—	7	14 966
Авуари в СПЗ	1 330	—	—	—	—	1 330
Монетарне золото	711	—	—	—	—	711
Цінні папери Уряду	4	30	507	8 802	—	9 343
Кредити Уряду	—	—	—	10 478	—	10 478
Кредити банкам та іншим позичальникам	—	155	96	119	102	472
Нараховані доходи	19	8	2	8	10	47
Внески в рахунок квоти	—	—	—	—	9 136	9 136
Основні засоби та нематеріальні активи	—	—	—	—	1 235	1 235
Інші активи	222	—	157	414	480	1 273
Усього активів	14 829	2 440	931	19 821	10 970	48 991
Зобов'язання						
Банкноти та монети в обігу	—	—	—	—	20 224	20 224
Кошти банків	2 985	4	—	—	—	2 989
Кошти Уряду та інших клієнтів	1 503	—	—	—	—	1 503
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	—	192	—	—	—	192
Нараховані витрати	3	52	—	—	—	55
Цінні папери власного боргу	1 850	—	—	—	—	1 850
Кредити отримані	—	36	36	249	—	321
Заборгованість перед МВФ	24	138	771	9 217	9 112	19 262
Інші зобов'язання	31	11	2	706	112	862
Усього зобов'язань	6 396	433	809	10 172	29 448	47 258
Чистий розрив ліквідності	8 433	2 007	122	9 649	(18 478)	1 733
Сумарний розрив ліквідності	8 433	10 440	10 562	20 211	1 733	—

33. ПОЗАБАЛАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ

(а) Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням

Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, включають такі статті:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
	2002	2001
Гарантії надані	1 340	1 138
Акредитиви	—	26
Усього зобов'язань, пов'язаних з кредитуванням	1 340	1 164

Гарантії загальною сумою 242 мільйони євро (1 340 мільйонів гривень) (2001 рік – 1 131 мільйон гривень) були надані Національним банком у 1992 році для забезпечення

зобов'язань за одержаними українськими позичальниками іноземними кредитами в межах кредитної лінії, відкритої Консорціумом німецьких банків АКА згідно з Базовою угодою, укладеною між Укресімбанком і Консорціумом німецьких банків АКА. Гарантії були видані відповідно до постанови Верховної Ради України після надання відповідних гарантій Кабінетом Міністрів України.

Заборгованість за кредитами, під які були надані зазначені гарантії, було частково погашено, а частково реструктуризовано. На 31 грудня 2002 року заборгованість за реструктуризованими кредитами становить 75,3 мільйона євро (416,6 мільйона гривень), а за нереструктуризованими кредитами 9,4 мільйона євро (52,0 мільйона гривень). Решту заборгованості погашено протягом 1992–2002 років.

Резерви на відшкодування можливих втрат за гарантіями не створювались, оскільки заборгованість за зазначеними гарантіями була забезпечена гарантіями Кабінету Міністрів України.

(б) Зобов'язання з капіталовкладень

На 31 грудня 2002 року Національний банк мав зобов'язання з капіталовкладень, які стосувалися придбання, будівництва та поліпшення основних засобів, на загальну суму 36 мільйонів гривень (2001 рік – 71 мільйон гривень).

(в) Похідні фінансові інструменти

Протягом 2002 року Національний банк не здійснював операцій з похідними фінансовими інструментами, у тому числі форвардними та опціонними контрактами на купівлю та продаж іноземної валюти.

34. СПРАВЕДЛИВА ВАРТІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Справедлива вартість фінансових інструментів – це сума грошей, за яку може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті проведення операцій між сторонами, що добровільно їх здійснюють, крім випадків вимушеного їх продажу або ліквідації. Справедлива вартість найкраще підтверджується наявними ринковими цінами.

Справедливу вартість фінансових інструментів Національний банк визначає з використанням ринкової інформації (за її наявності) та відповідних методик оцінки. Проте для тлумачення ринкової інформації з метою визначення розрахункової справедливої вартості неодмінно потрібне суб'єктивне судження. Таким чином, розрахунки не завжди відповідають реальним сумах, за які Національний банк міг би реалізувати фінансові інструменти з урахуванням поточних обставин.

Національний банк визначив, що справедлива вартість певних фінансових інструментів суттєво не відрізняється від їх балансової вартості. До цих фінансових інструментів належать зобов'язання за випущеними в обіг банкнотами та монетами, рахунки до запитання та строкові депозити, кошти банків, кошти Уряду та інших клієнтів, кредити, отримані від ЄБРР, заборгованість перед МВФ та інші активи та зобов'язання, які носять договірний характер. Національний банк вважає, що балансова вартість цих фінансових активів та зобов'язань наближається до їх справедливої вартості. Вважається, що справедлива вартість грошей, випущених в обіг, дорівнює їх номінальній вартості, відображеній у фінансовій звітності.

Враховуючи той факт, що в Україні на сьогодні немає активного ринку державних цінних паперів, номінованих у національній валюті, а також не проводиться торгівля кредитами, наданими Урядом в національній валюті та в доларах США, для розрахунку справедливої вартості цих інструментів використовувалася модель, яка базується на дисконтуванні грошових потоків. Зазначена модель враховує строки погашення, процентні ставки та оціночну ставку дисконтування. Оскільки визначення ставки дисконтування є суб'єктивним, для розрахунку використовували декілька ставок

дисконтування, у результаті чого було отримано ряд значень справедливої вартості для однієї категорії активів. Для цілей дисконтування грошових потоків застосовувалися такі методики та припущення.

Справедлива вартість цінних паперів Уряду в іноземній валюті розрахована з використанням котирування на ринку українських зовнішніх боргових зобов'язань в аналогічній валюті з аналогічними строками погашення та характеристиками дохідності.

Справедлива вартість державних цінних паперів, номінованих у національній валюті, розрахована за методом дисконтування грошових потоків. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася облікова ставка Національного банку на 31 грудня 2002 року у розмірі 7% річних (у 2001 році використовувалася ставка дисконтування у розмірі 9% річних, тобто на рівні дохідності, за якою дозволялося Департаменту монетарної політики Національного банку протягом 2002 року в разі потреби продавати зазначені цінні папери).

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9% річних, а саме: середньозважена дохідність за довгостроковими державними облігаціями (з терміном погашення до 2008 року), реалізованими Міністерством фінансів України в 2002 році на аукціонах з їх первинного розміщення (в 2001 році використовувалася облікова ставка Національного банку на 31 грудня 2001 року в розмірі 12,5% річних).

Справедлива вартість кредитів, наданих Урядом в іноземній валюті (доларах США), розрахована за методом дисконтування грошових потоків. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка на рівні 4,56% (середньорічна ставка за кредитами МВФ за період 1995–1996 років), виходячи з того, що кредити Уряду надавалися протягом 1995–1996 років за рахунок кредитів МВФ. Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ринкова ставка дохідності за ОЗДП на 31 грудня 2002 року в розмірі 9,1045% (31 грудня 2001 року – 12,383%).

Справедлива вартість кредитів, наданих Урядом в національній валюті (1992–1993 роки), не розраховувалась з причини неврегульованості зазначеного питання, а саме: з причини невизначеності строків погашення зазначеної суми та плати за її обслуговування.

Справедлива вартість кредитів, наданих Урядом в національній валюті (1994–1996 роки), розрахована за методом дисконтування грошових потоків. Для визначення вищого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 5,18% річних, тобто розмір річного відсоткового доходу в 2002 році за процентними облігаціями внутрішньої державної позики, визначений Міністерством фінансів України (в 2001 році використовувалася ставка дисконтування в розмірі 8% річних, а саме: процентна ставка за ощадними (депозитними) сертифікатами, що емітовані Національним банком на звітну дату).

Для визначення нижчого значення справедливої вартості використовувалася ставка дисконтування в розмірі 9% річних, а саме: середньозважена дохідність за довгостроковими державними облігаціями (з терміном погашення до 2008 року), реалізованими Міністерством фінансів України в 2002 році на аукціонах з їх первинного розміщення (в 2001 році використовувалася ставка дисконтування в розмірі 17%, тобто ставка купона, що була встановлена для процентних облігацій внутрішньої державної позики на 2001 рік).

Справедлива вартість довгострокового депозиту, розміщеного в банку-резиденті, який включено до статті "Інші активи" (примітка 11) розрахована також методом дисконтування грошових потоків з використанням ставки дисконтування аналогічно, як і для кредитів Уряду в іноземній валюті.

Справедлива вартість кредитів, наданих банкам та іншим позичальникам, розрахована за методом дисконтування грошових потоків з використанням ринкових ставок на звітну дату.

У нижченаведеній таблиці подано балансову та розрахункову справедливу вартість фінансових активів, які не відображаються в балансі Національного банку за їх справедливою вартістю:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>					
	Балансова вартість на 31 грудня 2002 року	2002		Балансова вартість на 31 грудня 2001 року	2001	
		Розрахункова справедлива вартість			Розрахункова справедлива вартість	
		Вище значення	Нижче значення		Вище значення	Нижче значення
Цінні папери Уряду в іноземній валюті: облігації зовнішньої державної позики 2000 року, номіновані в євро	121	120	120	114	109	108
облігації зовнішньої державної позики 1995 року, номіновані в доларах США	26	27	26	25	23	23
Усього цінних паперів Уряду в іноземній валюті	147	147	146	139	132	131
Цінні папери Уряду в національній валюті: процентні облігації внутрішньої державної позики 2000 року	8 500	6 529	6 101	8 809	7 610	6 723
векселі Державного казначейства України	395	239	208	395	190	146
Усього цінних паперів Уряду в національній валюті	8 895	6 768	6 309	9 204	7 800	6 869
Кредити Уряду: в іноземній валюті	7 023	5 986	5 180	6 979	5 685	4 153
у національній валюті (1992–1993 роки)	129	не розраховувалась		129	не розраховувалась	
у національній валюті (1994–1996 роки)	3 370	2 358	1 366	3 370	1 463	454
Усього кредитів Уряду	10 522	8 344	6 546	10 478	7 148	4 607
Довгостроковий депозит, розміщений у банку-резиденті	392	378	364	591	558	506
Кредити банкам та іншим позичальникам	879	—	793	472	—	472

35. ОПЕРАЦІЇ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ

Відповідно до національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку від організацій, які перебувають під контролем держави, не вимагається розкриття інформації про операції з підприємствами, які також перебувають під контролем держави. Оскільки Національний банк перебуває під контролем держави, то ця фінансова звітність не включає розкриття операцій з пов'язаними сторонами, які також перебувають під контролем держави. Операції з іншими пов'язаними сторонами, за винятком операцій з Урядом України, які зазначені в примітці 3, а також операції з іншими організаціями, які перебувають під контролем держави, не є суттєвими для цієї фінансової звітності.

36. РОЗКРИТТЯ ЗНАЧНИХ СУМ ЗА СТАТТЯМИ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

На 31 грудня 2002 року 41% (2001 рік – 50%) у загальній сумі активів Національного банку, за винятком квоти МВФ, становить заборгованість Уряду України за наданими кредитами та цінними паперами Уряду і 30% (2001 рік – 33%) становлять кошти та депозити, розміщені в Bank for International Settlements. 62% (2001 рік – 53%) у загальній сумі зобов'язань (за винятком векселів на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти) на 31 грудня 2002 року – це банкноти та монети в обігу і 22% (2001 рік – 27%) – це зобов'язання перед МВФ.

37. ПОДІЇ, ЩО ВІДБУЛИСЯ ПІСЛЯ ЗВІТНОЇ ДАТИ

В березні 2003 року Національний банк перерахував до Державного бюджету України частину прибутку за 2002 рік у сумі 80 мільйонів гривень.

Розмір річного відсоткового доходу за процентними облігаціями внутрішньої державної позики на 2003 рік встановлений на рівні 0%.

25 квітня 2003 року
м. Київ, Україна

KPMG

вул. Михайлівська, 11

м. Київ 01001

Україна

Телефон: +380 (44) 490 5507

Факс: +380 (44) 490 5508

ВИСНОВОК НЕЗАЛЕЖНИХ АУДИТОРІВ

*Членам Ради та Правління
Національного банку України*

1. Ми провели аудит балансу Національного банку України (далі – Національний банк) за станом на 31 грудня 2002 року, а також відповідних звітів про фінансові результати, про рух грошових коштів і про власний капітал за рік, що закінчився на цю саму дату. Відповідальним за фінансову звітність, викладену на сторінках 3–51, є керівництво Національного банку. Фінансова звітність була складена відповідно до принципів облікової політики, затверджених Правлінням Національного банку згідно із Законом України "Про Національний банк України" і викладених у примітці 2 до фінансової звітності. Нашим зобов'язанням є надання висновку по цій фінансовій звітності на підставі проведеного нами аудиту.
2. Ми провели аудит відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, затверджених Міжнародною федерацією бухгалтерів. Ці стандарти вимагають від нас планування і проведення аудиту з метою отримання достатньої впевненості в тому, що фінансова звітність не містить суттєвих неточностей. Аудит включає перевірку достовірності сум і повноти розкриття інформації у фінансовій звітності на підставі тестування. Аудит також включає оцінку принципів облікової політики, що застосовуються, та основних припущень, що були зроблені керівництвом, а також загальну оцінку подання фінансової звітності. Ми вважаємо, що наш аудит забезпечує достатню підставу для формулювання нашого висновку.
3. Аудит фінансової звітності Національного банку за рік, що закінчився 31 грудня 2001 року, був проведений іншим аудитором, звіт якого від 26 квітня 2002 року містив аудиторський висновок із зауваженням щодо питання, описаного у наступному пункті.
4. У 1999 році Правління Національного банку запровадило політику створення резервів під прострочену заборгованість комерційних банків. Резерви створювалися протягом трьох років до травня 2002 року. Витрати на формування резервів, відображені у звіті про фінансові результати за рік, що закінчився 31 грудня 2001 року, становлять 367 мільйонів гривень, з яких 316 мільйонів гривень відносяться до періодів, що передували року, що закінчився на цю саму дату. Відображення резервів під заборгованість комерційних банків у відповідному періоді зменшило б вхідний залишок власного капіталу за станом на 1 січня 2001 року на 316 мільйонів гривень та збільшило б прибуток до розподілу за рік, що закінчився 31 грудня 2001 року, на 316 мільйонів гривень.

5. На нашу думку, за винятком впливу на відповідні суми коригування, як описано у пункті 4, фінансова звітність була складена вірно, в усіх суттєвих аспектах, для відображення фінансового стану Національного банку за станом на 31 грудня 2002 року та результатів його діяльності, руху грошових коштів та змін у власному капіталі за рік, що закінчився на цю саму дату, відповідно до принципів облікової політики, затверджених Правлінням Національного банку згідно із Законом України "Про Національний банк України" і викладених у примітці 2 до фінансової звітності.
6. Надаючи наш висновок без зауважень, ми звертаємо увагу на примітку 3 до фінансової звітності, де зазначено, що за станом на 31 грудня 2002 року активи Національного банку включають заборгованість з боку Уряду України на суму 19 564 мільйони гривень. Погашення цієї суми залежатиме від стану економіки України, ефективності економічних заходів, яких вживає Уряд, та інших факторів, включаючи законодавчі, регуляторні та політичні зміни.

25 квітня 2003 року
м. Київ, Україна

Аудитор

Сертифікат аудитора Б №000141

О. Денисюк

Розділ 4
ТАБЛИЧНІ МАТЕРІАЛИ

**ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО
СТАНУ УКРАЇНИ**

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Валовий внутрішній продукт	0.3	5	148	1204	5452	81519
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	91.3	90.1	85.8	77.1	87.8	90.0
Основні фонди	0.5	6	225	376	10865	843471
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	103.2	102.5	102.5	100.1	99.0	99.6
Обсяг промислової продукції	0.33	6	177	1310	5882	73321
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	95.2	93.6	92.0	72.7	88.0	94.9
Обсяг продукції сільського господарства	0.1	1.4	55	359	1697	26746
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	86.8	91.7	101.5	83.5	96.4	90.5
Виробництво товарів народного споживання ¹	0.2	2	76	445	1938	22939
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	94.9	90.6	84.1	75.0	82.2	82.2
Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)	0.05	0.9	29	228	938	12557
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	92.9	63.1	89.7	77.5	71.5	78.0
Роздрібний товарооборот	0.1	1.5	44	337	1196	17344
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	90.3	82.0	65.0	86.4	86.1	94.9

(у фактичних цінах, із 1991 по 1995 роки – трлн. укр. крб., із 1996 р. – млн. грн.)

1997	1998	1999	2000	2001	2002	Показники
93365	102593	130442	170070	204190	220556	Валовий внутрішній продукт
97.0	98.1	99.8	105.9	109.2	104.6	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
866439	823610	837446	828822	915477	...	Основні фонди
100.2	100.8	101.3	101.0	102.4	...	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
75061	82889	107537	144483	184276	171207	Обсяг промислової продукції
99.7	99.0	104.0	112.4	114.2	107.0	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
30032	32800	37240	52550	65218	64380	Обсяг продукції сільського господарства
98.1	90.2	93.1	109.8	110.2	101.9	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
22669	17538	20996	29762	33524	37933	Виробництво товарів народного споживання ¹ ,
88.1	100.0	107.2	124.5	117.7	108.4	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
12401	13958	17552	23629	32573	...	Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)
91.2	106.1	100.4	114.4	120.8	...	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
18933	19317	22151	28757	34417	39192	Роздрібний товарооборот
100.2	93.4	92.9	108.1	113.7	114.8	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %

¹ За 1991–1997 роки – у відпускних цінах, із 1998 року – у діючих цінах.

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Платні послуги населенню	0.02	0.1	4	56	370	7635
Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %	73.4	78.0	77.1	96.7	67.7	85.8
Прибуток	0.1	3	93	515	1881	14418
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	2.1 р.	23.2 р.	36.5 р.	5.5 р.	4 р.	76.7
Питома вага збиткових підприємств, %	...	9.5	8.3	11.4	22.2	43.0
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, із 1991 по 1995 роки – тис. укр. крб.	0.5	6.5	162.8	1427.7	7342.0	125.84
Темпи зростання до попереднього року, % до середньомісячної номінальної заробітної плати за попередній рік	...	13.6 р.	25.0 р.	8.8 р.	5.2 р.	171.4
до грудня попереднього року ⁴	...	...	...	4.2 р.	3.7 р.	121.8
Індекс реальної середньомісячної заробітної плати працівників, % ⁴	...	61.3	48.5	85.4	128.1	86.2
Грошові доходи населення	0.2	2	63	539	2650	40311
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	1.9 р.	11.6 р.	26.5 р.	8.6 р.	4.9 р.	152.1
Грошові витрати та заощадження населення	0.19	2	51	475	2478	38961
Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %	1.8 р.	9.9 р.	27.0 р.	9.3 р.	5.2 р.	157.2
Індекс споживчих цін, % ⁴	3.9 р.	21.0 р.	102.6 р.	5.0 р.	2.8 р.	139.7
Індекс цін виробників промислової продукції, % ⁴	2.6 р.	42.3 р.	97.7 р.	8.7 р.	2.7 р.	117.3
Рівень безробіття (на кінець періоду), %	...	0.03	0.25	0.3	0.29	1.27

Продовження

1997	1998	1999	2000	2001	2002	Показники
9279	9845	11625	15766	30517 ¹	...	Платні послуги населенню
94.9	96.2	93.8	107.7	115.2	...	Темпи зростання до попереднього року у порівнянних цінах, %
13868	3419	7427	13933 ²	18741 ²	14823 ³	Прибуток
96.2	24.7	2.2 р.	187.6	138.5	86.6	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
45.0	54.5	55.7	37.7	42.0	43	Питома вага збиткових підприємств, %
143.13	153.49	177.52	230.13	311.08	376.38	Середня номінальна заробітна плата працівників, із 1996 р. – грн.
113.7	107.2	115.7	129.6	135.2	121.0	Темпи зростання до попереднього року, % до середньомісячної номінальної заробітної плати за попередній рік
108.9	105.6	124.3	135.4	127.7	117.0	до грудня попереднього року ⁴
97.6	87.1	103.4	103.6	120.4	115.6	Індекс реальної середньомісячної заробітної плати працівників, % ⁴
50069	54379	61865	86911	109391	191946 ⁵	Грошові доходи населення
124.2	108.6	113.8	140.5	125.2	120.7	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
47933	53376	59518	83777	102835	196711 ⁶	Грошові витрати та заощадження населення
123.0	111.4	111.5	140.8	122.1	114.6	Темпи зростання до попереднього року у фактичних цінах, %
110.1	120.0	119.2	125.8	106.1	99.4	Індекс споживчих цін, % ⁴
105.0	135.3	115.7	120.8	100.9	105.7	Індекс цін виробників промислової продукції, % ⁴
2.33	3.69	4.30	4.22	3.68	3.8	Рівень безробіття (на кінець періоду), %

¹ Обсяг вироблених послуг.² Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування.³ Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, оперативні дані.⁴ Грудень до грудня попереднього року.⁵ Доходи населення.⁶ Витрати населення.

Показники	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Чисельність незайнятого населення, що знаходиться на обліку Державного центру зайнятості, тис. чол.	...	618.4	557.5	569.2	640.1	982.6
Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. чол.	...	128.0	180.9	216.0	257.7	558.5
Розмір мінімальної заробітної плати населення, на кінець періоду, із 1991 по 1995 роки – укр. крб.	...	967	13642	60000	60000	15.0
Величина прожиткового мінімуму в середньому за місяць на одну особу, із 1991 по 1995 роки – укр. крб. ¹	—	—	359	2258.7	6809.5	95.0
Експорт товарів та послуг, млн. доларів США	...	8045	7817	16641	17090	20346
Темпи зростання до попереднього року, %	...	...	97.2	2.1 р.	102.6	119.1
Імпорт товарів та послуг, млн. доларів США	...	7099	9533	18007	18280	21468
Темпи зростання до попереднього року, %	...	...	134.3	1.9 р.	101.5	117.4
Коефіцієнт обслуговування довгострокового зовнішнього боргу, % ⁴	—	—	—	11.2	8.0	6.6
Валові міжнародні резерви, тижні імпорту	—	—	—	1.9	3.2	4.9
у % до ВВП:						
Доходи Зведеного бюджету	...	24.4	33.5	43.5	38.0	37.1
Видатки Зведеного бюджету	...	38.1	38.6	52.4	44.6	41.9
Дефіцит Зведеного бюджету	...	13.8	5.1	8.9	6.6	4.9
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу	—	—	—	- 2.4	- 3.2	- 2.7

Закінчення

1997	1998	1999	2000	2001	2002	Показники
1455.2	2036.7	2475.9	2744.1	2760.2	2799.2	Чисельність незайнятого населення, що знаходиться на обліку Державного центру зайнятості, тис. чол.
1027.8	1588.8	2056.3	2272.1	2229.4	2236.9	Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. чол.
15.0	55.0	74.0	118.0	118.0	165.0	Розмір мінімальної заробітної плати населення, на кінець періоду, із 1996 р. – грн.
76.10	84.99	128.17	156.42	315.15	317.73	Величина прожиткового мінімуму в середньому за місяць на одну особу, із 1996 р. – грн. ¹
20355	17621	16332 ²	19248 ³	21086	23351	Експорт товарів та послуг, млн. доларів США
100.0	86.6	92.7	117.9	109.5	110.7	Темпи зростання до попереднього року, %
21891	18828	15237	17947	20473	21494	Імпорт товарів та послуг, млн. доларів США
102.0	86.0	80.9	118.9	114.1	105.0	Темпи зростання до попереднього року, %
7.5	12.5	15.4	14.3	14.5	12.0	Коефіцієнт обслуговування довгострокового зовнішнього боргу, % ⁴
5.6	2.2	3.7	4.4	7.8	10.7	Валові міжнародні резерви, тижні імпорту
у % до ВВП:						
30.1	28.2	25.2	28.9	26.9	27.6	Доходи Зведеного бюджету
36.8	30.4	26.7	28.3	27.2	26.8	Видатки Зведеного бюджету
6.6	2.2	1.5	0.6 ⁵	0.3	0.8 ⁵	Дефіцит Зведеного бюджету
-2.7	-3.0	3.0	3.9	3.7	7.7	Сальдо поточного рахунку платіжного балансу

¹ За 1993–2000 роки – величина вартості межі малозабезпеченості для непрацездатного населення, з 1997 по 2000 рік – з урахуванням житлових субсидій.

² Без урахування взаєморозрахунків з Росією, пов'язаних з розподілом Чорноморського флоту.

³ Без урахування вартості товарів, переданих Росії в рахунок погашення боргових зобов'язань перед ВАТ "Газпром".

⁴ Витрати на обслуговування зовнішнього боргу (за графіком) відносно обсягів експорту товарів та послуг.

⁵ Профіцит.

За даними Держкомстату України, за винятком даних з експорту-імпорту товарів та послуг, сальдо поточного рахунку платіжного балансу, коефіцієнта обслуговування зовнішнього боргу, валових міжнародних резервів, які з 1994 року розраховані НБУ, та даних з чисельності незайнятого населення, безробіття, соціальних гарантій, розрахованих Державним центром зайнятості й Міністерством праці та соціальної політики України.

ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ за 2002 рік

(млн. дол. США)

Статті платіжного балансу	Консолідований	Країни СНД і Балтії	Інші країни світу
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	3173	-2363	5536
БАЛАНС ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	1857	-2548	4405
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	23351	8174	15177
ІМПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-21494	-10722	-10772
БАЛАНС ТОВАРІВ	710	-4144	4854
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ	18669	5425	13244
ІМПОРТ ТОВАРІВ	-17959	-9569	-8390
БАЛАНС ПОСЛУГ	1147	1596	-449
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	4682	2749	1933
ІМПОРТ ПОСЛУГ	-3535	-1153	-2382
ДОХОДИ (сальдо)	-606	-11	-595
надходження	163	13	150
виплати	-769	-24	-745
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	1922	196	1726
надходження	1967	213	1754
виплати	-45	-17	-28
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	-2288	353	-2641
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ	15	-2	17
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	-2303	355	-2658
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ	698	30	668
ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	-1716	45	-1761
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	-240	280	-520
Середньострокові та довгострокові кредити	266	-40	306
одержані	2165	136	2029
у тому числі реструктуризація кредитів*	333	0	333
погашені (графік)	-1899	-176	-1723
Короткостроковий капітал	-506	320	-826
Активи	-781	-21	-760
Пасиви	275	341	-66
РЕЗЕРВНІ АКТИВИ	-1045	0	-1045
Помилки та упуцнення	-885	-	-
Б А Л А Н С	0	-	-

* Реструктуризація зовнішнього боргу України перед Паризьким клубом кредиторів.

ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

(млн. дол. США)

Статті платіжного балансу	1997	1998	1999	2000	2001	2002
РАХУНОК ПОТОЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	-1335	-1296	1658	1481	1402	3173
БАЛАНС ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-1536	-1207	1821	1575	613	1857
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	20355	17621	17058	19522	21086	23351
ІМПОРТ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ	-21891	-18828	-15237	-17947	-20473	-21494
БАЛАНС ТОВАРІВ	-4205	-2584	244	779	198	710
ЕКСПОРТ ТОВАРІВ *	15418	13699	13189	15722	17091	18669
ІМПОРТ ТОВАРІВ	-19623	-16283	-12945	-14943	-16893	-17959
БАЛАНС ПОСЛУГ	2669	1377	1577	796	415	1147
ЕКСПОРТ ПОСЛУГ	4937	3922	3869	3800	3995	4682
ІМПОРТ ПОСЛУГ	-2268	-2545	-2292	-3004	-3580	-3535
ДОХОДИ (сальдо)	-644	-871	-869	-942	-667	-606
надходження	158	122	98	143	167	163
виплати	-802	-993	-967	-1085	-834	-769
ПОТОЧНІ ТРАНСФЕРТИ (сальдо)	845	782	706	848	1456	1922
надходження	942	868	754	967	1516	1967
виплати	-97	-86	-48	-119	-60	-45
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ ТА ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	2120	2106	-704	-1331	-1171	-2288
РАХУНОК ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ	0	-3	-10	-8	3	15
ФІНАНСОВИЙ РАХУНОК	2120	2109	-694	-1323	-1174	-2303
ПРЯМІ ІНВЕСТИЦІЇ	581	747	489	594	769	698
ПОРТФЕЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ	1603	47	-86	-201	-866	-1716
ІНШІ ІНВЕСТИЦІЇ	319	-9	-814	-1318	529	-240
Середньострокові та довгострокові кредити	1025	130	5	-1690	169	266
одержані	1950	1791	1805	1339	2416	2165
у тому числі реструктуризація кредитів**	—	—	—	—	244	333
погашені (графік)***	-925	-1661	-1800	-3029	-2247	-1899
Короткостроковий капітал	-706	-139	-819	372	360	-506
Активи	-1583	-1321	-2264	-449	-1015	-781
Пасиви	877	1182	1445	821	1375	275
РЕЗЕРВНІ АКТИВИ	-383	1324	-283	-398	-1606	-1045
Помилки та упуцнення	-785	-810	-954	-150	-231	-885
БАЛАНС	0	0	0	0	0	0

* До експорту товарів включено вартість товарів, переданих у власність Російській Федерації в рахунок погашення боргових зобов'язань:

– у 1999 році на суму 726 млн. дол. США згідно з угодою про розподіл Чорноморського флоту;

– у 2000 році на суму 274 млн. дол. США в рахунок погашення заборгованості НАК "Нафтогаз України" перед ВАТ "Газпром".

** Реструктуризація зовнішнього боргу України перед Паризьким клубом кредиторів.

*** З урахуванням у 2000 році взаємозаліку платежів з Російською Федерацією в рахунок погашення державного зовнішнього боргу України згідно з Угодою між Урядом України та Урядом Російської Федерації від 28.05.1997 р. про взаємні розрахунки, пов'язані з розподілом Чорноморського флоту і перебуванням Чорноморського флоту Російської Федерації на території України.

НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ в 1991—1997 роках

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	1991*	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Наявна грошова маса в обігу							
Готівка	0.3	5	128	793	2623	4041	6132
Гроші поза банками (M0)	0.3	5	128	793	2623	4041	6132
Кошти на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті	1.4	16	206	1067	2059	2275	2918
Грошова маса (M1)	1.7	21	334	1860	4682	6315	9050
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	0.7	4	148	1356	2164	2708	3398
Грошова маса (M2)	2.4	25	482	3216	6846	9023	12448
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	84	341	93
Грошова маса (M3)	—	—	—	—	6930	9364	12541
Розміщення грошової маси							
У підприємств та організацій	0.8	15	223	1173	2117	2257	2946
у тому числі:							
<i>строкові депозити</i>	0.1	2	40	207	327	322	522
<i>депозити до запитання</i>	0.7	13	183	966	1789	1868	2309
<i>інші кошти</i>	—	—	—	—	—	67	115
У домашніх господарствах	1.5	8	159	1021	3153	5049	7830
із них заощадження	1.2	3	31	228	529	1008	1698
у тому числі:							
<i>строкові депозити</i>	0.5	1	8	127	260	601	1088
<i>депозити до запитання</i>	0.7	2	23	101	269	407	609
Валютні заощадження	—	2	99	1021	1577	1718	1672
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	84	341	93
у тому числі:							
<i>юридичних осіб</i>	—	—	—	—	83	337	85
<i>фізичних осіб</i>	—	—	—	—	1	4	8
Довідково							
Грошова база	0.4	6	269	1523	3538	4882	7058

* Розрахунки МВФ.

Закінчення

(до попереднього року)

Показники	1992	1993 рази	1994	1995	1996 відсотки	1997
Наявна грошова маса в обігу						
Готівка	16	26	6	331	154	152
Гроші поза банками (M0)	16	26	6	331	154	152
Кошти на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті	11	13	5	193	110	128
Грошова маса (M1)	12	16	6	252	135	143
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	7	33	9	160	125	125
Грошова маса (M2)	11	19	7	213	132	138
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	406	27
Грошова маса (M3)	—	—	—	—	135	134
Розміщення грошової маси						
У підприємств та організацій	19	14	5	180	107	131
у тому числі:						
<i>строкові депозити</i>	17	17	5	158	98	162
<i>депозити до запитання</i>	19	14	5	185	104	124
<i>інші кошти</i>	—	—	—	—	—	171
У домашніх господарствах	5	21	6	309	160	155
із них заощадження	2	12	7	232	191	168
у тому числі:						
<i>строкові депозити</i>	1.2	13	16	204	231	181
<i>депозити до запитання</i>	3	12	4	267	151	150
Валютні заощадження	—	46	10	154	109	97
Кошти клієнтів у довірчому управлінні	—	—	—	—	406	27
у тому числі:						
<i>юридичних осіб</i>	—	—	—	—	406	25
<i>фізичних осіб</i>	—	—	—	—	667	207
Довідково						
Грошова база	14	45	6	232	138	145

НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 1998–2002 РОКАХ

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002
Наявна грошова маса в обігу					
Готівка	7158	9583	12799	19465	26434
Гроші поза банками (M0)	7158	9583	12799	19465	26434
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	3174	4511	7936	10309	13810
Грошова маса (M1)	10331	14094	20735	29773	40244
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	5100	7620	10655	15224	23747
Грошова маса (M2)	15432	21714	31390	44997	63991
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	274	355	697	558	541
Грошова маса (M3)	15705	22070	32087	45555	64532
Розміщення грошової маси					
Кошти суб'єктів господарювання	5213	7869	12002	14434	18592
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	1039	1534	2685	4030	5473
у національній валюті	600	850	1303	2522	6557
в іноземній валюті	439	685	1382	1508	1816
<i>кошти до запитання:</i>	4146	6314	9312	10398	13116
у національній валюті	2593	3767	6751	8291	10353
в іноземній валюті	1553	2546	2561	2108	2763
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	28	21	6	5	3
у національній валюті	23	19	6	5	3
в іноземній валюті	5	3	0	—	—
Кошти фізичних осіб	10276	13903	19454	30656	45472
з них заощадження	3119	4319	6655	11191	19038
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	2255	3032	4552	8033	14041
у національній валюті	1243	1423	2143	4371	7909
в іноземній валюті	1012	1608	2408	3662	6132
<i>кошти до запитання:</i>	834	1251	2043	3071	4928
у національній валюті	581	744	1185	2018	3457
в іноземній валюті	253	507	858	1052	1470
<i>кошти за трастовими операціями:</i>	30	37	60	88	70
у національній валюті	30	36	60	88	70
в іноземній валюті	—	0	0	—	—
Цінні папери власного боргу банків	216	298	631	466	468
у тому числі:					
у національній валюті	138	110	383	292	279
в іноземній валюті	78	188	248	174	189
Довідково					
Грошова база	8625	11988	16780	23055	30808
Мультиплікатор	1.82	1.84	1.91	1.98	2.44
Швидкість обороту	7.26	6.91	6.28	5.20	4.01

Продовження

(у % до попереднього року)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002
Наявна грошова маса в обігу					
Готівка	117	134	134	152	136
Гроші поза банками (M0)	117	134	134	152	136
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	109	142	176	130	134
Грошова маса (M1)	114	136	147	144	135
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	150	149	140	143	156
Грошова маса (M2)	124	141	145	143	142
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	294	130	196	80	97
Грошова маса (M3)	125	141	145	142	142
Розміщення грошової маси					
Кошти суб'єктів господарювання	133	151	153	120	129
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	109	148	175	150	136
у національній валюті	191	142	153	194	145
в іноземній валюті	140	156	202	109	120
<i>кошти до запитання:</i>	139	152	147	112	126
у національній валюті	112	145	179	123	125
в іноземній валюті	231	164	101	82	131
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	33	75	28	80	66
у національній валюті	27	83	32	81	66
в іноземній валюті	–	60	3	0	–
Кошти фізичних осіб	121	135	140	158	148
з них заощадження	131	138	154	168	170
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	140	134	150	176	175
у національній валюті	114	114	151	204	181
в іноземній валюті	195	159	150	152	167
<i>кошти до запитання:</i>	108	150	163	150	160
у національній валюті	95	128	159	170	171
в іноземній валюті	153	200	169	123	140
<i>кошти за трастовими операціями:</i>	356	123	165	145	80
у національній валюті	375	120	165	145	80
в іноземній валюті	–	355	119	0	–
Цінні папери власного боргу банків	–	138	212	74	100
у тому числі:					
у національній валюті	–	80	348	76	96
в іноземній валюті	–	241	132	70	108
Довідково					
Грошова база	122	139	140	137	134
Мультиплікатор	102	101	104	104	123
Швидкість обороту	85	95	91	83	77

Закінчення

(питома вага в загальній сумі грошової маси, %)

Показники	1998	1999	2000	2001	2002
Наявна грошова маса в обігу					
Готівка	46	43	40	43	41
Гроші поза банками (M0)	46	43	40	43	41
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	20	20	25	23	21
Грошова маса (M1)	66	64	65	65	62
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	32	35	33	33	37
Грошова маса (M2)	98	98	98	99	99
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	2	2	2	1	1
Грошова маса (M3)	100	100	100	100	100
Розміщення грошової маси					
Кошти суб'єктів господарювання	33	36	37	32	29
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	7	7	8	9	8
у національній валюті	4	4	4	6	6
в іноземній валюті	3	3	4	3	3
<i>кошти до запитання:</i>	26	29	29	23	20
у національній валюті	17	17	21	18	16
в іноземній валюті	10	12	8	5	4
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	0	0	0	0	0
у національній валюті	0	0	0	0	0
в іноземній валюті	0	0	0	–	0
Кошти фізичних осіб	65	63	61	67	70
з них заощадження	20	20	21	25	30
у тому числі:					
<i>строкові кошти:</i>	14	14	14	18	22
у національній валюті	8	6	7	10	12
в іноземній валюті	6	7	8	8	10
<i>кошти до запитання:</i>	5	6	6	7	8
у національній валюті	4	3	4	4	5
в іноземній валюті	2	2	3	2	2
<i>кошти за трастовими операціями:</i>	0	0	0	0	0
у національній валюті	0	0	0	0	0
в іноземній валюті	–	0	0	–	0
Цінні папери власного боргу банків	1	1	2	1	1
у тому числі:					
у національній валюті	1	0	1	1	0
в іноземній валюті	0	1	1	0	0

НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 2002 РОЦІ

(на кінець періоду, млн. грн.)

Показники	I квар- тал	I пів- річчя	9 мі- сяців	рік	Темпи зростання до початку року, %			
					I квар- тал	I пів- річчя	9 міся- ців	рік
Наявна грошова маса в обігу								
Готівка	19646	21441	23655	26434	101	110	122	136
Гроші поза банками (M0)	19646	21441	23655	26434	101	110	122	136
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	10641	11053	12849	13810	103	107	125	134
Грошова маса (M1)	30287	32494	36504	40244	102	109	123	135
Строкові кошти в національній валюті та валютні кошти	16506	18279	20779	23747	108	120	136	156
Грошова маса (M2)	46793	50772	57283	63991	104	113	127	142
Кошти клієнтів у довірчому управлінні та цінні папери власного боргу банків	552	423	446	541	99	76	80	97
Грошова маса (M3)	47345	51195	57729	64532	104	112	127	142
Розміщення грошової маси								
Кошти суб'єктів господарювання	14591	15049	17095	18592	101	104	118	129
у тому числі:								
<i>строкові кошти:</i>	3942	4273	4568	5473	98	106	113	136
у національній валюті	2540	2855	3020	3657	101	113	120	145
в іноземній валюті	1402	1417	1548	1816	93	94	103	120
<i>кошти до запитання:</i>	10645	10772	12523	13116	102	104	120	126
у національній валюті	8487	8531	10125	10353	102	103	122	125
в іноземній валюті	2158	2241	2398	2763	102	106	114	131
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	4	4	4	3	85	89	87	66
у національній валюті	4	4	4	3	85	89	87	66
в іноземній валюті	—	—	—	—	—	—	—	—
Кошти фізичних осіб	32283	35790	40259	45472	105	117	131	148
з них заощадження	12637	14349	16603	19038	113	128	148	170
у тому числі:								
<i>строкові кошти:</i>	9360	10584	12441	14041	117	132	155	175
у національній валюті	5234	5988	7179	7909	120	137	164	181
в іноземній валюті	4126	4596	5262	6132	113	126	144	167
<i>кошти до запитання:</i>	3201	3702	4096	4928	104	121	133	160
у національній валюті	2154	2521	2723	3457	107	125	135	171
в іноземній валюті	1047	1181	1373	1470	99	112	130	140
<i>кошти у довірчому управлінні:</i>	77	62	66	70	88	71	76	80
у національній валюті	77	62	66	70	88	71	76	80
в іноземній валюті	—	—	—	—	—	—	—	—
Цінні папери власного боргу банків	471	357	375	468	101	77	81	100
у тому числі:								
у національній валюті	285	227	278	279	98	78	95	96
в іноземній валюті	186	130	98	189	107	74	56	108
Довідково								
Грошова база	25076	26227	29158	30808	109	114	126	134

**ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ
НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ**

(середньозважені ставки в річному обчисленні, %)

Період	Облікова ставка НБУ	усього	Фактична ставка за інструментами у тому числі					
			кредитні аукціони	на тендері	ломбардні кредити	кредити овернайт	операції РЕПО	інші механізми
1992	80.0*	...	—	—	—	—	—	...
1993	190.0	68.5	—	—	—	—	—	68.5
1994	225.9	124.9	264.0	—	—	—	—	115.2
1995	131.0	82.1	83.0	—	110.0	—	—	60.4
1996	62.3	51.8	52.6	—	64.4	—	—	41.0
1997	24.6	25.2	21.7	—	31.4	—	21.8	19.7
1998	61.6	52.7	—	—	54.4	—	54.1	47.8
1999	50.0	44.0	—	—	61.1	—	59.7	33.0
2000	30.6	29.6	—	—	30.9	—	28.0	—
2001	19.7	20.2	—	16.5	—	20.4	22.0	21.0
січень	27.0	—	—	—	—	—	—	—
лютий	27.0	—	—	—	—	—	—	—
березень	25.6	—	—	—	—	—	—	—
I квартал	26.5	—	—	—	—	—	—	—
квітень	21.8	24.58	—	21.0	—	24.6	—	—
травень	21.0	21.0	—	21.0	—	—	—	—
червень	19.7	23.3	—	—	—	23.6	22.0	—
II квартал	20.8	23.8	—	21.0	—	24.0	22.0	—
I півріччя	23.7	23.8	—	21.0	—	24.0	22.0	—
липень	19.0	22.6	—	—	—	22.6	—	—
серпень	17.5	19.6	—	18.2	—	19.5	—	21.0
вересень	15.6	16.1	—	15.2	—	16.8	—	—
III квартал	17.4	19.0	—	15.7	—	19.2	—	21.0
9 місяців	21.5	21.1	—	16.0	—	21.5	22.0	21.0
жовтень	15.0	17.6	—	17.0	—	17.7	—	—
листопад	15.0	17.4	—	18.0	—	17.0	—	—
грудень	13.2	14.7	—	15.1	—	14.7	—	—
IV квартал	14.4	16.7	—	17.3	—	16.7	—	—
2002	9.5	9.2	—	9.2	—	10.7	11.7	8.0
січень	12.5	14.9	—	14.0	—	15.0	—	—
лютий	12.5	14.0	—	14.0	—	—	—	—
березень	11.8	12.8	—	13.0	—	—	11.7	—
I квартал	12.3	13.9	—	13.3	—	15.0	11.7	—
квітень	10.2	12.0	—	12.0	—	—	—	—
травень	10.0	10.1	—	10.1	—	11.0	—	—
червень	10.0	10.0	—	10.0	—	11.0	—	—
II квартал	10.0	10.1	—	10.1	—	11.0	—	—
I півріччя	11.2	12.6	—	11.5	—	15.0	11.7	—
липень	8.3	8.8	—	8.8	—	9.0	—	—
серпень	8.0	8.5	—	8.5	—	9.0	—	—
вересень	8.0	9.0	—	9.0	—	9.0	—	—
III квартал	8.1	8.8	—	8.8	—	9.0	—	—
9 місяців	10.1	10.2	—	9.6	—	15.0	11.7	—
жовтень	8.0	9.7	—	9.7	—	9.0	—	—
листопад	8.0	8.7	—	10.0	—	9.0	—	8.0
грудень	7.1	8.0	—	8.0	—	8.0	—	8.0
IV квартал	7.7	8.4	—	8.6	—	8.0	—	8.0

¹ На кінець року.

**ПРОЦЕНТНА СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ
БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (за датами)**

Дата	Встановлена облікова ставка Національного банку, %
на кінець 1992	80
1993	
з 1.03	100
з 1.05	240
1994	
з 1.07	190
з 1.08	175
з 15.08	140
з 25.10	300
з 12.12	252
1995	
з 10.03	204
з 29.03	170
з 7.04	150
з 1.05	96
з 7.06	75
з 15.07	60
з 21.08	70
з 10.10	95
з 01.12	110
1996	
з 01.01	105
з 4.03	98.0
з 26.03	90.0
з 1.04	85.0
з 8.04	75.0
з 25.04	70.0
з 22.05	63.0
з 7.06	50.0
з 1.07	40.0
1997	
з 10.01	35.0
з 8.03	25.0
з 26.05	21.0
з 8.07	18.0
з 5.08	16.0
з 01.11	17.0
з 14.11	25.0
з 24.11	35.0
1998	
з 6.02	44.0
з 18.03	41.0
з 21.05	45.0
з 29.05	51.0
з 7.07	82.0
з 21.12	60.0
1999	
з 5.04	57.0
з 28.04	50.0
з 24.05	45.0
2000	
з 01.02	35.0
з 24.03	32.0
з 10.04	29.0
з 15.08	27.0
2001	
з 10.03	25.0
з 7.04	21.0
з 11.06	19.0
з 9.08	17.0
з 10.09	15.0
з 10.12	12.5
2002	
з 11.03	11.5
з 04.04	10.0
з 05.07	8.0
з 05.12	7.0

**КРЕДИТИ, НАДАНІ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ
УРЯДУ УКРАЇНИ**

Період	Усього	у тому числі		з них віднесено до внутрішнього державного боргу
		у національній валюті	в іноземній валюті	
Заборгованість на кінець періоду, млн. грн.				
1991	0.5	0.5	—	—
1992	18	18	—	9
1993	129	129	—	9
1994	1411	1411	—	18
1995	4393	3144	1249	129
1996	5804	3568	2236	129
1997	5816	3568	2248	129
1998	7625	3568	4057	129
1999	9743	3568	6176	129
2000	10726	3568	7158	10726
2001	10547	3568	6979	10547
2002	10591	3568	7023	10591
У відсотках до попереднього року				
1992	34 р.	34 р.	—	—
1993	7 р.	7 р.	—	106.9
1994	11 р.	11 р.	—	193.0
1995	311.4	223.0	—	713.2
1996	132.1	113.5	179.0	100.0
1997	100.2	100.0	100.5	100.0
1998	131.1	100.0	180.5	100.0
1999	127.8	100.0	152.2	100.0
2000	110.1	100.0	115.9	83 р.
2001	98.3	100.0	97.5	98.3
2002	100.4	100.0	100.6	100.4
Питома вага в загальному обсязі, %				
1991	100.0	100.0	—	—
1992	100.0	100.0	—	50.2
1993	100.0	100.0	—	7.3
1994	100.0	100.0	—	1.3
1995	100.0	71.6	28.4	2.9
1996	100.0	61.5	38.5	2.2
1997	100.0	61.3	38.7	2.2
1998	100.0	46.8	53.2	1.7
1999	100.0	36.6	63.4	1.3
2000	100.0	33.3	66.7	100.0
2001	100.0	33.8	66.2	100.0
2002	100.0	33.7	66.3	100.0

**КРЕДИТИ, НАДАНІ
В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**

Період	за видами валют			у тому числі					
	Усього	за видами кредитів		короткострокові			довгострокові		
		у націо- нальній	в іно- земній	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
		валюти	валюти		у націо- нальній валюті	в іно- земній валюті		у націо- нальній валюті	в іно- земній валюті
Заборгованість на кінець періоду, млн. грн.									
1991	0.97	0.97	—	0.85	0.85	—	0.12	0.12	—
1992	27	24	3	26	23	3	1	1	—
1993	406	385	21	396	374	21	11	11	—
1994	1558	1199	359	1381	1022	359	176	176	—
1995	4078	3029	1049	3643	2664	980	434	365	69
1996	5452	4102	1350	4845	3653	1192	607	449	158
1997	7295	5195	2100	6522	4682	1840	773	513	260
1998	8873	5117	3756	7240	4438	2801	1633	679	954
1999	11787	5716	6071	9142	4714	4428	2645	1002	1643
2000	19121	10222	8899	15700	8617	7083	3421	1605	1816
2001	27792	15436	12357	21767	12717	9050	6025	2719	3306
2002	41199	23912	17287	29538	18270	11268	11661	5642	6019
У відсотках до попереднього року									
1992	28 р.	25 р.	—	30 р.	27 р.	—	10 р.	10 р.	—
1993	15 р.	16 р.	8 р.	15 р.	16 р.	8 р.	9 р.	9 р.	—
1994	4 р.	3 р.	17 р.	3 р.	3 р.	17 р.	16 р.	16 р.	—
1995	262	253	292	264	261	273	246	207	—
1996	134	135	129	133	137	122	140	123	228
1997	134	127	156	135	128	154	127	114	165
1998	122	99	179	111	95	152	211	132	366
1999	133	112	162	126	106	158	162	148	172
2000	162	179	147	172	183	160	129	160	111
2001	145	151	139	139	148	128	176	169	182
2002	148	155	140	136	144	125	194	208	182
Питома вага в загальному обсязі, %									
1991	100	100.0	—	87.2	87.2	—	12.8	12.8	—
1992	100	90.6	9.4	95.4	86.1	9.4	4.6	4.6	—
1993	100	94.8	5.2	97.4	92.2	5.2	2.6	2.6	—
1994	100	77.0	23.0	88.7	65.6	23.0	11.3	11.3	—
1995	100	74.3	25.7	89.3	65.3	24.0	10.7	8.9	1.7
1996	100	75.2	24.8	88.9	67.0	21.9	11.1	8.2	2.9
1997	100	71.2	28.8	89.4	64.2	25.2	10.6	7.0	3.6
1998	100	57.7	42.3	81.6	50.0	31.6	18.4	7.7	10.8
1999	100	48.5	51.5	77.6	40.0	37.6	22.4	8.5	13.9
2000	100	53.5	46.5	82.1	45.1	37.0	17.9	8.4	9.5
2001	100	55.5	44.5	78.3	45.8	32.6	21.7	9.8	11.9
2002	100	58.0	42.0	71.7	44.3	27.3	28.3	13.7	14.6

Довідково. Кредити, надані в економіку банками, що перебувають на стадії ліквідації за станом на 01.01.2003 р. (заборгованість з урахуванням нарахованих доходів): юридичним особам – 1225.5 млн. грн., фізичним особам – 26.2 млн. грн.

**ЗМІНИ ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ, ЦІН ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ,
ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ І ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК БАНКІВ**

(у відсотках)

Період	Зміни рівня цін до попереднього місяця		Середньозважена процентна ставка в місячному обчисленні		
	споживчих	виробників промислової продукції	встановлена облікова ставка НБУ	за кредитами банків*	за депозитами банків*
2001					
січень	1.5	0.8	2.3	3.1	1.0
лютий	0.6	0.6	2.3	3.0	0.8
березень	0.6	-0.5	2.1	2.8	0.7
квітень	1.5	0.2	1.8	2.8	0.9
травень	0.4	0.0	1.8	2.6	0.7
червень	0.6	0.2	1.6	2.7	1.1
липень	-1.7	0.1	1.6	2.6	0.9
серпень	-0.2	-0.1	1.5	2.6	1.2
вересень	0.4	0.1	1.3	2.5	0.8
жовтень	0.2	-0.7	1.3	2.5	1.1
листопад	0.5	0.7	1.3	2.5	0.9
грудень	1.6	-0.5	1.1	2.5	0.9
2002					
січень	1.0	-0.4	1.0	2.5	0.8
лютий	-1.4	0.7	1.0	2.4	0.8
березень	-0.7	-0.8	1.0	2.3	0.7
квітень	1.4	1.2	0.9	2.3	0.7
травень	-0.3	1.5	0.8	2.2	0.7
червень	-1.8	2.2	0.8	2.1	0.7
липень	-1.5	1.0	0.7	2.1	0.7
серпень	-0.2	-0.4	0.7	2.0	0.6
вересень	0.2	0.3	0.7	2.0	0.6
жовтень	0.7	0.2	0.7	1.9	0.6
листопад	0.7	0.2	0.7	1.9	0.5
грудень	1.4	0.0	0.6	1.8	0.6

*Процентні ставки банків наведено за кредитами й депозитами в національній валюті без міжбанківського ринку.

**СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНІ ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ БАНКІВ УКРАЇНИ
В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ**

(середньозважені ставки в річному обчисленні, %)

Період	К р е д и т и									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
січень	76.6	310.2	205.3	110.5	63.6	43.8	55.3	56.2	37.4	29.7
лютий	88.2	383.4	198.8	110.9	62.6	48.7	58.4	49.4	35.6	29.4
березень	87.1	389.8	182.6	102.5	53.2	48.9	68.0	42.5	33.8	27.6
I квартал	84.0	361.1	195.6	108.0	59.8	47.1	61.7	47.9	35.4	28.8
квітень	110.5	327.9	136.1	91.2	52.4	47.7	66.9	41.9	33.0	27.1
травень	144.3	299.4	117.0	85.7	53.7	47.1	54.5	39.8	31.7	26.1
червень	231.3	254.7	86.1	73.4	50.3	48.0	47.4	39.7	32.1	25.0
II квартал	162.0	294.0	113.1	83.4	52.1	47.6	54.5	40.4	32.3	26.1
I півріччя	123.0	327.6	154.3	95.7	56.0	47.4	57.3	43.9	33.7	27.4
липень	223.3	192.5	78.8	66.2	47.0	53.0	46.5	39.0	31.1	24.9
серпень	204.4	151.3	73.6	63.6	42.2	57.4	50.7	35.6	31.7	24.0
вересень	224.2	141.6	78.5	63.2	41.6	63.8	54.3	39.7	30.6	23.5
III квартал	217.3	161.8	77.0	64.3	43.6	58.1	50.5	38.0	31.1	24.1
9 місяців	154.4	272.3	128.5	85.2	51.8	50.9	54.2	41.5	32.7	26.1
жовтень	246.3	141.4	93.4	63.7	38.2	71.5	50.8	39.0	30.5	22.9
листопад	279.2	201.4	116.4	66.3	42.0	63.7	54.7	38.3	30.2	22.4
грудень	295.1	204.7	105.8	61.4	42.7	60.4	51.9	37.3	29.6	21.8
IV квартал	273.5	182.5	105.2	63.8	41.0	65.2	52.5	38.1	30.1	22.3
за рік	221.1	201.7	107.1	77.0	49.1	54.5	53.4	40.3	31.9	24.8

Період	Д е п о з и т и									
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
січень	62.1	224.0	158.8	56.8	23.7	19.6	22.8	21.4	11.7	10.1
лютий	84.9	284.8	129.4	45.1	22.5	18.4	21.3	16.7	9.3	9.2
березень	70.2	328.5	118.7	44.2	20.6	18.9	27.2	13.7	8.2	8.6
I квартал	72.4	279.1	135.6	48.7	22.3	18.9	24.1	16.9	9.6	9.3
квітень	83.4	329.1	95.8	32.5	19.1	19.9	22.3	12.3	11.3	8.1
травень	107.6	276.2	68.1	35.8	19.3	19.8	18.5	11.9	8.6	7.8
червень	162.5	220.6	44.9	32.3	17.8	22.1	20.5	11.6	13.0	8.2
II квартал	117.8	275.3	69.6	33.5	18.7	20.7	20.5	11.9	11.1	8.0
I півріччя	95.1	277.2	102.6	41.1	20.5	19.9	22.2	14.2	10.5	8.6
липень	225.8	179.7	36.7	25.4	17.9	22.7	15.9	11.3	11.3	7.9
серпень	170.1	140.2	30.4	27.4	13.5	23.1	20.1	10.1	14.2	7.6
вересень	186.5	126.8	30.6	26.4	14.8	27.2	17.4	17.9	10.4	7.6
III квартал	194.1	148.9	32.6	26.4	15.4	24.3	17.9	13.6	12.0	7.7
9 місяців	128.1	234.4	79.3	36.2	18.8	21.5	20.7	13.9	11.2	8.3
жовтень	183.0	108.1	33.4	27.5	15.5	28.5	20.0	17.6	12.7	7.0
листопад	231.7	146.0	42.2	26.0	15.0	27.0	21.7	10.9	10.2	6.1
грудень	215.8	139.5	50.9	24.2	18.9	23.6	20.7	9.2	10.8	6.9
IV квартал	210.2	131.2	42.2	25.9	16.5	26.2	20.8	12.7	11.3	6.7
за рік	187.3	171.0	61.2	34.3	18.2	22.3	20.7	13.5	11.2	7.8

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (середній за період)**

(укр. крб.)

Назви валют	1992	1993	1994	1995
I група				
1 австралійський долар	138	2872	23684	109268
1 австрійський шилінг	20	388	2851	14641
1 англійський фунт стерлінгів	346	6834	49356	232150
10 бельгійських франків	65	1467	9745	50017
1 німецька марка	135	2731	20250	102886
1 нідерландський гульден	120	2433	17886	91858
1 датська крона	35	691	5118	26336
100 італійських лір	16	287	1979	9057
1 канадський долар	168	3479	23158	107551
1 норвезька крона	33	633	4601	23271
1 долар США	208	4539	31700	147307
1 фінська марка	44	793	6378	33854
1 французький франк	40	795	5852	29564
1 шведська крона	35	571	4197	20777
1 швейцарський франк	150	3096	23833	124999
10 японських ен	17	420	3145	15663
1 ЕКЮ	267	5270	38487	192790
10 іспанських песет	20	347	2413	11853
10 грецьких драхм	8	158	1318	6352
1 ірландський фунт	345	6571	48477	236271
1 ісландська крона	3	53	460	2279
10 португальських ескудо	15	275	1960	9828
1 СДР	—	5259	45929	223233
II група				
100 російських рублів	—	456	1257	3244
1 азербайджанський манат	—	—	39	34
1000 білоруських рублів	—	—	3903	12745
1 вірменський драм	—	—	215	363
1 естонська крона	15	341	2531	12861
1 казахстанський тенге	—	—	834	2390
1 киргизький сом	—	—	2980	13689
1 латвійський лат	—	5657	57384	277690
1 литовський літ	—	863	7924	36828
1 молдавський лей	—	—	7635	32850
1 туркменський манат	—	—	4124	5360
1 узбецький сум	—	—	1208	5040
1 грузинський ларі	—	—	—	—

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (середній за період)**

(грн.)

Назви валют	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100 австралійських доларів	143.14	138.17	153.82	266.50	316.89	278.16	289.63
100 австрійських шилінгів	17.29	15.29	20.00	31.93	36.55	34.98	—
100 англійських фунтів стерлінгів	285.64	305.08	406.89	668.45	824.99	773.94	799.84
10000 азербайджанських манатів	4.11	4.66	6.33	10.04	12.19	11.56	10.97
1000 бельгійських франків	59.11	52.15	68.20	108.91	124.66	119.33	—
10 білоруських рублів	1.18	0.55	0.39	0.13	0.06	0.04	0.03
1000 грецьких драхм	7.60	6.83	8.36	13.48	14.95	14.13	—
100 датських крон	31.56	28.25	36.95	59.09	67.47	64.59	67.70
100 доларів США	182.95	186.17	244.95	413.04	544.02	537.21	532.66
100 естонських крон	15.20	13.45	17.59	28.08	32.14	30.76	32.15
100 ісландських крон	2.75	2.63	3.46	5.71	6.94	5.54	5.84
100 ірландських фунтів	292.76	282.72	352.14	557.85	638.53	611.20	—
1000 іспанських песет	14.45	12.74	16.57	26.40	30.22	28.93	—
10000 італійських лір	11.85	10.95	14.25	22.69	25.97	24.86	—
100 канадських доларів	134.13	134.50	164.34	278.21	366.48	347.12	339.33
100 казахстанських тенге	2.71	2.46	3.10	3.54	3.83	3.66	3.48
100 латвійських латів	332.82	320.65	416.80	706.54	898.66	855.96	862.33
100 литовських літів	45.73	46.54	61.24	103.26	136.01	134.30	145.40
100 молдавських лейв	39.84	40.26	45.94	39.43	43.77	41.80	39.27
100 нідерландських гульденів	108.56	95.62	124.81	199.37	228.20	218.43	—
100 німецьких марок	121.64	107.61	140.69	224.63	257.12	246.11	—
100 норвезьких крон	28.33	26.38	32.49	52.90	61.97	59.78	67.10
100 польських злотих	68.02	57.18	70.13	104.42	125.53	131.24	130.60
100 португальських ескудо	1.19	1.07	1.37	2.19	2.51	2.40	—
10 російських рублів	3.58	3.22	2.87	1.67	1.94	1.84	1.70
100 сингапурських доларів	129.43	126.22	146.94	243.99	315.98	300.00	297.51
100 словацьких крон	5.97	5.54	6.93	10.01	11.86	11.11	11.79
10000 турецьких лір	0.23	0.13	0.09	0.10	0.09	0.05	0.04
10000 туркменських манатів	5.58	4.49	5.00	7.94	10.46	10.33	10.24
1000 угорських форинтів	12.29	10.06	11.42	17.43	19.43	18.75	20.74
100 узбецьких сумів	4.64	2.86	2.57	3.31	2.59	1.35	0.70
100 фінських марок	39.84	35.95	46.30	73.89	84.58	80.96	—
100 французьких франків	35.80	31.96	41.96	66.98	76.67	73.38	—
100 чеських крон	6.73	5.92	7.71	11.99	14.16	14.13	16.34
100 шведських крон	27.27	24.43	30.83	49.92	59.57	52.09	54.91
100 швейцарських франків	148.25	128.45	171.01	274.53	322.46	318.71	342.88
1000 японських єн	16.84	15.41	19.03	36.61	50.52	44.27	42.59
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	232.19	211.29	276.76	439.33	502.89	481.36	503.01
100 СПЗ	265.58	256.19	333.90	564.43	717.59	684.20	689.82

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (на кінець періоду*)**

(укр. крб.)

Назви валют	1992	1993	1994	1995
I група				
1 австралійський долар	440	8588	81040	133330
1 австрійський шилінг	56	1052	9400	17790
1 англійський фунт стерлінгів	961	18797	161210	277020
10 бельгійських франків	192	3563	32190	60930
1 німецька марка	394	7398	66130	125150
1 нідерландський гульден	350	6607	59080	111800
1 датська крона	102	1893	16860	32310
100 італійських лір	43	756	6350	11320
1 канадський долар	503	9375	74460	131230
1 норвезька крона	93	1705	15150	28360
1 долар США	638	12610	104200	179400
1 фінська марка	121	2207	21790	41200
1 французький франк	116	2172	19130	36610
1 шведська крона	90	1514	13910	26900
1 швейцарський франк	435	8706	78330	155860
10 японських єн	51	1132	10390	17410
1 ЕКЮ	771	14309	126230	235820
10 іспанських песет	56	902	7830	14760
10 грецьких драхм	30	516	4280	7560
1 ірландський фунт	1040	17969	159130	286530
1 ісландська крона	—	175	1510	2760
10 португальських ескудо	44	724	6430	12000
1 СПЗ	—	17476	151140	266740
II група				
100 російських рублів	—	456	2940	3870
1 азербайджанський манат	—	1	50	40
1000 білоруських рублів	—	4	9160	15080
1 вірменський драм	—	1	250	450
1 естонська крона	49	925	8270	15640
1 казахстанський тенге	—	1796	1720	2830
1 киргизький сом	—	1566	9740	16380
1 латвійський лат	—	21158	190490	335330
1 литовський літ	—	3231	26050	44850
1 молдавський лей	—	3417	24360	39520
1 туркменський манат	—	—	10420	70
1 узбецький сум	—	2	4170	5180
1 грузинський ларі	—	—	—	—

* Встановлений на останній календарний день.

**ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ,
ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (на кінець періоду*)**

(грн.)

Назви валют	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
100 австралійських доларів	150.71	124.18	209.45	339.79	301.54	270.23	299.95
100 австрійських шилінгів	17.27	15.06	29.12	38.08	36.75	33.94	—
100 англійських фунтів стерлінгів	319.13	315.99	573.15	842.90	810.26	767.39	853.84
10000 азербайджанських манатів	4.61	4.88	8.84	11.93	11.91	11.12	10.90
1000 бельгійських франків	58.97	51.37	99.31	129.90	125.35	115.76	—
10 білоруських рублів	0.82	0.46	—	0.06	0.04	0.03	0.03
1000 грецьких драхм	7.64	6.72	12.17	15.87	14.84	13.70	—
100 датських крон	31.76	27.81	53.79	70.40	67.76	62.79	74.50
100 доларів США	188.90	189.90	342.70	521.63	543.45	529.85	533.24
100 естонських крон	15.19	13.25	25.60	33.49	32.32	29.84	35.36
100 ісландських крон	2.83	2.65	4.94	7.26	6.42	5.10	6.52
100 ірландських фунтів	316.06	273.23	508.72	665.38	642.08	592.91	—
1000 іспанських песет	14.42	12.52	24.08	31.49	30.39	28.06	—
10000 італійських лір	12.36	10.78	20.69	27.06	26.12	24.12	—
100 канадських доларів	137.97	131.87	220.61	358.73	362.11	331.72	339.98
100 казахстанських тенге	2.56	2.50	4.09	3.77	3.76	3.53	3.43
100 латвійських латів	337.32	321.86	602.28	894.73	879.37	830.49	897.71
100 литовських літів	47.23	47.48	85.68	130.41	135.86	132.46	158.59
100 молдавських лейв	40.62	40.75	41.18	45.01	43.89	40.47	38.55
100 нідерландських гульденів	108.23	94.03	181.80	237.79	229.47	211.90	—
100 німецьких марок	121.49	105.97	204.84	267.93	258.55	238.75	—
100 норвезьких крон	29.30	25.81	45.33	64.88	61.42	58.73	75.73
100 польських злотих	66.08	54.30	98.46	126.46	131.35	133.60	138.60
100 португальських ескудо	1.21	1.04	2.00	2.61	2.52	2.33	—
10 російських рублів	3.40	3.19	1.66	1.93	1.93	1.76	1.68
100 сингапурських доларів	134.97	113.61	207.07	312.73	313.58	286.37	306.55
100 словацьких крон	5.94	5.50	9.39	12.32	11.51	10.92	13.24
10000 турецьких лір	0.18	0.09	0.11	0.10	0.08	0.04	0.03
10000 туркменських манатів	4.64	4.56	6.59	10.03	10.45	10.19	10.25
1000 угорських форинтів	11.74	9.39	15.85	20.70	19.08	19.05	23.47
100 узбецьких сумів	3.45	2.37	3.12	3.73	1.67	0.77	0.55
100 фінських марок	40.65	35.02	67.38	88.14	85.05	78.54	—
100 французьких франків	36.01	31.67	61.08	79.89	77.09	71.19	—
100 чеських крон	6.90	5.55	11.38	14.60	14.43	14.61	17.65
100 шведських крон	27.50	24.03	42.41	61.20	57.26	50.20	60.44
100 швейцарських франків	139.72	130.60	250.32	326.48	331.99	314.89	379.82
1000 японських єн	16.29	14.66	29.71	51.01	47.30	40.49	44.46
100 євро (до 1999 року – ЕКЮ)	236.26	209.59	401.33	524.03	505.68	466.96	553.29
100 СПЗ	271.66	255.10	481.62	714.55	708.07	665.29	720.64

* Встановлений на останній календарний день.

ЗМІСТ

Розділ 1. ЗАГАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА СИТУАЦІЯ

1.1. РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ	10
1.2. ДИНАМІКА ЦІН	12
1.3. ІНВЕСТИЦІЇ	14
1.4. ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО	15
1.5. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО	16
1.6. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ	18
1.7. ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ НАСЕЛЕННЯ	19
1.8. СТАН РИНКУ ПРАЦІ	22
1.9. ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ	23
1.10. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ	25
1.11. РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	28
ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РОЗВИНУТИХ ДЕРЖАВ СВІТУ	30

Розділ 2. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА	40
2.2. НАПРЯМИ КРЕДИТНОЇ ЕМІСІЇ	42
2.3. ГРОШОВИЙ ОБІГ	43
2.4. ГОТІВКОВИЙ ОБІГ	45
2.5. ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА	47
2.6. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	48
2.7. ЗОЛОВОВАЛЮТНИЙ РЕЗЕРВ НБУ	50
2.8. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ	51
2.9. ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ	53
2.10. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА БАНКІВ УКРАЇНИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	55
2.11. РОЗРАХУНКОВО-КАСОВЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	57
2.12. ПЛАТІЖНА СИСТЕМА УКРАЇНИ	57
2.13. СТАН РОЗРАХУНКІВ В УКРАЇНІ	59
2.14. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ	60
2.15. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	64
2.16. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ АК АПБ "УКРАЇНА"	65
2.17. ДЕПОЗИТНИЙ РИНОК	66
2.18. КРЕДИТУВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	67
2.19. СПІВРОБІТНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	70
2.20. ВІДНОСИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ БАНКАМИ КРАЇН СВІТУ ТА ІНШИМИ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ	71

ЗМІСТ

2.21. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ РОБОТИ. ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА	72
2.22. ЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ	74
2.23. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	75
2.24. ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ТА РЕВІЗІЙНА РОБОТА	76
2.25. РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	77
2.26. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКНОТНО-МОНЕТНОГО ДВОРУ	78
2.27. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ	78
2.28. РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ	80
КАЛЕНДАР ОСНОВНИХ ПОДІЙ, ЩО ВІДБУЛИСЬ У 2002 РОЦІ	82
МЕТОДОЛОГІЧНІ КОМЕНТАРІ ДО РІЧНОГО ЗВІТУ	86

Розділ 3. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЗА 2002 РІК

БАЛАНС	90
ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	91
ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ	92
ЗВІТ ПРО ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	94
ПРИМІТКИ ДО ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	95
1. ОСНОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ	95
2. ОСНОВИ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ТА ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА	96
3. ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФІНАНСОВУ ЗВІТНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ	101
4. КОШТИ ТА ДЕПОЗИТИ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ	102
5. ЦІННІ ПАПЕРИ УРЯДУ	103
6. КРЕДИТИ УРЯДУ	104
7. КРЕДИТИ БАНКАМ ТА ІНШИМ ПОЗИЧАЛЬНИКАМ	105
8. НАРАХОВАНІ ДОХОДИ	106
9. ВНЕСКИ В РАХУНОК КВОТИ	106
10. ОСНОВНІ ЗАСОБИ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ	107
11. ІНШІ АКТИВИ	107
12. БАНКНОТИ ТА МОНЕТИ В ОБІГУ	108
13. КОШТИ БАНКІВ	108
14. КОШТИ УРЯДУ ТА ІНШИХ КЛІЄНТІВ	109
15. НАРАХОВАНІ ВИТРАТИ	109
16. ЦІННІ ПАПЕРИ ВЛАСНОГО БОРГУ	109
17. КРЕДИТИ ОТРИМАНІ	109
18. ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПЕРЕД МВФ	110
19. ІНШІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	110
20. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З ПЕРЕРАХУВАННЯ ПРИБУТКУ ДО БЮДЖЕТУ ТА РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ	110
21. ГРОШОВІ КОШТИ ТА ЇХ ЕКВІВАЛЕНТИ	111
22. ПРОЦЕНТНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ	111
23. КОМІСІЙНІ ДОХОДИ ТА ВИТРАТИ	112
24. ІНШІ ДОХОДИ	112
25. ВИТРАТИ НА УТРИМАННЯ ПЕРСОНАЛУ	112
26. АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ ТА ІНШІ ВИТРАТИ	113

ЗМІСТ

Річний звіт Національного банку України за 2002 рік	27. ВИТРАТИ НА ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВІВ	113
	28. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ	113
	29. КРЕДИТНИЙ РИЗИК	114
	30. ВАЛЮТНИЙ РИЗИК	115
	31. ПРОЦЕНТНИЙ РИЗИК	117
	32. РИЗИК ЛІКВІДНОСТІ	118
Редакційна колегія:	33. ПОЗАБАЛАНСОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ПОХІДНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ	120
Яценюк А.П. (голова)	34. СПРАВЕДЛИВА ВАРТІСТЬ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ	121
Галь В.М. (заступник голови)	35. ОПЕРАЦІЇ З ПОВ'ЯЗАНИМИ СТОРОНАМИ	123
Гребеник Н.І.	36. РОЗКРИТТЯ ЗНАЧНИХ СУМ ЗА СТАТТЯМИ АКТИВІВ І ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	124
Ричаківська В.І.	37. ПОДІЇ, ЩО ВІДБУЛИСЯ ПІСЛЯ ЗВІТНОЇ ДАТИ ВИСНОВОК НЕЗАЛЕЖНИХ АУДИТОРІВ	124
Яременко С.О.		125
Дорофєєва Н.В.		
Приходько Л.О.		

Річний звіт підготовлено
економічним департаментом
Національного банку України

Над річним звітом працювали:
Бойчук М.І., Горбань Н.В., Понур Л.О.

Відповідальна за випуск –
начальник відділу з випуску
статистичних видань Національного
банку України редакції періодичних
видань Національного банку України
Бойчук М.І.

Оператор **Литвинова Н.В.**

Фото **Негребецького В.С.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7
Київ-028, 03028, Україна
тел. (044) 267-30-27
тел./факс: (044) 264-96-25
E-mail: litvinova @bank.gov.ua

Оригінал-макет і друк виконані
у відділі видавничого обслуговування
господарсько-експлуатаційного
управління Національного банку України

Комп'ютерна верстка та підготовка
графічних матеріалів:
**Юркін О.М., Кобзенко С.Г.,
Піддубенко Т.А.**

Художнє оформлення:
Бугіна І.В., Горбатовська О.Ю.

Підписано до друку 08.08.2003 р.
Формат 60 x 84/8. Друк офсетний.
Тираж 150. Зам. № 3-0538.

Розділ 4. ТАБЛИЧНІ МАТЕРІАЛИ

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ УКРАЇНИ	128
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ ЗА 2002 РІК	134
ДИНАМІКА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ	135
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 1991–1997 РОКАХ	136
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 1998–2002 РОКАХ	138
НАЯВНА ГРОШОВА МАСА В ОБІГУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЗМІЩЕННЯ В 2002 РОЦІ	141
ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ	142
ПРОЦЕНТНА СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (ЗА ДАТАМИ)	143
КРЕДИТИ, НАДАНІ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УРЯДУ УКРАЇНИ	144
КРЕДИТИ, НАДАНІ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	145
ЗМІНИ ЦІН СПОЖИВЧОГО РИНКУ, ЦІН ВИРОБНИКІВ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ, ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ НБУ І ПРОЦЕНТНИХ СТАВОК БАНКІВ	146
СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНІ ПРОЦЕНТНІ СТАВКИ БАНКІВ УКРАЇНИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ВАЛЮТІ	147
ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (СЕРЕДНІЙ ЗА ПЕРІОД)	148
ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (СЕРЕДНІЙ ЗА ПЕРІОД)	149
ОФІЦІЙНИЙ КУРС УКРАЇНСЬКОГО КАРБОВАНЦЯ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ)	150
ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ВСТАНОВЛЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ (НА КІНЕЦЬ ПЕРІОДУ)	151

